T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

ANABİLİM DALI

İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN SELAM

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Zehra KARAKUŞ

Ankara-2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

ANABİLİM DALI

İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN SELAM

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Zehra KARAKUŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Öznur ÖZDOĞAN

Ankara-2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

ANABİLİM DALI

İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN SELAM

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Öznur ÖZDOĞAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
…….	……
……	……
…….	...…….

Tez Sınav Tarihi ……

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (……/……/2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Fatma Zehra KARAKUŞ

İmzası

İÇİNDEKİLER……..……..I

TABLOLAR LİSTESİ…….……..…….....VI

ŞEKİLLER LİSTESİ…..…….…….....…….....VII

KISALTMALAR…...…...……..…….……..……..VIII

ÖNSÖZ……..……...……....…….…..X

GİRİŞ…….……..……1

A. Araştırmanın Problemi …..……..……...…….…….2

B. Araştırmanın Soruları…… ……..……..……....……..….....3

C. Araştırmanın Amacı ve Önemi……..……....…..……....3

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

A. İletişiminTanımı ve Temel Unsurları…..……..…….……..…...5

1. İletişim Süreci……..……...…….....8

B. Psikoloji……..…….....……..……10

1. İletişim Psikolojisi…….....…….....……...11

1.1. İletişim Teorisi- Psikoloji İlişkisi….....…….…..…….....13

C. Selam…….15

1. İletişim ve Selam……..15

2. İletişim Psikolojisi ve Selam…….17

İKİNCİ BÖLÜM

MANEVİ BOYUTLARI İLE SELAM

A. Manevi Kaynaklar……22

a.Maneviyat……22

1.Din……..23

1.1. Yahudilikte Selam……25

1.2. Hıristiyanlıkta Selam……25

1.3. Diğer Dinlerde Selam…..26

1.4. İslamda Selam……27

1.4.1. Ayetler Işığında Selam……29

1.4.2. Hadislerde Selam ……38

2. Kültür……44

2.1. Anadolu Kültüründe Selam……46

2.2. Selam Temalı Atasözleri ve Deyimler……56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

A. Yöntem……..…….……...……...…….....59

1. Evren ve Örneklem……..……..…….…….....59

2. Sınırlılıklar……...……....…..……61

3. Veri Toplama Araçları…….....……..…...62

3.1. Sosyo-Demografik Bilgiler…….…62

3.2. İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği…….....63

3.3. İletişim Becerileri Envanteri……..…….……..……..63

3.4. Ok-Dini Tutum Ölçeği……...…….……..……..……..……64

4. Uygulama……...……..67

B. Verilerin İstatiksel Analizi…….……..….....67

1. Puanlama…….……...….....69

C. Bulgular……..……..……..….....69

1. İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Geliştirilmesi……..……...……..69

1.1. Ölçeğin Madde Analizi……...…….…….....69

1.2. Ölçeğin Yapı Geçerliliği…….....…….……71

1.3. Ölçeğin Güvenilirliği……...……76

2. İletişim Becerileri Envanteri Yapı Geçerliliği……...……..……77

3. Ok-Dini Tutum Ölçeği Yapı Geçerliliği…….……...…….…...80

4. Ölçekler Arası İlişkiler…….…….…...82

4.1. Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla İletişim Becerileri Arasındaki İlişki…….……..….. 82

4.2 Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla Dine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki……...……...……84

5. Ölçek Puanlarının Güvenilirliği……...……...86

6. Demografik Değişkenlerin İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Puanları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular……....87

6.1. Bireylerin Selam Verme Davranışlarına İlişkin Bulgular……...….87

6.2. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular……..…….…..….88

6.3. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular…….…..…….....89

6.4. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Medeni Duruma Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular……..…...…..90

6.5. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular…….……....….92

6.6. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Ailede Dini Eğitim Alma Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....93

6.7.Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Aile Dışında Dini Eğitim Alma Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular…..…94

6.8.Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Duygusal Olarak Dini Bir Gruba Yakın Hissetme Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular……..….95

H. Tartışma…… …….....……...96

I. Sonuç ve Öneriler…….……..……100

ÖZET……...…….……...….103

ABSTRACT……...…….…...……105

KAYNAKÇA……...……...……...……107

EKLER..……...……..……....…..…113

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri…..…….……....60

Tablo 2: Katılımcıların dini eğitim alma ve dini bir gruba duygusal yakınlık duyma Durumlarının incelenmesi…….……...61

Tablo 3: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's Küresellik Testi Sonuçları..71

Tablo 4: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Faktörlere İlişkin Öz Değerler ve Açıklanan VaryansYüzdeleri…….…….72

Tablo 5: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Maddelere Ait Faktör Yük Değerleri……..…….……74

Tablo 6: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları……..……..…….…….....75

Tablo 7:İletişim Becerileri Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları….77

Tablo 8: Ok- Dini Tutum Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları…….80

Tablo 9: Bireylerin Selam Verme Davranışları ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi……82

Tablo 10: Bireylerin Selam Verme Davranışları ile Dine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi…..…….……...……..84

Tablo 11: Ölçek Puanlarının Güvenirliği…..……...…..……....86

Tablo 12: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının İncelenmesi…..…….....87

Tablo13: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi……..88

Tablo 14: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Yaşa Göre

İncelenmesi…….…….....89

Tablo 15: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi……..91

Tablo 16: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi……..…92

Tablo 17: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Ailede Dini Eğitim Alma Durumuna Göre İncelenmesi…….…….93

Tablo 18: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Aile Dışında Dini Eğitim Alma Durumuna Göre İncelenmesi…….....94

Tablo 19: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Duygusal Olarak Dini Bir Gruba Yakın Hissetme Durumuna Göre İncelenmesi…….…….....96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Shannon-Weaver İletişim Modeli…….……...……..14

Şekil 2: Scree Plot Grafiği……..…….....73

Şekil 3: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Ölçme Modeli…….……...….76

Şekil 4: İletişim Becerileri Envanteri Ölçme Modeli ……..…….....79

Şekil 5: Ok - Dini Tutum Ölçeği Ölçme Modeli …….……..…81

KISALTMALAR

Akt. :Aktaran

A.s. :Aleyhi's-selam

A.ş. : Anonim Şirketi

A.Ü.İ.F. :Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

A.Ü.İ.F.D. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

A.Ü.S.B.E. :Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Başk. : Başkaları

B.k.z. :Bakınız

C. :Cilt

Çev. :Çeviren

D.İ.B. :Diyanet İşleri Başkanlığı

D.T.C.F. :Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

F.Ü.S.B.E :Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haz. :Hazırlayan

Hz. :Hazreti

İ.F.A.V. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

M.Ü.İ.F.V. :Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

M.Ü.S.B.E :Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

R.a. :Radıyallahu anh

S **:**Sayı

S **:**Sayfa

s.a.v. **:**Sallallahu aleyhi ve sellem

SPSS **:**Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Programı (Statistical Package for Social Sciences)

T.D.K. **:**Türk Dil Kurumu

T.D.V. **:**Türkiye Diyanet Vakfı

Terc. **:**Tercüme

trs. **:** Tarihsiz

Yay. **:**Yayınları

ÖNSÖZ

Aynı sosyal ortamı paylaşan ve sürekli iletişim halinde olan insanın bu süreçteki pozisyonu ve katkıları iletişim biliminin araştırdığı konulardır. Dışarıdan gelen mesaja bağlı olarak mutluluk, sevinç, korku, acı gibi birçok farklı duygu yaşanması, yaşanan bu duygular neticesinde oluşturulan tutum ve davranışlar da iletişim psikolojisinin araştırdığı konulardır.

İnsanın bireysel ve toplumsal alanda mutlu olması için aile ve sosyal hayatı düzenleyen birtakım kurallar ve uygulamalar mevcuttur. İbadet hayatının yanı sıra sosyal hayatı kolaylaştırmak ve yol göstermek adına belirli düzenlemelerde bulunan ve önemli bir yere sahip olan din, insanın dengede kalmasında ve orta yolu bulmasında kılavuzluk etmektedir. İnsana yol gösteren bir diğer kılavuz da doğuştan itibaren içinde yer aldığı, yetişip büyüdüğü ve şekil aldığı kültür ortamıdır. Sevgi ve kardeşliğin oluşmasında büyük payı olan, hem insani hem dini hem de ahlaki çerçevede uygulanması tavsiye edilen bu kurallardan birisi de selamlaşmaktır. İletişime başlamak için parola vazifesi gören selam, bir arada yaşamanın da gereklerindendir.

İletişim psikolojisi açısından incelendiğinde selam ile insanın güven, emniyet, huzur gibi duygular yaşaması ve kardeşliğin yayılması sağlanarak sosyal açıdan barış ortamı inşa edilmeye çalışılmaktadır. İyi niyetin göstergesi olan selam; değer görme, mutlu olma, önemsenme gibi hoş duygular uyandırdığı için güzel diyalogların gelişmesine neden olmakta, toplumsal barış, güven ve huzur ortamına da katkı sağlamaktadır.

Selamın iletişim psikolojisi ile dini ve kültürel açıdan öneminin incelendiği bu araştırmada selamla ilgili ölçek geliştirilmesi hedeflenmiştir. Oluşturulan bu ölçeğin bundan sonra selam konusunda yapılacak çalışmaları

kolaylaştıracağı ve bu konuda fikir vereceği düşünülmüştür.

Bu çalışmada öncelikle beni destekleyen ve bana bu fırsatı sunan saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Öznur Özdoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Hazırlık aşamasında beni aydınlatan sevgili hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Mualla Yıldız, Ar. Gör. Nurdan Yağlı Soykan'a ve ölçek geliştirme aşamasında bilgilerinden istifade ettiğim Psikolog Dr. Özlem Güler Aydın'a gönülden teşekkür ediyorum.

Öğrenme konusundaki azmini örnek aldığım, her zaman desteğiyle beni yüreklendiren, bu çalışmada da kütüphanesindeki kitaplarından istifade ettiğim değerli babam Ali Küçükkösen'e, hayat yolculuğumda benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan kıymetli annem Hatice Küçükkösen'e, canım kardeşlerim M. İkbal, Abdülhamit, Efdal ve Eda'ya, hayatımı paylaştığım sevgili eşim Kadir Karakuş'a ve dünyaya gelmesiyle yaşantıma bambaşka bir boyut ve anlam kazandıran biricik kızım Hatice Hale'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaptığım ölçeklere görüşleri ile katkı sağlayan tüm katılımcılara samimiyet ve içtenliklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın selamın önemi ile ilgili farkındalık oluşturmasını ve Yüce Allah'ın selamete ulaştırdığı kullardan olmamız noktasında katkı sağlamasını gönülden diliyorum.

Fatma Zehra KARAKUŞ

Ankara-2019

GİRİŞ

Psikoloji insanın duygu, düşünce ve davranışlarını, iletişim ise insanlar arası etkileşimi inceleyen bilim dallarıdır. İnsan yaşantısını bir bütün halinde ele alan psikoloji, bir taraftan bireyin dışardan gözlemlenebilen davranışlarını incelerken, bir taraftan da dışardan gözlemlenmesi mümkün olmayan zihin durumlarını incelemektedir. İletişim ise insanlar arası etkileşimleri ve bu etkileşimler neticesinde ortaya çıkan tepkileri incelemektedir. Ortak noktası insan olan bu iki bilim dalının birlikte çalıştıkları alan iletişim psikolojisi adını almaktadır. Araştırmamızda ele aldığımız "selam" konusu gündelik yaşamın içerisinde insani ilişkilerin başlangıcı kabul edilmekte ve iletişim psikolojisini yakından ilgilendirmektedir.

İletişime geçmenin kolay yolu olan selam, karşı tarafa "varlığından haberdarım" mesajını verirken aradaki etkileşimin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Şehirleşme ve sosyal medya kullanımının artması ile yüz yüze iletişimin azaldığını gözlemlediğimiz günümüzde elektronik ortamda dahi kullanılan "slm, mrb, nbr" ifadeleri selamın konuşmaya giriş cümlesi olarak etkinliğinin devam ettiğini göstermektedir. Sıradan bir görgü kuralı gibi kullanılsa da aslında selam içerik olarak karşı tarafa iyi niyet ve sevgi göstermenin bir yoludur.

Bu çerçevede araştırmamızda "selamın iletişim psikolojisi açısından önemi ve manevi kaynaklardaki yeri" incelenmiştir.

"İletişim Psikolojisi Açısından Selam" adlı çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Araştırmamızın birinci bölümünde iletişim, psikoloji ve selam ile ilgili temel bilgiler ve terimler "Temel Kavramlar" adı altında ele alınmış, selamın ve

selamlaşmanın insan üzerindeki etkileri iletişim psikolojisinin verilerinden faydalanılarak incelenmiştir.

İkinci bölümde, selamın insanı besleyen manevi kaynaklar din ve kültür ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili ayet ve hadisler başta olmak üzere diğer dini eserlerden de istifade edilerek selamın manevi yönü "Manevi Boyutları ile Selam" başlığı altında incelenmiştir. Selamın Anadolu kültüründe nasıl yer bulduğu da araştırılan bir diğer konudur.

Üçüncü bölümde, yapılan ölçekler içerik analizi ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç kısmında ise, ulaşılan bu veriler ışığında çeşitli öneriler sunulmuştur.

A.Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın çerçevesini günlük yaşamın merkezinde yer alan ve iletişimin başlangıcı kabul edilen selamın insani ilişkiler için önemi oluşturmaktadır.

Kırsal hayattan şehirleşmeye geçiş ve iletişim araçlarının kullanımının artması ile bireysel ve sosyal sorunlarla karşılaşan insanın çevresiyle anlamlı ilişkiler geliştiremediği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede selamın insanlarla iletişime geçmekte ve bu sorunların çözümünde katkısı olduğu ayrıca dini ve kültürel boyutlarıyla da önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda "selamın iletişim psikolojisi açısından önemi nedir ve manevi kaynaklarla nasıl bir ilişkisi vardır? sorusuna yanıt aranmıştır.

B. Araştırmanın Soruları

1. Bireylerin selam verme davranışları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. Bireylerin selam verme davranışları yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

3. Bireylerin selam verme davranışları medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

4. Bireylerin selam verme davranışları eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

5. Bireylerin selam verme davranışları ailesinde dini eğitim alma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

6. Bireylerin selam verme davranışları aile dışında dini eğitim alma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

7. Bireylerin selam verme davranışları duygusal olarak dini bir gruba yakın hissetme durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

8. Bireylerin selam verme davranışları ile iletişim becerileri arasında ilişki var mıdır?

9. Bireylerin selam verme davranışları ile dine yönelik tutumları arasında ilişki var mıdır?

C. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, karşıdaki insana sevgi, saygı ve değer verme göstergelerinden biri olan selamın insanın bireysel ve sosyal hayatındaki önemi ile ilgili farkındalık kazandırmaktır. Ayrıca günümüzde kullanımı oldukça azalan selamın ve selamlaşmanın sıradan bir görgü kuralı değil; insani ilişkileri dengeleyen bir değer oluşunu da ortaya koymaya çalışmaktır.

Araştırmamız, selamın iletişim psikolojisi ile dini ve kültürel önemini

ortaya koymak için ölçek tekniği kullanılarak yapılan ilk çalışmadır. Bugüne kadar yapılmış çalışmalar, daha çok selamın dini boyutu ya da görgü kuralı olarak kullanımına yöneliktir. Bu araştırma ise selamın psikolojik ve manevi boyutlarının bir arada ele alınarak incelenmesi bakımından önemli görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

A. İletişimin Tanımı ve Temel Unsurları

Türkçe sözlüğe göre (2011) iletişim, "duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme ve komünikasyon" gibi anlamlara gelmekte; terim olarak ise, "sübjektif düşünce ve tecrübelerin dil, görsel semboller; benzetmeler ve imalar vasıtasıyla ortak hale getirilmesi veya değiş tokuş edilmesi" (Oktay, 1996: 15) şeklinde açıklanmaktadır.

Dökmen (2002: 321) iletişimi, katılanların, sembol ya da bilgi üreterek birbirlerine ilettikleri ve söz konusu iletileri anlamaya, yorumlamaya uğraştıkları bir süreç olarak tanımlamıştır.

Köknel (2013: 51), iletişim kavramını açıklarken iletişimin karşılığı olarak Hint-Avrupa dillerinin birçoğunda kullanılan "komünikasyon" (communication) sözcüğünün Latincede bulunan "communi-care" fiilinden türetilerek başkalarıyla birlikte olmak, bağlantı sağlamak, haberi veya bilgiyi paylaşmak, yaymak, çoğunluğa genellemek, herkesin faydalanmasını ve paylaşmasını sağlamak, herkese pay vermek ifadelerini kullanmıştır.

İletişimde karşılıklı bilgi iletimi ve iki taraflı paylaşım olması gerektiğini ifade eden Oskay'a (1999: 15) göre ise, bu etkileşim için paylaşımda bulunan kişiler duygu ve düşünce düzeyinde aynı ya da benzer simgelere sahip olmalıdır.

Bir başka ifadeyle; ortak simgeler aracılığıyla duygu, düşünce ve davranışlarını paylaşan insanların eğer zihinlerinde benzer çağrışımlar oluşabiliyorsa o zaman iletişim gerçekleşmiş demektir. Bu bağlamda iletişimde gerekli olan ortak çağrışımdır (Gökçe, 2006: 10).

Kişiler arası ortak çağrışım ne kadar çok olursa ortaya çıkan iletişim de o derece güçlü olmaktadır.

Kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve geri bildirim, iletişim sürecini oluşturan temel unsurlardır. Bu unsurlar iletişim sürecinin devamı ve amacına ulaşması için gereklidir. İletişim unsurlarına göz atmak gerekirse şu şekilde sıralanmaktadır:

Kaynak: İletişim kaynaktan çıkan bilgi ile başlamaktadır bu nedenle iletişimin başlamasına neden olan unsur kaynaktır diyebilmekteyiz. Kaynak, göndermek istediği bilgiyi yazan, çizen, konuşan, sunan veya beden hareketleri ile mesaj yollayan birey, grup veya gazete, radyo, televizyon olabilmektedir (Zıllıoğlu, 2010: 93).

Mesaj: Mesaj, çoğunlukla ileti sözcüğü ile de ifade edilmektedir. Kaynak, göndermek istediği mesajı sözlü, sözsüz, jest ve mimikle, yazılı işaretlerle ya da simgeler şeklinde alıcıya gönderir. Buna göre mesaj, kaynaktan çıkarak alıcıya gönderilen ve kodlaması alıcının anlayabileceği şekilde oluşturulmuş bilgi, duygu, düşüncedir. Mesaj, içerik ve yapısal olmak üzere iki önemli ögeden oluşmaktadır. İçerik anlamla alakalı yapı ise simge ve kodlarla alakalıdır. Ayrıca mesajın içerik boyutu olan anlamlandırma sürecinde, mesajın içeriğinin kaynak ve alıcı arasında aynı algıyı oluşturması gerekmektedir Zıllıoğlu, 2010: 94).

Bir dili anlayabilmek için o dildeki simgelerin nasıl ilişkilendirildiklerini, hangi bağlamda nasıl kullanıldıklarını bilmek gerekir. Bunun belli kuralları vardır ve kod olarak isimlendirilir. Kodlar hakkında, herhangi bir kültür ya da alt kültür üyelerinin her biri bilgi sahibidir ve bir sistem dâhilinde bu bilgileri paylaşırlar (Fiske, 1996: 37).

Günlük hayatta kullandığımız yazıda, resimde, konuşmada, davranışlarda farklı kodlar kullanılmakta, bunlarda analojik ve dijital olarak

adlandırılmaktadır. Jest, mimik, hareket, işaret ve ses tonlaması analojik kodlama, sözcüklerden faydalanma ise dijital kodlamadır. Dilini bilmediğimiz bir insanın konuşmasından bir şey anlayamayız ancak jest mimik gibi işaretlerinin belli amacı varsa karşımızdaki insan başka bir kültürden de olsa ortak anlamlar çıkarabiliriz. Bu sonuca göre analojik iletişim dijital iletişime göre daha evrenseldir diyebilmekteyiz (Zıllıoğlu, 2010: 103).

Kanal: Mesajın kaynaktan çıktıktan sonra alıcıya ulaşmasında aracı olan her şey kanal olarak adlandırılır. Alıcıya mesajın ulaşmasında kullanılan tüm kanallar 'iletişim araçları' dır. Bunun için ses, yazı, resim, yüz, fotoğraf kişiler arası iletişimde, kitap, gazete, dergi, film, radyo, televizyon gibi araçlar da kitle iletişiminde kullanılmaktadır. İletişimin karşı tarafa etkisi kanal sayısının birden fazla kullanılmasıyla artabilmektedir. Bunlar ise görsel veya işitsel ya da görsel-işitsel kanal olarak isimlendirilmektedir. Aktarılmak istenen mesaj, konuşulan kelimelerle iletiliyorsa işitme kanalından, el kol hareketleri ve yüz ifadeleri ile iletiliyorsa görsel kanaldan söz edilir. Benzer şekilde dokunma ya da koklama kanalı ile de mesajlar iletilebilmektedir (Cüceloğlu, 2000: 73).

Alıcı: İletişim sürecinde kaynağın mesajını ulaştırmak istediği unsur alıcı olarak isimlendirilir. Alıcı kendisine gelen mesajın türüne göre (görsel, işitsel, dokunsal vs..) alıcılar kullanmaktadır (Cüceloğlu, 2000: 73).

Geri Bildirim: Kaynağın gönderdiği mesaja karşı alıcının kaynağa göndermiş olduğu cevaba, "geriye bildirim" veya "geri iletişim" (feedback) denilmektedir (Köknel, 2013: 66). Geri bildirim, alıcıdan kaynağa gönderilen pozitif ya da negatif tepkidir. Bu kavram "geriye dönen besleyici tepki" diye de isimlendirilmektedir (Evliyaoğlu, 1987: 135)

1.İletişim Süreci

İletişim süreci, kaynağın hedef alıcıya iletmek istediği mesajları uygun biçimde kodlayarak ve bir kanal aracılığıyla göndermesiyle başlar. Alıcı kendisine gönderilen mesajları algılar ve tepkilerini kodlayarak kaynağa geri gönderir.

Kısaca iletişim süreci istenen mesajın istenilen hedefe ulaşması, hedefte bir etkinin oluşmasını sağlaması ve mesaja verdiği cevabın ilk bildirim olan kaynağa yeniden gönderilmesi sürecidir.

İletişim sürecinde, kaynak, iletmeyi hedeflediği bilgiyi ileti haline getirmek için ilk olarak söz konusu olan bilgiyi belirli kural ve ilkelere göre düzenleyerek "çıktı" durumuna getirmektedir. Kodlamak (Düğümlemek/code-encode) adı verilen bu işlem esnasında kaynakta ve alıcıda ortak olarak yer bulunan sembol, işaret ve şifreler kullanılmaktadır. Karşılıklı konuşma sırasında sözsüz iletişime imkân veren jest ve mimikler anlamı olan işaretlerdir. Sözlü iletişimde kullanılan sözcük ve heceler, yazılı iletişimde kullanılan resim ve harfler, işaretlerden meydana gelen ve kararlaştırılmış, belirli anlamları olan sembollerdir (Köknel, 2013: 60).

Kaynaktan gelerek kanaldan aktarılan ileti, alıcı için "girdi" olarak kabul edilmektedir. Girdinin etkili olması, taşıyıcının alıcı için uyarıcı özellik taşıması ve bilginin çözülerek anlaşılması ile doğrudan ilişkilidir. "Girdi"sini alıcının yaptığı iletinin içeriğinde olan bilgiyi meydana getiren simge veya işaretlerin çözülerek anlaşılması işlemine kod açmak (düğüm çözmek/decode) adı verilmektedir. Sözü edilen işlemin gerçekleşebilmesi için kaynakla alıcının aynı, ortak simgeleri ve işaretleri bilmeleri, kullanmaları ve bunlara aynı, ortak anlamları yüklemeleri gerekmektedir (Köknel, 2013: 65).

Bağıntı çerçevesi ise iletişim sürecinde gerçekleşen ve bireyin sahip

olduğu bilgi birikimidir. Belirli bir anda ortaya çıkan olayın yargılama anında, şimdi ve geçmiş birbiriyle etkileşim halindedir. Bir başka şekilde açıklamak gerekirse, inanç, tutum, geçmiş yaşantılar, o anki durum, bilgi düzeyi, zaman ve mekân koşulları hepsi bu bağıntı çerçevesinin içerisinde yer almaktadır (Zıllıoğlu, 2010: 215).

Kaynakla alıcının ortak noktası ne kadar çoksa iletişim süreci o kadar sorunsuz gerçekleşir.

Gökçe (2006: 36), iletişimin sorunsuz bir şekilde gerçekleştiğinin en iyi göstergesinin algılama süreci olduğunun, kaynak ve alıcının simgelerin anlamlarını, aynı ya da benzer şekilde yorumlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Gökçe'ye (2006: 36) göre algılama sürecinde bireyin amacı, ihtiyacı, beklentisi, değer yargıları, yetişmiş olduğu sosyal ve kültürel ortam, deneyimleri, bilgi birikimi ve fiziksel özellikleri gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Bu süreçte bireyler kendi düşünce yapısı ile örtüşmeyen bilgileri ya hiç değerlendirmeye almaz ya da kendi düşüncesine dönüştürerek yorumlar. Böylece dışardan gelen uyarılar zihin süzgeçlerinden geçmiş ve ona göre değerlendirme yapılmış olur.

Zihinde herhangi bir algısal çerçeve oluşmadan mesaj olduğu gibi gönderildiği takdirde ise karşı taraf bu mesajı kendi hayat dünyasına, deneyimlerine uygun bir algısal çerçeveye dönüştürür. Ortak bir algı çerçevesi oluşmadığı içinde mesaj bireyler tarafından farklı şekilde yorumlanır (Cüceloğlu, 2000: 90).

İletişim süreci incelenirken öncelikle iletişim unsurlarının etkileşimleri gözlemlenmektedir. En başta kaynak mesajını nereye ileteceğini ve bunu yaparken nasıl kodlama yapacağını, iletişim kanallarından hangisini kullanacağını doğru tespit etmek durumundadır. Eğer mesajın iletilmesinde

sorun yaşanmamışsa iletişimde hedefe ulaşılmış demektir (Evliyaoğlu, 1987: 135-136).

Sonuç olarak; tüm yaşamı boyunca insanın yanında olan ve kendisine hava, su gibi gerekli olan iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için işlevlerin uyumlu olarak yerine getirilmesi gerekmektedir (Köknel, 2013: 41).

B. PSİKOLOJİ

Türkçe sözlüğe göre (2011) psikoloji; "Ruh bilimi, ruhiyat, bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü, ruhsal" diye ifade edilir.

Budak (2009: 597) psikolojiyi; "Bir insanın veya insanlar grubunun zihinsel durumlarının, özelliklerinin ve süreçlerinin, ya da belli bir etkinlik alanında söz konusu olan zihinsel-ruhsal durumların, süreçlerin toplamı" olarak tanımlamaktadır.

Özdoğan (2000: 293) psikoloji biliminin amacını, insanın mutlu olmasına yardımcı olmak olarak ifade etmektedir.

Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını inceleyen bilim dalı olan psikolojinin, insanı iç ve dış yaşantıları ile bir bütün olarak ele aldığını ifade eden Peker (2011: 15-21) psikolojiyi şu şekilde açıklamaktadır: "Psikoloji, kelime olarak psycho: ruh, logos: düzenli söz, bilgi olmak üzere iki sözcükten meydana gelmiş olup "ruh bilgisi" anlamına gelmektedir. Fakat sözcük olarak böyle görünmekle birlikte psikoloji; günümüzde, ruh bilgisi ya da ruhun incelenmesi anlamına gelmemektedir." Bir taraftan insanın gözlemlenebilen davranışlarını, diğer taraftan gözlemlenemeyen zihin durumlarını inceleyen psikolojinin amacı; yapılan davranışların sebeplerini ve neden böyle

davrandıklarını araştırmaktır. Ayrıca psikoloji; öğrenme, inanma, hayal kurma ve düşünme duyguları nasıl olmaktadır? Toplum bu konuda insanı ne derece etkilemektedir? İnsan ne gibi durumlarda çevresiyle uyumsuzluk içine düşmektedir? gibi birçok sorunun cevabını da araştırmaktadır.

1.İletişim Psikolojisi

Bireysel psikolojide, iletişimde ortaya çıkan doğru ve yanlış davranışların psikolojik süreçleriyle ilgilenilir. Bunu yaparken iletişimin bilgilerinden yararlanılır ve durumun yapısal olarak arka planı incelenir. Sosyal psikolojide ise kişiler arası iletişimde ortaya çıkan bireysel davranışlar ve grup ya da kitle üzerinde meydana getirdiği süreçler incelenir (Evliyaoğlu, 1987: 16).

İki kişinin ilişki içinde olduğu hem bireysel hem de toplumsal bir süreç olan iletişim süreci psiko sosyal bir süreçtir. Bunun nedeni sosyal gerçeklerin kişilerin bireysel yaşamından geçerek şekil alması ve toplumsal sonuçların kökeninde bireysel davranışların yer almasıdır (Cüceloğlu, 2000: 13).

Günümüzde iletişim ve psikoloji arasındaki ilişkiler oldukça yaygın hale gelmiştir. Bu sürecin ve iletişimin ana unsuru insandır. Sosyal alanda aktif olan ve bu süreçlerin hepsini gerçekleştirme yeteneğine sahip olan insan bulunduğu ortamdan ve kendi içinden gelen mesajlar karşısında "alıcı" konumunda bulunurken "alıcı" dan dönen tepkilerle de (feedback), kendisi "alıcı" konumuna geçmektedir (Evliyaoğlu, 1987: 16)

Her iki bilim dalının birbirlerinden yararlanmaları ve birbirlerine katkıları neticesinde oluşan iletişim psikolojisinde, iletişimin psikolojiyi yakından ilgilendiren bazı konuları üzerinde çalışılmaktadır. Buna göre insan sadece biyolojik bir varlık değil, sahip olduğu beden ve ruh bütünlüğü ile diğer canlılardan ayrılan bir varlıktır (Evliyaoğlu, 1987: 123).

İnsanın dış dünya ile oluşturduğu iletişimin yanında kendi iç dünyası ile de kurduğu ve çoğu zaman dışardan gelen etkilere bağlı olarak tepki geliştirmesini sağlayan iletişim sistemi vardır. Dışardan gelen haberi alma ve değerlendirme işlevini yapan bu iletişim sisteminin adı sinir sistemidir. Canlı organizma biyolojik dengeyi kurabilmek için hem dış ortamdan, hem de kendi iç ortamından haberdar olmak, bu bilgilere göre de organizmasını ayarlamak zorundadır. İnsanda bulunan bu, haberi alma, değerlendirme ve duruma uygun olarak gereğini yapma işlevlerini düzenleyen iletişim sistemine "beyin ve sinir sistemi" denilmektedir. Dış ortamın sıcak veya soğuk olmasına göre vücut ısısını 36.5 santigrat derecelerde tutma, karanlıkta gözbebeğini genişletip fazla ışıkta daraltma vb. gibi vücut için hayati önem arz eden olaylar sinir sisteminin görevlerindendir. Bunun yanı sıra sinir sistemi, aldığı mesajlar karşısında sadece bedensel dengeyi değil, ruhsal dengeyi de ayarlamak durumundadır. Bu sistem sayesinde insan, kendisinden ve dış ortamlardan haberdar olmakta sonrasında da bunlar arasındaki hassas dengeleri kurarak hayata uyum sağlamaktadır (Evliyaoğlu, 1987: 16-20).

Dış ortamdan ve kendi iç âleminden sürekli gelen mesajlar karşısında insanda sevinç, hüzün, acı, keder, korku, haz, mutluluk, mutsuzluk gibi birçok duygu oluşmaktadır. Organizmaya dışardan veya kendi içinden gelen mesajlara gerekli cevapları veren, vücudun ruhsal ve bedensel dengesini sağlayan mekanizma, beyin ve sinir sistemidir. Hücreler arası Nöral iletişim sistemi adını alan bu sistem, beyin ve sinir sisteminin en küçük yapı taşları olan sinir hücreleri arasındaki bilgi akışını sağlayarak insanın bütün yapısını bir ağ gibi sarmakta; bunun yanı sıra otomatik ve bilinçli fonksiyonların tümünü düzenlemektedir (Evliyaoğlu, 1987: 20-32).

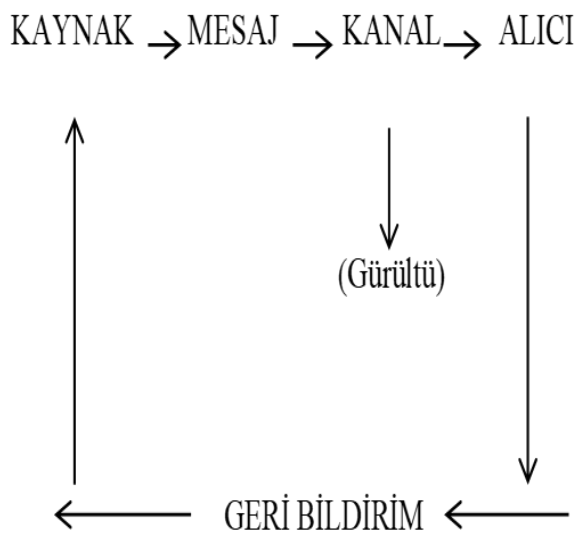
Evliyaoğlu'na (1987: 135) göre İletişim psikolojisinde sinir sistemi bireyin sadece dışa dönük davranışlarını değil, kendi içindeki en derin değişimleri de içermektedir. Ayrıca konuşma aslında süreç olarak dışa dönük bir davranıştır ancak düşünme ile birlikte içten gelen harekete dönüşmektedir. Bu derin psikolojik süreçleri oluşturan ve dışa da yansıyan hareketler, dondurulup gözlemlenemezler ancak değişimlerin neden olduğu davranışlar kısmen incelenebilmektedir.

Her yeni durumu başlatan ve sona erdiren başlangıçlar ve sonlar vardır ama psikolojik olgular birçok nörolojik olgulardan farklı olarak geçmişi ve gelecek beklentisini de içlerinde barındırırlar. Psikolojik süreçlerin fiziki ya da kimyasal, biyolojik ve fizyolojik süreçlerden bu bakımdan ayrı nitelikleri ve karmaşık boyutları vardır. İletişim olgusunun psikolojik süreçleri incelenirken bu fark göz önünde bulundurulmalıdır (Evliyaoğlu, 1987: 135).

1.1.İletişim Teorisi- Psikoloji İlişkisi

İletişim teorisi, bireysel psikolojinin ilgi alanı içinde bulunan beyin ve sinir sisteminin yapısal ve fonksiyonel özellikleri ile insan beyninin fizyolojik ve psişik faaliyetleri konusunda önemli katkılar sağlamaktadır (Evliyaoğlu, 1987: 14).

İletişim Teorisi, Claude Elwood Shannon ve WarrenWeaver tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1-Shannon-Weaver İletişim Modeli

İletişimin Matematiksel Teorisi adı ile de bilinen bu teori, diğer bazı bilimlerin yanısıra, temel olarak beyin ve sinir sisteminin fonksiyonlarını inceleyen psikolojiye de uyarlanmış ve model, psikolojik incelemelerde de kullanılmaya başlamıştır. İletişim modeli psikolojiye uygulandığında insan hem kaynak, hem alıcı, başka bir durumda mesajı ileten, başka bir durumda da mesajın kendisi olabilmektedir. Yüz yüze iki insan arasında gerçekleşen basit bir iletişimde insanlar mesajlarını kendilerindeki beş duyu aracılığı ile birbirlerine iletmektedirler. Birbirlerine konuşarak ses gönderirler, görme duyusu ile bakarlar, işitme duyusu ile sesleri duyarlar, dokunarak el sıkışırlar, koklama duyusu ile kokuları hissederler, tatma duyusu ile de birbirlerine farklı lezzetler sunarlar. Böylece aralarında fiziksel, düşünsel ve duygusal mesajlar oluşur (Evliyaoğlu, 1987: 136).

Ayrıca iki insan mesajlarını, dil, mimik, jest veya hediyeleşmelerle resim, fotoğraf, mektup, vs. ile birbirlerine kodlamaktadırlar. Bunlar anlamlı işaret ve şifrelerdir. Bunların iyi kodlanıp kodlanmaması, sağlıklı çözümlenip çözümlenmemesi, iletişimin olumlu ya da olumsuz sonuçlarını ortaya

koymaktadır. Oluşan bu iletişim sürecinde insanlar sürekli psikolojik değişimler geçirmektedirler (Evliyaoğlu, 1987: 138).

C. SELAM

Türkçe sözlüğe göre (2011) selam; "Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba, selam vermek, esenleşmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

1.İletişim ve Selam

Her an hareket halinde olan yaşam, organizmanın içinde bulunduğu çevreyle etkileşim halinde olmasını zorunlu kılar ve bu da iletişim becerisi olmadan sağlanamaz.

Ayrıca canlı organizmalar içinde kültürel ve toplumsal yaşama sahip tek canlı olan insan, kendi içinde farklı iletişim sistemleri geliştirmiştir. İnsan iletişimini hayvanların en gelişmişinden dahi üstün kılan bu yönü ise konuşma becerisinden kaynaklanmaktadır (Zıllıoğlu, 2010: 37).

Biyolojik ve psikolojik olarak birbirine ihtiyaç duyan insan bunun yanı sıra hayatı paylaşmak ve huzurlu yaşamak için de diğer insanlarla iletişime geçmeye ihtiyaç duymaktadır.

İnsanın davranışlarını da alışkanlıklar, gereksinmeler ya da toplumsal normlar yönlendirebilmektedir. Davranışlar, insanın bireysel ihtiyaç ve gereksinimlerinin, inanç ve tutumlarının ya da içinde yaşadığı toplumun kültürel, sosyal durumu ve aile gibi faktörlerin etkileri ile oluşmaktadır (İnceoğlu, 2000: 79).

İnsan için bireysel ve toplumsal ihtiyaç, ayrıca içinde yetişip büyüdüğü aile ve sosyal çevrenin önemli değerlerinden birisi de selam ve selamlaşmadır.

İnsanlar birbirlerini tanısalar da tanımasalar da, bir şekilde yüz yüze veya iletişim araçlarıyla görüştüklerinde öncelikle selamlaşırlar. İletişim kanallarının açılmasını sağlayan selam, sözlü iletişime başlamak için gerekli olan ilk komut durumundadır. İnsanlar arası saygı, sevgi ve dayanışmayı artırmasının yanında, hangi cins, ırk ve renge mensup olursa olsun tüm insanlık için evrensel bir nitelik taşımaktadır (Özdoğan, 2009: 61-62).

Esenlik dileği, barış ve güven çağrısı olan selam, dilini kültürünü bilmediğimiz, dünyanın diğer ucundaki bir yerde de aynı anlamı içermektedir. Oradaki bir insanın selam vermesi ile kendini ülkende hissetmenin yanı sıra o anda onunla ortak duygu birlikteliği de yaşanmaktadır.

İletişimde selamı "Barış" anlamında ilk kullananlar İbraniler ve Hititlerdir. Kil üzerine yazdıkları mektupların başına ve sonuna sağlıklarının, işlerinin yolunda gittiğini belirten ve karşı tarafa güzel dileklerini sunan Hititler, bunu yaparken selam anlamına gelen simgeler kullanmışlardır (Köknel, 2013: 85).

Selamlaşma türleri, hareketleri ve sözleri her ulusta farklıdır ve nedensiz selamlaşma olmaz. Çoğunlukla selam ve merhaba ile yapılan selamlaşma nedenleri; tanışma, karşılaşma, konuk gitme, konuk karşılama, konuk uğurlama ve ayrılmadır. Selamlaşma türleri ise sözlü selam, beden dili ile selam ve yazı dili ile selam olarak ayrılmaktadır. Sözlü selam; “selam”, “selamün aleyküm”, “merhaba” ya da belirli gün (günaydın, iyi günler, iyi sabahlar, hayırlı günler), belirli yıl dönümleri (iyi yıllar, iyi tatiller, iyi yolculuklar, hayırlı Cumalar) ve konuk karşılamada kullanılan “hoş geldin”, “hoş bulduk”, “Güle güle”, “Hoşça kal” “Allah’a emanet ol”, “Allah’a ısmarladık” gibi ifadeler sözlü selamlaşmaya

örnektir (İleri, 2018: 337).

Beden dili ile selam; kültürden kültüre değişiklik gösteren selamlaşmada beden hareketleri de değişmektedir. Türkiye'de kullanılan beden dili ile selamlaşmaya el sallama, gülümseme, baş eğme, göz kırpma, el öpme, el sıkma, sarılma, kucaklama örnek verilebilir. Yazı dili ile selam; şimdiki elektronik ortamda mailler ve Sms'ler aracılığıyla verilen selam eskilerde haberleşmenin mektup aracılığıyla olduğu zamanlarda selam bölümünde yer almaktaydı. Mektup bitimlerinde ise "Hoşça kal", "Esen kal" ya da "Sağlıklı günler" gibi iyi dilekler kullanılırdı (İleri, 2018: 340).

2.İletişim Psikolojisi ve Selam

İnsan, beyin ve organizma farklılığı nedeniyle diğer canlılardan ayrılmak da; bu nedenle onun iletişim faaliyeti de diğer faaliyetleri gibi psikolojik içerik ve süreçlerden oluşmaktadır (Evliyaoğlu, 1987: 165). İletişim sürecinde deneyimi artan insan bu arada olgunlaşır ve gelişimi de artar. Kendi benliği ile diğer benliklerin farkına varır, bilincine ulaşır. Böylece başka benliklerle bütünleşir ve yalnızlıktan kurtulur (Köknel, 2013: 40).

İnsanın kendisiyle, doğayla ve diğer insanlarla karşılıklı birtakım bilgileri paylaşımı olan iletişim, hayatın ayrılmaz bir parçası ve herhangi bir amaca yönelik gerçekleşen eylemdir. Günlük hayatta farklı ortamlarda bazen istekli bazen de isteksiz içinde yer aldığımız ve anlam yüklediğimiz her şey bir mesaj niteliği taşımakta ve bir iletişim ağı içinde gerçekleşmektedir. Konuşmak ya da susmak, jest ve mimikler, giyim kuşam ve beden hareketlerinin hepsinin mesaj niteliği, iletişim açısından da bir anlamı bulunmaktadır. Dolayısıyla aynı toplumsal ortamda bulunan kimseler, sürekli olarak birbirleriyle iletişim halindedir ve iletişim kurmamaları imkânsızdır (Zıllıoğlu, 2010: 24).

Zıllıoğlu (2010: 75) bu durumu şöyle örneklendirmektedir: Küçük çocuklar bir toplulukta insanların kendilerine uzun süre ilgisiz kalmasına dayanamazlar. Temel hiçbir gereksinimleri olmadığı halde bile çığlık atarak ve ağlayarak ilgiyi üzerlerine çekmeye çalışırlar. Bu yüzden de yetişkin bireylerden tepki görürler. Aslında çocuğun bu hareketleri yapmasındaki amaç, oradaki varlığını insanlara bildirmek ve başkalarıyla iletişim kurmaya çalışmaktır. Bu gereksinim insanın tüm yaşamı boyunca var olan bir durumdur ve davranışlarını etkiler. "Bende varım, bende buradayım" diyen birey insanları varlığından haberdar etmek için farklı iletişim yolları dener.

İletişim karşılıklı duygu, düşünce, sevinç, hüzün gibi duyguların paylaşıldığı bir süreçtir ve bu süreçte insanlar başka bir insanla duygu ve düşüncelerini, mutlu ve mutsuz anlarını, kaygı ve endişelerini kısacası hayat tecrübelerini paylaştıkça kendilerini daha huzurlu hissetmektedirler (Sönmez, 2016: 51).

Yüzdeki tebessüm ve aynı dili konuşmak insanların gönüllerinin birleşmesi sonucunu doğurur. Çünkü aynı dili kullanmak bir arada bulunma vazifesi görür ve toplum oluşumuna katkı sağlar.

İyi muamele ve yumuşak söz söylemenin, insani ilişkilerde büyük önemi vardır. Öfkeli bir insana yumuşak bir üslupla yaklaşıldığı zaman öfkesi diner. Çünkü gönüller için, en etkili ve tesirli kurtarıcı, iyi ve yumuşak sözdür (Yılmaz, 2012: 7).

Salman (2012: 4) ağzımızdan çıkan söz ile kalbimiz arasında kuvvetli bir bağ olduğunu, selamın ise bu özelliği ile ortamda güven, huzur, barış duygularının oluşmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Manevi olarak pek çok kapıyı aralayan selam neredeyse sihirli bir sözcüktür. Daha güzeli ile karşılık bulunca da, ortama bir tebessüm ve huzur yayılır; kırgınlıklar ve

küskünlükler ise son bulur.

Selamlaşma ile aslında insanların içerisinde var olan ruhların birbirine yaklaşma ve iletişime geçme ihtiyacına da cevap verilmiş olmaktadır. Manevi değer olarak ve insanı mutlu etme potansiyeli açısından üst sıralarda bulunan selam, güven, sevgi, mutluluk duygularını da beraberinde getirir (Altuntaş, 2012: 12).

Selamın gündelik iletişimde önemli işlevleri bulunmaktadır. İlk karşılaşmada kullanılan sözcükler veya beden dili hareketleri iletişimin birinci aşamasıdır. Bu beden dili hareketleri ve sözcükler sağlıklı bir iletişimin göstergesidir. Bunun sonucunda da insanların karşılıklı selamlaşması toplumda, insanlar arasında huzur ve barışın oluşumuna katkı sağlanmaktadır (Kalkan, 2012: 6). Günlük yaşamda insanlarla iletişime geçmek için uygun bir dil kullanmak ilişki açısından pozitif sonuç doğurur. Bu bağlamda saygı, sevgi çerçevesinde gülümseyerek selam vermenin büyük önemi vardır.

Yılmaz (2012: 8) sevginin yanı sıra etrafımızdaki insanlara saygı göstermenin ilk adımının da selamlaşma olduğunu ifade etmektedir. Güler yüzle ve içtenlikle verilen bir selam iletişim kapılarının sonuna kadar açılmasına neden olur. Hiçbir sınırlama yapmadan, genç yaşlı, kadın erkek herkesle paylaşımda bulunmak, onlara esenlik, huzur, barış dilemek ve dua etmektir. Günümüzde pek çok yerde sevgi ve barış dilinin yerini çatışma ve kavga dili almıştır. İnsanlar arası ayrıştırmanın arttığı bu dönemde selam, sevgi ve barış dilinden gittikçe uzaklaşılmış; kalabalıklar, karşılaştığında birbirine selam vermeyen, birbirinin derdini ve sıkıntısını paylaşmayan insanlarla dolu hale gelmiştir.

Kırsal hayatın azalması ve şehirleşmenin artması ile birlikte her birey şehir hayatının getirdiği problemler karşısında, derdini sıkıntısını paylaşacak insan desteği bulamamakta, bu duygu da stres ve kaygıyı beraberinde

getirmektedir (Karacoşkun, 2012: 22). Teknolojik yeniliklerin artması hayatımızı kolaylaştırmış ancak bunun yanında insani ilişkilerin azalmasına neden olmuştur. Sonuçta insanların birbirleriyle görüşme süreleri azalmış bu da bireysel ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Manevi değerlere uygun şekilde yaşam tarzı, toplumun birlik ve beraberlik içeren paylaşımlarının olması, yaşam sevincinin artmasında önemli bir rol oynamaktadır (Hökelekli, 2013: 12).

Günümüzde yaşanan gerek bireysel gerekse toplumsal gerginlikleri sakinlik ve huzur ortamına çevirmek için insanların hem kendisiyle hem de çevresiyle bilinçli ve sağlıklı iletişim kurması gerekmektedir (Cüceloğlu, 2000: 17).

İnsan; öncelikle kendi benliğini onaylayarak ona selam verirse kendine karşı da özsaygısı artar. Benliğine karşı saygısı arttıkça, insanlara karşı sevgi ve saygısı da artar. Selamlaşma ile diğer insanlara olan bakış açısı değişir, dolayısıyla gönülden gönüle muhabbet oluşur. Ayrıca selam, karşı tarafa "benim için değerlisin" mesajı göndermektir. İnsanın varoluşunun da bir işareti olan selam ile hem karşı taraftaki insana verilen önem gösterilir, hem de kendi varlığından onu haberdar etmiş olunur. Böyle olması için de insanın öncelikle kendisiyle barışık olup, kendisine değer vermesi gerekir (Özdoğan, 2009: 63-64).

Sevgi ile insan, paylaşımda bulunduğu diğer insanların duygularını anlayarak empati kurar ve bunun karşılığı olarak da ona değer verdiğini ve onu onayladığını gösterir. Diğer insanları tanıyıp sevme yollarından biriside onu kabullendiğini belli etmektir.

Sonuç olarak selam ile karşıdaki insana sevgi ve iyi niyet gösterilmiş, yaratılış gereği insanın fıtratında var olan birbirine yakınlaşma ihtiyacına da

cevap verilmiş olmaktadır. (Altuntaş, 2012: 12).

İKİNCİ BÖLÜM

MANEVİ BOYUTLARI İLE SELAM

A. MANEVİ KAYNAKLAR

a. Maneviyat

Türkçe sözlüğe göre (2011) maneviyat kavramı; "maddi olmayan manevi şeyler, yürek gücü ve moral" anlamlarında kullanılmaktadır.

Ruh kavramını Rudolf Otto'nun kutsal olarak tanımladığını ifade eden Özdoğan (2007: 188); Latince spiritus kelimesinden gelen ruh sözcüğünün hayat, nefes, güç ve cesaret anlamlarına geldiğini; maneviyat ve ruhsallık olgularının ise bireyin hayatında anlam, değer ve amaç aramasıyla ilgili olduğunu açıklamaktadır.

İnsan ruhunda derin duygular yaşanmasına neden olan maneviyat, kendi özü ile aşkın olanın sahip olduğu ortak paylaşımları ifade etmekte ve belli bir amaç için insanın yeteneklerini geliştirerek kendisine ve insanlığa hizmet etmeye çalışması olarak da tanımlanmaktadır. Maneviyat ile insanın kendi özünde var olan ve ruhuna iyi gelen, ruhunu besleyen sevgi, saygı, sabır, hoşgörü gibi güzel duygular arasında da bir bağ bulunmaktadır (Özdoğan, 2007: 19).

Maneviyatın ilahi kaynaklı ve insanın kendisini var edenle bağı olduğunu ifade eden Özdoğan (2007: 197) bireyin, kendi özüyle iletişime geçtiğinde Yaradan ile iletişime geçtiğini, kendi özüyle iletişime geçmediğinde ise Yaradan ile iletişime geçmediğini; bu süreçte oluşan ruhsal sorunların sebebinin ise özümüzle iletişimi kesmemiz olduğunu ifade etmektedir.

Toplumda alışkanlık durumuna gelen davranış kalıpları vardır ve bunlar insan için önemlidir. Nerede ne yapması gerektiğini öğrenen insan bunu toplumsallaşma sürecinde öğrenir ve bu sayede toplumsal olgunluğa ulaşır

(Köknel, 2013: 419).

Akdoğan'a (2012: 446) göre insanların günlük ve sosyal yaşantısında var olan, insandan insana ve toplumdan topluma değişiklik gösteren din ve kültür bir bütün olarak hayata yansımaktadır. Her toplumun kendine özgü din ve kültür anlayışı bulunmaktadır. Din, inancı temsil ederken, kültürde toplumların yaşama biçimi olarak bilinmektedir. Sosyal bir olgu olan din, gündelik yaşam içerisinde kültürel yapı ile birleşerek bir bütün haline gelir ve insan doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini öğrenir. Yine aynı şekilde insan dini değerlerini de öğrenerek tecrübe etmektedir.

Nesilden nesile aktarılan ve toplumların yaşam biçimi haline gelen bir diğer manevi kaynak olan kültür ise örf, adet, gelenek ve göreneklerden oluşmaktadır. İnsanlar hal, tavır, davranış, yeme içme, oturma, kalkmayı ortam şartlarına bağlı olarak çevrelerinden öğrenirler. Uzun zaman süreci sonunda ortaya çıkan bu durum kültürel kazanımdır ve her toplumun kendine özgü, diğerlerinden farklı kültürel kazanımları vardır. Kültürü toplum kendisi üretir, din ise kutsal varlığa olan inançtır. İnsanı aşan, bir boyut olan din ile insan davranışlarına bağlı olarak ortaya çıkan kültür bir bütün oluşturmakta ve toplumların hayatına yön veren manevi değerler olarak yerini almaktadır (Akdoğan, 2012: 447-451).

1.Din

Sözlük anlamı itibariyle; örf, adet, tutulan ve gidilen yol, itaat, ceza ve mükâfat gibi anlamlarda kullanılan ve Arapça kökenli bir kelime olan din; Batı dillerinde ise 'religion' kelimesiyle ifade edilir; Allah'a bağlılık, tören ve ayinlere katılma, kendini ibadete verme şeklinde karşılık bulur. Türkçe'deki karşılığı ise, inanç sistemi veya inancın kaideler bütünüdür (Karacoşkun, 2012:

60).

İnsan fıtratında kutsala saygı ve ona bağlanma ihtiyacı bulunur, bu ihtiyacı da din ile giderir. Başka bir ifade ile açıklayacak olursak; biyolojik, fizyolojik ve ruhsal özelliklere sahip olan insanın bu özelliklerin yapılarına uygun şekilde doyurulması gerekir. Biyolojik ve fizyolojik anlamda yaşamak için havaya, suya ve gıda maddelerine ihtiyaç duyan insan ruhsal açıdan ise inanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı ise en güzel şekilde din duygusu karşılamaktadır (Akdoğan, 2012: 442).

Özünde birçok yüksek değer bulunan insan, kendisi bunun farkına varmayabilir. İşte 'din' bu konuda yol gösterir ve bireye içindeki mevcut güçlerin ne olduğunu ve onları nasıl kullanması gerektiğini anlatır (Özdoğan, 1997: 359). İnsan yaşamına anlam kazandıran din; ortaya koyduğu değer ve uygulamalarla da kişiler arası ilişkileri düzenlemektedir (Yaparel, 1987: 23-24).

Yaşama ayrı bir değer katan 'din' olgusu, belirli ilkeler ve kurallar eşliğinde insanları bir amaca yönlendirmektedir. İlahi öğretilerin ve ibadetlerin gerçek anlamda hayatın içinde varlık kazanmaya başlaması, insana en büyük güç ve yaşam kaynağı olmaktadır. Sosyal bir değer yargısı olarak dinin koyduğu emir ve yasaklar, birey ve toplum hayatı açısından önemlidir (Uysal, 1996: 85).

Dini kurallara göre davranma çabası içinde olmak, bireyin dini değer ve normları benimsemesini sağlar. Benimsenen dini değer ve normlarda, fert ve toplum hayatını düzenleyen ve yönlendiren bir etkiye sahip olur. Ayrıca karakterin kazanılması ve şahsiyetin oluşmasında da dinin rolü ve önemi oldukça büyüktür, özellikle belirli dini inançlar ve tutumlar, kişinin insanlarla olan ilişkilerini, hareket ve davranışlarını yönlendirebilmektedir (Uysal, 1996: 118).

1.1. Yahudilikte Selam

Bütün kutsal kitaplarda insanlar birlik ve beraberlik içinde yaşamaya teşvik edilmektedir. Dostluğu ve kardeşliği artıran önemli değerlerden birisi olan selama kutsal kitaplarda da yer verilmektedir.

Yahudilik dininde bulunan selam ve selamlaşmayı Efendioğlu (2009:36/ 343) İslam Ansiklopedisi[1]'nde şu şekilde açıklamaktadır: *"Yahudilik'te 'barış ve esenlik' anlamına gelen selamlaşma ifadelerinden biri olan 'şalom' bütünlük, sükûnet, uyum, barış ve bolluk durumunu anlatmaktadır. Eski Ahid'de 'Sana selam olsun' (Hâkimler 19/20), 'Ey Davud! Selam olsun sana, selam, sana yardım edenlere selam olsun.'(1. Tarihler, 12/18). Tanrı'nın yetmiş iki isminden biri olarak kabul edilen şalom kelimesi (Hâkimler 6/24) Yahudiler arasında ad ve soyadı olarak da kullanılır. Süleyman isminin İbranicedeki karşılığı Şılomo'dur. Bu ise 'onun selamı' ve 'barışsever' anlamlarına gelir."*

1.2. Hıristiyanlıkta Selam

Hoşgörü ve iyi niyetin göstergesi olan selam Hıristiyanlıkta da yerini alan önemli bir değerdir.

Albayrak (2009: 367/ 343-344) İslam Ansiklopedisi'nde Hıristiyanlık dininde selamı ve selamlaşmayı şöyle açıklamaktadır:*"Hıristiyanlık'ta sözlü selamın belli bir biçimi olmamakla beraber İncillerde: 'Eve girdiğiniz zaman ev halkını selamlayın. Eğer bunu hak ediyorsa selam ev halkının üzerine olsun, değilse selamınız size dönsün.' biçiminde pasajlar bulunmaktadır (Matta, 10/12-13). Yine İncil'de İsa'nın havarilerini selamladığına ilişkin ifadeler de yer almaktadır (Luka, 24/36; Yuhanna, 20/19-21, 26). Pavlus'un Mektupları'nda 'Babamız Allah ve Rab İsa Mesih'ten size inayet ve selam olsun.' ifadesi sık sık*

[1] İslam Ansiklopedisi; Müslümanlar tarafından hazırlanıp tamamlanan hem madde hem de içerik bakımından dünyada ilk olma özelliği taşıyan ansiklopedidir.

geçmektedir (Romalılara Mektup, 1/7; 1. Korintoslulara Mektup, 1/3; Galatyalılara Mektup, 1/4). Katolik Hristiyan geleneğine göre kiliseye girildiği zaman, sunağın önünden geçerken, büyük din adamlarıyla karşılaşıldığında ya da İsa'nın adı anıldığı zaman başı öne doğru eğerek selam verilmektedir. 'Kutsal öpüşle selam' (Romalılara Mektup, 16/16, Korintoslulara 1. Mektup, 16/20) bugün yalnızca özel ayinlerde ve din adamları arasında uygulanmaktadır.

Keldânîler "şlama", Süryânîler "şlomo" diyerek tokalaşmakta ve birbirlerini öpmektedirler; Ermeniler ise yalnızca eğilmek suretiyle selam vermektedirler".

1.3. Diğer Dinlerde Selam

Birçok din, gelenek ve görenekte tarih boyunca fiili ve sözlü olarak farklı farklı selam biçimleri kullanılmıştır. Tokalaşma, sarılma, el, yüz, dudak öpme, şapka çıkarma, el kaldırma ve sallama, öne doğru eğilme veya yere kapanma bunlardan bazılarıdır. Barışın ve dostluğun sembolü olan kucaklaşma ve tokalaşma önde gelen selam biçimidir. Sami ve Ari geleneklerinde görüldüğü gibi Aborjinler (Avusturya yerlileri) arasında da yaygın olarak kullanılmaktadır (Albayrak,2009:36/343).

Tarihteki selam verme şekillerinden burunları birbirine değdirerek yapılan selâmlama biçiminin Burma, Malaya, Polinezya, ve Eskimolar tarafından kullanılan bir selamlaşma biçimi olduğunu ifade etmektedir. Maoriler "kia ora" (sıhhatler olsun) ve "kia kaha" (güçlü olasın) sözlerini kullanarak burunlarını birbirlerine değdirip selâm vermektedirler. Yüzükoyun bir şekilde yere kapanma ya da yere çömelme Eski Asurlular, Mısır ve Sami toplumlarında görülürken, ağlayarak yapılan selamlaşma biçimi de ilkel kabile dinlerinde görülen bir davranıştır. Başı öne eğme Doğu kökenli, şapka çıkarma da Batı

kökenli selamlama biçimidir. Diğer taraftan selam, Budistlerin geleneğinde de manevi gelişimin bir yansıması olarak görülmektedir. Budist ayinlerinde önemli bir parçadır; ayinde tapınakların, Buda heykellerinin önünde yere eğilerek kullanılmaktadır. Taoistler ise, sol el parmakları, sağ el parmaklarının üzerine gelecek biçimde iki avucu göbek hizasında tutarak birleştirir ve başla beraber vücudu da hafif öne eğerek selâm verirler (Albayrak, 2009:36/344).

1.4. İslamda Selam

Türkçe sözlüğe göre (2011) İslam; "din ve Müslümanlık" olarak açıklanmaktadır.

Topaloğlu (2009:36/ 341) İslam Ansiklopedisi'nde, Allah'ın isimlerinden (Esma-ül Hüsna) biri olan selamın esenliğin ve selametin kaynağı, her türlü eksiklik ve kusurdan münezzeh olan anlamlarını içerdiğini ifade etmektedir.

Selam kavramını; maddî manevî her türden zarar ve kötülüklerden uzak kalmka; esenlik, selamet, kurtuluş, dünyevî musibetler ile ahiret azabından kurtulmak anlamlarını bir bütün olarak karşılayan bir terim olduğunu ifade eden Çağrıcı'ya (trs./4: 100) göre yine selam; birbirleriyle karşılaşan her Müslümanın dostluk, sevgi, iyi dilek ve iyi niyetlerini ifade etmek amacıyla söyledikleri ya da yazdıkları "es-selâmu aleyküm" ya da "selâmun aleyküm" şeklindeki dua cümlesidir; bu her iki selamlaşma sözü de "selam size" anlamına gelmektedir (Ayrıca bkz. Tolan, 2006: 9).

Tolan (2006: 11) "Selam ile aynı kökten gelen İslam'ın lügat anlamı 'itaat etmek, bağlanmak, teslim olmak, barış ve esenlik içinde olmak'tır."

Kalkan (2012: 78) İslam ve Selam arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: "*İslam dini anlamına uygun olarak, dünya üzerindeki tüm insanları bir bütünlük hâlinde huzur içinde yaşamaları için teşvik etmiştir.*

İnsanların birbirilerine düşmanlık beslemelerine neden olacak davranışları da kesin bir söylemle yasaklamıştır. Dostluğun, kardeşliğin yüceltildiği bu dinde selam vermek önemli bir işleve bürünmüştür. Selam, Allah'ın isimlerinde biri olarak nitelendirildiği gibi Müslümanlar arasında aynı dine tabi olmanın da bir işareti hâline gelmiştir. İslam dininde selamlaşma ritüeli belli kurallar etrafında yaygınlaştırılmaya çalışılır. Bu kurallardan en dikkat çekeni; selam vermenin sünnet, almanın ise farz yahut vacip olarak kabul edilmiş olmasıdır. İslamiyet'te kişilerin birbiriyle selamlaşmaları bir alışkanlık neticesinde değil de bilinçli ve şuurlu olarak gerçekleştirilmelidir. İşte Müslümanlar arasında bu bilinci oluşturmak da İslamiyet'in ana kaynakları kabul edilen Kuran ve hadislerle sağlanmaktadır. Gerek Kuran'da yer alan ayetlerde gerekse Hz. Muhammed'in söz ve eylemlerinde selamlaşmanın önemine sık sık değinilmiştir."

İslam Kur'an-ı Kerim'de ayetlerde aşağıda verilen ifadelerde olduğu gibi yer bulmaktadır:

"Doğrusu Allah katında din, İslam'dır…" (Al-i İmran 3/19). Yazır'a (1992:2/ 293) göre din denilince akla, istek ve rızaya bağlı şer olandan koruyarak hayır ve saadete götüren, rızaya bağlı olarak uyulup itaat edilmediği takdirde de kötü sonuçları kaçınılmaz olan yol akla gelmektedir.

Din, son derece ümit ve saygı ile kendisine kulluk edilen yaratıcının teklif ettiği mükafat ve ceza kanununa razı olmak ve teslimiyettir. İslam ise, barış, güven ve selameti sağlayan anlamlarına gelir. Ayrıca teslim olma, boyun eğme ve itaat etme manaları da vardır. Din ise akıl ve irade sahipleri arasında ihtilaf ve zıtlaşmayı bırakarak barışı temin etmeye çalışan bir kanundur. Bu sayede yalnız insanların aralarında değil; insanlar ile Allah arasında da bir barış söz konusu olur. Yaratılan Allah'ın dilediği gibi isterse Allah da kulun dilediği gibi yapar. Neticede insanların birbirlerinden farklı olan iradeleri birleştirilerek,

aralarında devamlı bir barış ortamı doğar. Hepsi de ilahi nimetten faydalanır ve kurtuluşu bulur. Bütün manasıyla dinin aslı ve özü İslam'dır. Sonuç olarak din, teslim olma ve itaat etme, İslam ise selamet, tabi olma ve boyun eğmedir. Genel olarak düşünüldüğünde din ve İslam birbiriyle eş anlamlıdır (Yazır, 1992:2/ 294).

İnsan dışında kâinattaki tüm varlıklar yaratılış amaçlarına uygun olarak Allah'a boyun eğmiş ve teslim olmuşlardır. Yaratılış amacına başkaldırabilme şuuru ve yeteneği sadece insana verilmiştir. İnsandan beklenen de Allah'a iradeli ve gönüllü bir şekilde teslim olup itaat etmektir. Bu şekilde davranan insan ise "Müslüman" olarak isimlendirilir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah barış ve güvenlik için İslam'a girme çağrısında bulunmaktadır. "Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe (İslâm'a) girin…" (Bakara 2/208). Din olarak İslam'ın kabul edildiğine dair ayette ise Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim ve nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'dan razı oldum" (Maide 5/3). Müslümanlar bundan sonra başka tebliğler için beklenti içinde olmamalı, bu dine göre yaşamalı, verdikleri sözleri yerine getirmeli ve ilahi nimetlerden faydalanmaya devam etmelidirler (Yazır, 1992: 3/ 95).

1.4.1.Ayetler Işığında Selam

İnsanlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiğinin açık ve net bir şekilde gösterildiği İslam dininde sevgi ve kardeşliğin temininde büyük payı olan ve hassasiyetle üzerinde durulan ahlak kurallarından birisi de selamdır. Selamın insanlarla bir arada yaşamak ve iletişime başlamak için parola vazifesi gördüğü İslam dinin de selamlaşmanın tavsiye edilmesindeki amaç; kardeşlik ve dostluğun yayılmasını sağlayarak sosyal açıdan barış ve huzur ortamı inşa

etmeye çalışmaktır.

Selam; Müslümanın kimliğini ortaya koyan bir semboldür. Selamlaşma ile karşı tarafa iyi niyet gösterilmiş, kardeşliğin gereği olarak barış, huzur ve güven içerikli bir iletişime adım atılmış demektir (Görmez, 2012: 1).

Baştan sona incelendiğinde selam kavramının Kur'an-ı Kerim'de kırk iki kez kullanıldığı ve bu ayetlerde; tahiyye, selamet, Allah'ın ismi, barış, daru's-selam (cennet) ve dua anlamlarında kullanıldığı görülmektedir (Tolan, 2006: 28).

Tahiyye; hayat kelimesiyle aynı kökten olup, "mülk, beka, hediye, bereket, bolluk, bir şeyin artıp çoğalması" (el-Kurtûbî, 1995: 3/ 297-298, Ayrıca bkz. Tolan, 2006: 28) anlamlarını içermektedir.

Tahiyye kavramı; "Allah sağlık versin, Allah ömürler versin ve Sağ olasınız gibi hayat duası, selam da selamet duasıdır." (Yazır, 1992:5/ 450).

Araplar birbirleriyle karşılaştıklarında "hayyakellah" derlerdi ve tahiyye, dua anlamında kullanılan bu lafzı söyleyerek hayat dilemekti (el-İsfahâni, 2004: 157, Ayrıca bkz. Tolan, 2006: 28).

Kur'an-ı Kerim'de iki ayette "selam" kullanılmadan "tahiyye" selamlaşma anlamında kullanılmış, beş ayette ise her ikisi birlikte kullanılmıştır (Tolan, 2006: 28). Selamlaşma anlamında kullanılan tahiyye Kur'an-ı Kerim'deki şu ayetlerde yer bulmaktadır:

- "Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir tahiyye (sağlık dilemesi) olmak üzere selam verin." (Nur 24/61).

Müslümanlar kendi evlerine girdikleri zaman evde bulunan aile bireylerine de selam vermektedirler. Selamı alanda karşılık vererek duaya mukabelede bulunmuş olur. Çünkü selam, kişinin başkaları için dünyada ve hatta ahirette mutluluk dileğidir. Söz konuş ayet, eve giren kişinin evde kimse bulunmasa dahi kendi kendine selam vermesinin gerekli olduğunu ortaya

çıkarmıştır. Böyle bir halde selam verirken; "es-selamü Aleyna ve ala ibadillahi's-salihin" ifadesinin kullanılmasının gerektiği bildirilir (Nevevi, 2001: 4/ 407).

- "Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile mukabele edin veya verilen selamı aynen iade edin." (Nisa 4/86).

Kur'an Yolu tefsirinde bu ayet şu şekilde yorumlanmaktadır: "*Aracılık için birisine başvuranlar işe selamla başlayacaklardır. Müminler karşılaştıkları zaman selamlaşacak, karşılıklı olarak iyi dilekte bulunacaklardır. Kültürlerin hepsinde selamlaşma adeti ve sözü edilen adetin gerektirdiği usul ve adab vardır. Bu münasebetle Müslümanlar arasında selamlaşmanın nasıl olması gerektiğine geçilmiştir. "Selam" diye tercüme edilen tahiyye, hayat kelimesiyle aynı kökten olup lügatteki anlamı itibariyle "sağlık, uzun ömür dilemek" demektir. Tefsirciler burada sözü edilen tahiyye emrini üç biçimde açıklamışlardır: a) Hapşıranın "elhamdülillah" demesiyle başlayan karşılıklı dualar; b)Hediye verene hediyeyle karşılık verme; c) Selam verip selam almak. Tahiyye kelimesi genel olarak bu üçüncü anlamında ki manada kullanılmıştır."* (Çağrıcı, 2006; Dönmez, 2006; Gümüş, 2006; Karaman, 2006:2/ 107-108).

"Cahiliye döneminde de çeşitli sözler kullanılarak selamlaşma yapılmaktadır ancak selamlaşmada sınıf farkının ve köleliğin izleri görülürdü. Selam verirken bazı kayıtlara bağlı olanlar köleler, garipler ve zayıflar; selam vermek zorunda olanlardı. İslam dini, ortaya koyduğu eşitlik ve fazilet anlayışının gereğine uygun olarak bir selamlaşma adabı oluşturmuştur. Sünnet ve örf bunun veriliş şeklini "esselamü aleyküm" ya da "selamün aleyküm", alınışını da "aleykümüsselam, aleykümselam, ve aleykümüsselam ve rahmetullah ve berekatüh" şeklinde belirlemiştir. Selamlaşma, Müslümanlar arasında bir sevgi, ülfet ve kaynaşma, aracıdır, barış içinde olma işaretidir.

Selam verip alanlar birbirlerine Allah'tan "rahmet, bereket, iyilik ve esenlik," dilemektedirler. Bundan dolayı selamlaşma Kur'an'da ve Sünnet'te teşvik edilmiş, hükmü ve adabı üzerine alimler tarafından kafa yorulmuş, bu konuda açıklamalar yapılmıştır." (Çağrıcı, 2006; Dönmez, 2006; Gümüş, 2006; Karaman, 2006:2/ 107-108).

- Bir başka ayet-i Kerime'de ise Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a kavuşacakları gün mü'minlere yönelik esenlik dileği "Selam" dır. Allah onlara bol bir mükafat hazırlamıştır (Ahzab 33/ 44).
- "İnanan ve salih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, ebedi kalacakları ve içlerinden ırmaklar açan cennetlere sokulacaklardır. Oradaki esenlik dilekleri "selam" dır." (İbrahim 14/ 23).
- "İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin yüksek makamlarıyla mükâfatlandırılacak ve orada esenlik dileği ve selamla karşılanacaklardır. (Furkan 25/ 75).

Hz. Muhammed her namazının sonunda her zaman oturmuş, tahiyyat diye bilinen ettehiyyatü duasını okumuştur; ashabına da bu duanın okunması gerektiğini söylemiştir (Buhârı, Ezân, C.2: 875).

Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: " İkinci rekatta oturduğumuz zaman "et- Tehiyyâtü Lillâhi ve's-salavâtü ve't-tavyihâtu es-selâmu aleyke ey huhe'n -nebiyyu ve rahmetullâhi ve berekatühü, es-selâmû aleynâ ve alâ ibâdillâhissalihin. Eşhedü en lâilahe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdûhü ve Resuluh" demeyi bize Rasul-i Ekrem öğretti. (Tirmizî, C.1, Bab:12, Hadis No:288).

Hz. Peygamberin bizzat kendisinin okuduğu ve okunmasını tavsiye ettiği Tahiyyat ismi ile bilinen bu dua namazın ilk oturuş (ka'de-i ula) ve son oturuşunda (ka'de-i ahire) okunur. İlk oturuşta okunan tahiyyata ilk teşehhüd,

son oturuşta okunan tahiyyata ise ikinci teşehhüd denmektedir (Atar, 2009:40/ 563).

Ayrıca İslam dininde namazın sonunda namazdan çıkmak ve namazı sonlandırmak için de başı sağa ve sola çevirerek selam verilir.

Namazın son oturuşunda (ka'de-i ahire) yüzü sağa çevirerek yapılan ilk selama "es-selamü'l-evvel" (et-teslîmetü'l-ûlâ), yüzü sola çevirerek yapılan ikinci selama "es-selamü's es-sânî" (et-teslîmetü's-sâniye), ikisine birden ise "et-teslîmetân" denilmektedir (Öğüt, 2009: 36/ 344).

Namazdan çıkmak için söylenen selam sözü mezheplere göre farklılık göstermektedir. Sünnete uygun olan selam verme; Hanefî, Hanbelî ve Şâfiî mezheplerinde: "es-selâmü aleyküm ve rahmetullah", Mâlikî mezhebinde ise "es-selâmü aleyküm" şeklindedir. Namaz bitiminde ki selam sadece belirli bir hareketten ibaret değildir. Bu esnada namaz kılan kişi sağında ve solunda bulunan cemaate, meleklere esenlik ve iyi dileklerle selam vermeye niyet etmektedir (Öğüt, 2009:36/ 344).

Yüce Allah'ın isimleri arasında yer alan selam Haşr suresinde şu şekilde geçmektedir: "O, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır: O el-Melik, el-Kuddüs, es-Selam, el-Mü'min, el-Muheymin, el-Aziz, el-Cebbar, el-Mütekebbir'dir. Yüceler yücesi olan O, onların şirk koştukları her şeyin ötesindedir, aşkındır." (Haşr 59/23).

Allah'ın selam olması; her türlü eksik, noksan ve kusurdan münezzeh olduğunu gösterir. Her şekilde huzur, sükûn, selamet arayanları kurtuluşa erdirir çünkü selametin çıkış yeri ve kaynağı O'dur (Yazır, 1992:7/ 240).

Kur'an, selam yurdu adını verdiği cennetten Yunus suresinde şöyle bahseder. "Allah, (sizi) selam yurduna (cennete) davet ediyor. O, dilediğini en doğru yola ulaştırır." (Yunus 10/25). Kur'an Yolu tefsirine göre, "*Allah kullarını*

'esenlik yurdu'na, ayette yer alan ifadeyle 'darüsselam' a çağırmaktadır, dinin amacı insanlara ebedi mutluluğu sağlamaktır." (Çağrıcı, 2007; Dönmez, 2007; Gümüş, 2007; Karaman, 2007:3/ 96).

Mü'minlerin cennete girerken selamla karşılanacakları ve cennette de birbirleri ile selamlaşacakları En-am suresinde (En'am 6/127) haber verilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de yeryüzünde tevazu ile yürüyen kulların cahillerle karşılaştığında da (Furkan 25/63), yararsız ve boş söz işittiğinde de (Kasas 28/55) selam deyip geçtiği anlatılmaktadır.

Zümer 39/73 ve Rad 13/23-24 surelerinde meleklerin selamından bahsedilmektedir. Ayete göre dünya hayatında ilahi emirlere tabi olanlar ile kulluk görevini yerine getirenler, cennete sevk edilecekler ve orada görevli melekler onları selam ile karşılayacaklardır. Bu konu ile ilgili başka bir ayet de ise şöyle buyurulmaktadır: "Onların canlarını melekler, hoş bir şekilde alırlar ve şöyle derler: "Selam size! Yaptıklarınızın karşılığı olarak, girin cennete!" (Nahl 16/32). Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali'ne (2014) göre ayette geçen "yaptıklarınızın karşılığı" ifadesi bize Fussilet suresini hatırlatmaktadır. Burada belirtildiği şekilde, doğru yolda olmak cennete girmeye vesiledir ve bunu da insanın yaptıkları belirler (Fussilet 41/30). Hz. Ebubekir doğru yolda olmayı, söz ve davranışla düzgün olmak diye yorumlarken, Hz. Ömer, münafıklık etmemek şeklinde yorumlamıştır. Hz. Osman'a göre doğru yolda olmak, amelde ihlaslı olmaktır, Hz. Ali'ye göre ise farzları yerine getirmek şeklindedir. Sonuç olarak; dosdoğru yapılan işler neticesinde meleklerin selamı ile cennete girmek vaad edilmektedir.

Yine aynı şekilde Ashab-ı Yemin (kitabı sağdan verilenler)'e selam verileceği Vakıa suresinde (Vakıa 56/90-91) belirtilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın ve Peygamberin rızasına uyanlara Maide (5/16), En'am (6/54) ve Neml (27/59) surelerinde, hidayete tabi olanlara ise Taha (20/47) suresinde selam edilmiştir.

Yasin suresinde geçen "Ziyade acıyıcı bir Rab den onlara söz olarak selam gelir" (Yasin 36/58) ayeti ile Yüce Allah'ın doğrudan doğruya sözlü selamından bahsedilmektedir. Kur'an Yolu Tefsirinde ayet şu şekilde yorumlanmaktadır: "*Burada önemli olan husus, cennet nimetleriyle ilgili yapılan tasvirlerden sonra, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmış olma müjdesinin, ifade edilen bütün maddi nimetlerden daha değerli olduğunun vurgulanmış olmasıdır. Mealde esas alınmış olan manadan hareketle yapılan yorumlarda Yüce Allah'ın selam sözünün melekler aracılığıyla ya da aracısız olarak cennet ehline ulaştırılacağı ifade edilmektedir."* (Çağrıcı, 2008; Dönmez, 2008; Gümüş, 2008; Karaman, 2008:4/ 505).

Selamlaşmanın nasıl olması gerektiği ise bize aktarılan hadisler ışığında ortaya çıkmaktadır. Selam ilk olarak Yüce Allah tarafından melekler aracılığıyla Âdem (a.s.)'a öğretilmiştir. "Meleklere Hz. Adem'in önünde saygıyla eğilmeleri emrini veren Allah, Hz. Adem'e de melekleri selamlamasını emretti: 'Git ve şurada oturan melek topluluğunu selamla. Onların nasıl cevap verdiklerine kulak ver. Verdikleri cevap, senin ve soyunun selamı olacaktır. Hz. Adem melekleri "es-Selamü aleyküm" diye selamladı ve onlardan "es-Selamü aleyke ve rahmetullah' cevabını aldı. Melekler selama rahmeti eklediler." (Buhari, İsti'zan, C.12: 167).

Selamın "Selamün aleyküm" kalıbıyla olması gerektiği, Kur'an-ı Kerim'de de En'am 6/54, Araf 7/46, Ra'd 13/24, Nahl 16/32, Kasas 28/55 surelerinde belirtilmiştir.

Başkalarının evine izinsiz girilmemesi gerektiği Nur (24/27) suresinde

şöyle ifade edilmiştir: “Ey iman edenler! Kendi evlerinizin dışındaki evlere, izin alarak (geldiğinizi hissettirerek) ev sahiplerini selamlamadan girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlı olandır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor.” Müslümanlar, bir başka eve gittikleri zaman içeriye girmek için müsaade almak zorundadır. Çünkü bir ev daima girilmeye müsait olmayabilir. Ayrıca eve girerken evdekilerin kendisinden emin olması ve güven duyması için selam verilmesi gerekir Nevevi, 2001:4/ 406).

Nevevi (2001:4/ 406) bu ayeti şu şekilde açıklamaktadır: *“İznin gerçek mahiyeti, eve girmek için müsait olup olmadığını öğrenmektir. Herhangi bir eve ya da bir odaya baskın yaparcasına girmek caiz değildir. Ayette bulunan “istinas” kelimesini Hz. Muhammed, öksürerek, teşbih ve tekbir ile ev halkına haber vermek şeklinde açıklamıştır. “Teslim” ise, es-selamü aleyküm demektir. Belirtildiği gibi girilmediğinde, ev sahibinin evine girmek isteyene karşı her türlü müdafaa hakkı doğmaktadır. Zira meskenlerin, her türlü edepsizlikten ve tecavüzden korunması gerekmektedir.”*

Yazır (1992:5/ 377) bu ayetin nazil olma sebebini şu şekilde açıklamaktadır. Bir gün Ensar’dan bir kadın Hz. Muhammed (s.a.v)’e gelerek, “Ya Resulallah! Ben evimde bir durumda bulunurum ki, beni bu durumdayken hiç kimsenin görmesini istemem. Ancak aileme mensup birinin üzerime gelerek eve giriverdiği çok olmuştur.” demişti. Ardından bu ayet nazil oldu. Başkasının mülküne izinsiz girmek zaten hukuk ve hüküm açısından haramdır. İnsanın din açısından kendi evine girme hakkı vardır ancak kendisinden başkasına ait olan odalara habersiz ve selamsız bir şekilde aniden girmek hem edep hem de dini yönden haramdır. Buradaki alışmayı izin isteme diye yorumlayanların yanı sıra, izin istemeden önce insan bulunup bulunmadığını anlamaya çalışmak şeklinde yorumlayanlar da olmuştur. Amaç, baskın yapar gibi girmek yerine izin isteyerek

insanca ve duruma uygun bir şekilde girmektir.

Hz. Muhammed'den rivayet olduğuna göre izin isteme üçtür: Bunlardan ilkinde kulak verilir, ikincisinde hazırlanılır, üçüncüsünde ise izin verilir ya da reddedilir. Sözü edilen üç izin isteme arka arkaya olmayıp; bunların arasında biraz beklenmeli ve üçüncü durumda da bir karşılık gelmezse dönülmelidir. Kapıyı şiddetli bir şekilde çalmak ve ev sahibine bağırmak uygun değildir. Eğer orada bir kimse bulunmazsa artık oraya girilmez. İzin verilinceye kadar sabredilir. Dönün denilirse dönülür. İzin isteme tekrarlanarak ısrar ve direnme gösterilmez (Yazır, 1992:5/ 378).

Kur'an-ı Kerim'de üç vakitte selamın önemi üzerinde durulmaktadır. Bu vakitler doğum, ölüm ve dirilme vakitleridir.

"Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak (kabirden) kaldırılacağı gün O'na selam olsun!" (Meryem 19/15) ayetinde Yüce Allah Yahya (a.s)'a bu üç vakitte selam edeceğini buyurmuş, İsa (a.s)'da: "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak (kabirden) kaldırılacağım gün selam benim üzerimedir!" (Meryem 19/33) demiştir.

"Şüphesiz ki, Allah-u Teâlâ ve melekleri peygambere çok salat ederler. Ey Müminler! Siz de O'na salat edin ve çok selam ile selam edin" (Ahzab 33/56) buyuran Yüce Allah, burada Hz. Muhammed (s.a.v)'e verdiği değeri göstermektedir.

Peygamber olarak gönderilen herkese Kur'an-ı Kerim'de selam edilmiştir (Saffat 37/181). Ayrıca Hud suresi 48. ayette Nuh (a.s.)'a, Saffat suresi 109. ayette İbrahim (a.s)'a, 120. ayette Musa (a.s.) ve Harun(a.s)'a, 79. Ayette Nuh (a.s.)'a, 130. ayette ise İlyas (a.s.)'a selam edilmiştir.

Yüce Allah Hz. Hatice'ye de Cebrail vasıtasıyla selam göndermiştir. Malının tamamını İslam için harcayan Hz. Muhammed'in eşi Hz. Hatice Hira

dağında olan Hz. Peygambere yemek götürdüğü bir sırada Cebrail (a.s.) Sevgili Peygamberimize gelerek: "Hatice sana geldiğinde ona, Rabb'inden ve benden selam söyle! Ve Cennet'te inciden yapılmış bir sarayla da müjdele ki, onun içinde (Hatice'nin hoşlandığı gibi) gürültü, patırtı yok ve çalışmak, çabalamak da yok! buyurmuştur (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, C.10: 32).

Sahabeden bazıları, önceden İslam düşmanı olduğunu bildikleri biriyle karşılaşmışlardı. O kimse kendilerine selam verdiğinde, ölümden kurtulmak için Müslüman görünüyor düşüncesiyle adamı öldürerek mallarına el koydular. Bunun üzerine Yüce Allah, bu gibi durumlarda araştırma yapmadan karar verilmemesi gerektiği hususunu Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklıyor: "Size selam veren kişiye, dünya hayatının menfaatini gözetip, 'Sen mümin değilsin' demeyin." (Nisa 4/94). Müslüman değilse dahi bir kişiyi öldürmenin ve onunla savaşmanın belli gerekçeleri söz konusudur. Saldırgan olması, din sebebiyle düşmanca tutum içinde olması ve bazı özel şartlar bunlardandır. (Altuntaş, 2012: 11-12).

Her zaman barıştan ve barış ortamından yana olunması gerektiği ayette şu şekilde belirtilmiştir. "Eğer onlar barışa temayül ederlerse, sen de ona temayül et ve Allah' tevekkül et..." (Enfal 8/61).

1.4.2. Hadislerde Selam

İslam dini, ilahi emir ve yasaklara göre insanın mutluluğunu sağlayacak ya da sağlamayacak bilgileri bildirmektedir. Koyduğu düzenlemeleri insan fıtratına uygun olarak değerlendiren İslam dini bu düzenlemeleri insanların doğrularına göre değil, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına göre şekillendirmektedir. Bu düzenlemelerin en güzel örneğini ise Hz. Muhammed (s.a.v) gerçekleştirmiştir (Altıntaş, 2005: 147).

Müslümanların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken değerlerden ve görevlerden biriside selamlaşmadır. Selam vermek dini bir zorunluluk değildir ve hiçbir müeyyidesi de yoktur ancak Sevgili Peygamberimizin devamlı uyguladığı ve Müslümanlara da ısrarla tavsiye ettiği sünnetlerden biridir. Verilen selama karşılık vermek de dini gerekliliklerden biridir. Çünkü karşıdaki şahış hiçbir beklentiye girmeden, tüm içtenliği ve iyi niyeti ile güzel bir temennide bulunmuştur. Bu tutum karşısında sessiz kalmak yerine aynı duygu ve düşüncelerle karşılık vermek gerekmektedir (Altuntaş, 2012: 11).

Tolan (2006: 23) hadis kaynaklarında geçen selamı şu şekilde açıklamaktadır: "*Hadis kaynaklarını incelediğimizde "selam"ın geçtiği birçok hadis karşımıza çıkmaktadır. Bu hadislerin çoğunlukla Buhârî ve Tirmîzî'de "İsti'zân" başlığı altında, Müslim'de "Selam", Ebu Dâvut'ta "Edep" başlığı altında toplandığını görmekteyiz. Bu hadisleri genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda bunların özellikle "tahiyye" anlamında kullanıldıklarını, "bunun yanında barış, güven, başkalarından güven içinde olmak", anlamlarına da geldiklerini görürüz. Yine bu hadislerde selam teşvik edilmekte, Kur'an-ı Kerim'de icmali olarak emredilen fakat nasıl yapılması gerektiği hakkında bilgi verilmeyen hususlar, Hz. Peygamber tarafından tafsil edilmekte, sınırları çizilmektedir.*"

İnsanın seçtiği yolun önyargısız ve art niyetsiz sevgi olması gerektiğini Hz. Muhammed (s.a.v) şu hadisinde çok güzel ifade etmektedir: "Bütün benliğime hakim olan Zat'a yemin ederim ki mü'min olmadan cennete giremez ve birbirinizi sevmeden de mü'min olamazsınız. Size, yerine getirdiğiniz takdirde birbirlerinizi seveceğiniz bir husus göstereyim mi? Selamı aranızda yayın!" (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 1, Hadis No:2828).

Nevevi Riyazü's-Salihin'de (2001:2/ 587) bu hadisi şu şekilde

yorumlamaktadır: *"Sevgili Peygamberimiz, İslam anlayışına göre her işin başı ve ahiretin yegâne geçer akçesi olan iman ile sevgi arasındaki bağı bu hadisinde en dikkat çekici şekilde ifade etmiştir. Söze konunun ehemmiyetinden dolayı yemin ederek başlamış ve ilk olarak kesin bir gerçek olan imansız cennete girilemeyeceğini haber vermiş. Ardından da cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı olan imana ulaşabilmek amacıyla mü'minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini, aynı açıklıkla ve aynı kesinlikle bildirmiştir. "birbirinizi sevmediğiniz sürece iman etmiş olamazsınız!" Sevinç ve kederlerini onlarla paylaşma, onların dertlerini dert edinme noktasında Müslümanları sevgi ve ilgi göstermeye layık bulmanın tabii sonucu onlarla selamlaşamaz duruma gelmemektir. Selam, Müslümanlar arasında meydana gelecek sıcak ilginin mukaddimesi niteliğindedir. Müslümanlar selam ile tanışır, sevişir ve bilişirler. Onları aynı inanç çizgisi üzerinde bir araya getiren, kalbi duygularla birbirlerine bağlı olduklarını bir anda hissettiren sihirli kelime selamdır.*"

"Sevgili Peygamberimiz, yalnızca teşhis ve tespit ile yetinmez, tedavi yöntemini de mutlaka Müslümanlara gösterir. Onun böyle bir uygulamasını bu hadis-i şerifte de görüyoruz. Müslümanlar arasındaki ilişkileri sevgi düzeyine çıkarılabilmek başlanması gereken noktayı: 'Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi, aranızda selamı yayınız!' sözleriyle ortaya koymuştur." (Nevevi, 2001:2/ 588).

Selamlaşma aşamasında karşılıklı olarak sergilenen samimi ve içten tutum iki kalp arasında endişelerden uzak, tamamen sıcak bir ortam oluşturur. Kısır çekişmeler ve bencilliklerin olmadığı böyle bir ortamı meydana getirdiği için selam vermek, iman etmiş olmanın da göstergelerinden birisi olarak kabul edilmiştir (Altuntaş, 2012: 11).

Kur'an-ı Kerim'i hayatının her noktasında yaşayan Sevgili

Peygamberimiz kendisine İslam'da hangi davranışın hayırlı olduğunu soran bir sahabeye "Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam vermendir" (Nevevi, 2001:4/ 409) buyurmuştur.

İnsanların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmaları için ilişkilerde selam ve barış dilini egemen kılmak gerekir. Selam, insanların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmalarının, küskünlük ve dargınlıkları gidermelerinin, dostluk ve kardeşliği geliştirmelerinin kısacası barış ve huzuru yaymanın yoludur. Bu sayede dilden kalbe, bireyden topluma ve dolayısıyla tüm insanlığa barış dili yayılmış olur (Görmez, 2012: 1).

Hz. Muhammed (s.a.v), konuşmaya selam ile başlamanın gerekliliğini "Selam, kelamdan (sözden) öncedir" (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 11, Hadis No:2841) hadisiyle ifade etmiştir. Her davranışıyla Müslümanlara örnek olan Hz. Muhammed (s.a.v); "Ya Resulallah, iki kişi karşılaştığında bu adamlardan önce hangisinin selam vermesi doğru olacaktır?" sorusuna 'O iki adamdan Allah'a yakın olanı!" buyurmuştur." (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 6, Hadis No:2834).

Hayırlı işlerde acele etmek ve birbirimizle yarışmak dinimizin tavsiyesidir ve bu tavsiyelerden biri de selamdır. Bundan dolayı selam vermek için ilk davranan daha fazla sevap kazanır. Bunun nedeni, Allah'ın ilk ana olması, karşıda bulunana daha önce dua etmesi ve güzel bir davranışı başlatmış olmasıdır (Nevevi, 2001:4/ 429).

Yılmaz'a (2012: 6) göre, selamlaşmanın bir başka önemli boyutu da dua boyutudur. Selam vermekle karşıdaki kişiyle iletişime geçilmiş ve ona güven verilmiş olunmaktadır. Müslümanlar birbirleriyle karşılaştıkları zaman "esselamü aleyküm" veya "selamün aleyküm" diyerek birbirleri için dua etmiş olurlar.

Göz teması kurarak ya da el ve baş hareketiyle de selamlaşılabilir. Ancak alışılmış ritüel boyutu için selamı lafızla kullanmak gerekir. Sözlü bir şekilde karşıdaki insana selam vererek başlayan ritüel, gerektiği şartlarda musafaha etme, kucaklaşma ile sona erer ve bu dokunmaya da istilam denir. Hacerü'l Esvet'e dokunmak da istilam demektir. Böylece bir selam ile her türlü afet ve sıkıntılardan uzak, selamet dolu bir hayat duası edilmiş olur. Yüce Allah, sosyal hayat ve ibadet hayatı için önemli yeri olan selamı hayatın merkezine koymuştur (Yılmaz, 2012: 6).

Kur'an-ı Kerim insanların farklı ırk, etnik ve sosyal gruplara ayrılmasını "buluşup tanışsınlar diye" ifadesiyle açıklamaktadır (Hucurat 48/13). Birbiriyle herhangi bir tanışıklığı olmayan insanların aynı ortama girdiklerinde yabancılık çekmeleri ve aralarında bir resmiyet, bir mesafe oluşması doğaldır. Selamlaşma, arada oluşan mesafe ve resmiyeti aşabilmenin yoludur ve birbirine yabancı olan insanlar selam sayesinde tanışmış olur. İyi niyet ve nezaketi göstermenin ifadesi olan selama karşıdaki insan da kayıtsız kalmaz ve benzer duygularla karşılık verir (Altuntaş, 2012: 9).

Selamlaşmada uyulması gereken belli kurallar vardır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in selâmla ilgili uygulaması: "Hayvan üstünde olan yürüyene, yürüyen oturana ve azlık çokluğa selam verir." İbn-ül Müsenna, bu rivayetlere şu konuyu da eklemiştir. "Küçük büyüğe selam verir." (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 14, Hadis No:2845) şeklindedir.

Hadiste ifade edilen bu prensipler tavsiyeden ziyade; emir niteliğindedir. Binit üzerinde olanın, yürüyen kişiye selam vermesinin nedeni, Allah'ın kendisine verdiği binitten dolayı mütevazı davranması gerektiği içindir. Yürüyen kimsenin ise oturana bakarak bir yere girdiği varsayılmaktadır. Sayı olarak fazla olanların hakkı, az olanlara göre daha öncelikli ve daha çoktur. Bundan dolayı

sayıca az olan, sayısı fazla olanlara selam verirler. Şarih ve muhaddis et-Tibi sözü edilen durumların hikmetini izah ederken; binitli olanın yürüyene, yürümekte olanın ise oturana önce selam vermesini tevazu göstermek; küçük olanın büyük olana selam vermesini de hürmet ve saygısını ortaya koymak amacıyla yaptığını ifade etmektedir. Bunların hepsinin temelinde tevazu vardır. Bir başka nokta da selam verenin sevabının selamı alandan daha çok olduğudur Nevevi, 2001:4/ 431-439).

Sahabeden gelen rivayetlere bakılacak olursa Hz. Muhammed (s.a.v)'in çocuklara selam vermeyi hiçbir şartta ihmal etmediği anlaşılmaktadır. Çocuk yaştan beri Hz. Peygamber'in yanında olan ve uzun süre hizmetinde bulunan Enes İbni Malik, O'nun davranışlarını en iyi bilen sahabelerdendir. Kendisi ömrü boyunca bu sünneti uygulamış, yanındaki sahabe ve tabiilerle küçükken onun selam verdiği çocuklar da kendilerinden sonra gelen nesillere bunu aktarmışlardır. Hz. Peygamber'in çocuklara selam vermesi, alçakgönüllü ve tevazu sahibi olduğunu göstermektedir. Bu sayede hem selamın yayılmasına katkı sağlanmış hem de çocukların topluma uyum sağlamaları, küçük yaştan itibaren eğitilmeleri ve şahsiyet kazanmaları desteklenmiş olmaktadır. Modern psikoloji de insan şahsiyetinin çocuk yaştan itibaren oluşmaya başladığı gerçeğini savunmaktadır. Bu bağlamda Sevgili Peygamberimizin bu şekildeki emir ve nehiy niteliği taşıyan uygulamaları incelenmeye değer niteliktedir (Nevevi, 2001:4/ 440).

Topluluktan ayrılma niyetinde olan kişi ya da kişiler de selam verirler. Hz. Muhammed (s.a.v) bu konuyu da şu şekilde ifade etmiştir: "Sizden biriniz bir meclise vardığı zaman selam versin ve sonra kendisine oturmak zuhur ederse otursun. Daha sonra kalktığı zaman da selam versin. Çünkü önceki (selam), sonrakinden daha gerekli değildir." (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 15,

Hadis No:2848).

Sevgili Peygamberimizin yanına gelerek Aleyke's-selam ya Resülullah! diye selam veren Ebu Cürey el-Hüceymi (r.a), Hz. Muhammed'in (s.a.v.) verdiği cevabı şu şekilde aktarmıştır:"Aleyke's-selam, ölü selamıdır!" buyurdu ve sonra bana dönerek şöyle devam etti: "Bir kişi, Müslüman kardeşiyle karşılaştığı zaman, esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatüh! desin." Sonra Peygamber (s.a.v.) benim selamıma mukabele ederek "ve aleyke ve rahmetullah! ve aleyke ve rahmetullah! ve aleyke ve rahmetullah!"[2] buyurdu (Tirmizi, İsti'zan ve Adab, C.4, Bab 28, Hadis No:2864).

Hz. Peygamber'in bu tavsiyelerine uyan Müslümanlar selam verme konusunda hassastır ve karşı taraftan daha güzeli ile cevap vermeye çalışır.

Bir diğer selamlama ifadesi olan merhabada günlük yaşamda selamın yerine kullanılan önemli bir kavramdır. Duman (1986: 324). merhabayı şu şekilde açıklamaktadır: *"Selam ifadesinden sonra "Merhaba" demek de Araplara ait bir görgü kuralıdır. Resülullah (s.a.v.), bir Arap âdeti olan selam veren kişiye, bilhassa misafirlere, selamlaşma sonrasında 'Merhaba ve sehlen' dediği gibi, evine gelen kadın, erkek, akraba, yabancı olsun "herkese iltifat etmek amacıyla' merhaba diyerek güler yüz gösterirdi. 'Rahabe' fiilinden doğan merhaba sözcüğü, 'mekânın geniş olması' anlamına gelir, denildiği gibi genişlik ve rahatlığa kavuştun, genişliğe tesadüf ettin demektir."*

2.Kültür

Türkçe sözlüğe göre (2011) kültür; "Tarihsel, toplumsal gelişme sürecinde yaratılmış olan maddi ve manevi bütün değerlerle bunların yaratılmasında, sonraki nesillere iletilmesinde kullanılan, insanın doğal ve

[2] "Sana da Allah'ın selamı ve rahmeti olsun"

toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü ortaya koyan araçların tamamı, ekin, hars" anlamlarında kullanılmaktadır.

Kültürü, topluma ait ortak özellikler ve bir milleti diğerlerinden ayıran unsurlardan biri olarak tanımlayan Akdoğan'a (2012: 437) göre kültürel doku her toplumun kendine ait yaşam biçimidir ve bu dokunun oluşmasında yaşadığı zaman, mekân ve dünya görüşü etkilidir.

Kültür toplumu ayakta tutan temel unsurlardan biridir ve bunun nedeni de milletin ortak duygu, düşünce, heyecan ve inançlarından oluşmasıdır. Manevi unsurlar bir millet için insanları bir araya getirme ve bütünleştirme özelliğine sahip olmasından dolayı maddi unsurlardan daha etkilidir (Akdoğan, 2012: 438).

Bu bağlamda insanın içinde doğup büyüdüğü ve yetiştiği kültürün bireyin davranışlarının şekillenmesinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır.

İnsanın yetişip büyüdüğü ve yaşadığı çevre, öğrenim düzeyi, mesleği ile gelenek ve göreneklerin iletişim sistemini de etkilemekte, doğduğu andan itibaren birey kendisini yaşadığı kültürün iletişim ağı içerisinde bulmaktadır. Zihninde, etrafında olup biten olaylar hakkında oluşmuş kalıplar ve biçimlenmiş anlamlar mevcuttur. İnsan bir yandan gereksinimlerini karşılarken bir yandan da dışardan gelen uyarıları anlamlandırır ve etrafındaki insanlarla paylaşır (Zıllıoğlu, 2010: 28).

Toplumun yaşayışı, gelenek, görenek ve dünya görüşünün, inanç, bilim ve tekniğe olan katkıları o toplumun diline yansımakta ve dilin, kültürün aynası olduğu ortaya çıkmaktadır (Aksan, 2000: 13).

Her toplumda, çoğunluk tarafından bilinen ve insanlar arasında iletişime yön veren toplumsal kurallar mevcuttur. Kültürel yapıların ayrılmaz parçalarından biri olan bu kurallar, insanlara belli durum ve şartlarda nasıl davranacakları konusunda bilgi vermektedir (Dökmen, 2002: 112).

Kültürün ortak amaç, inanç, duygu ve düşüncenin toplum üyeleri tarafından binlerce yıldan beri saklanıp depolanmasıyla oluşan toplumsal bellek ve soyut bir kavram olduğunu ifade eden Zıllıoğlu (2010: 79), her bireyin kendi yaşam standardına bağlı olarak belli gereksinimleri olduğunu; toplumun dirliğini, refahını sağlamak için ise bu gereksinimleri yazılı ve yazısız kurallar ile sınırlandırmak gerektiğine dikkati çekmektedir.

Toplum üyelerinin ortak noktalarda buluşmasını sağlamak, iletişime geçmek ve her türlü karşıtlığı önlemek için bu kurallara uyulması gerekir. Çünkü bunlar birlikte yaşamanın gereğidir. Toplumsal değerler ve davranışların nesilden nesile toplumun yeni üyelerine kazandırılmasına ise kültürel mirasın aktarılması olarak isimlendirilmektedir (Zıllıoğlu, 2010: 80).

2.1. Anadolu Kültüründe Selam

İnsan ilişkilerinde önemli bir ölçüt kabul edilen kültür, toplumsal anlamda barış ve huzura katkı sunmasının yanında bireysel davranışlar konusunda da iyi ya da kötüyü ayırt etme ve insanın mutluluğu için ölçütler sunmaktadır (Hökelekli, 2013: 12).

Ağızdan çıkacak ufacık bir söz bile karşı tarafta belli bir duyguyu uyandırmak, iyi ya da kötü davranış ayrımına varmak için yeterlidir. Zamanında söylenen güzel bir söz karşı tarafta çok ciddi etkiler bırakmaktadır. Anadolu Bilgelerinden Yunus Emre sözün gücünü şu dizeleriyle anlatmıştır:

Söz ola kese savaşı/ Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı/ Yağ ile bal ede bir söz

Mısralarında ağızdan çıkan ufak bir sözün gönülleri fethetmeye de, gönülleri yıkmaya da yeterli olduğunu ifade eden Yunus Emre, dilden kalbe de bir yol bulunduğunu söylemektedir. Bıyıkoğlu'na (2012: 20-21) göre bu konuda

Anadolu kültüründe güzel konuşanlar için “ağzından bal akıyor”, güzel sözün açamayacağı kapının olmadığının belirtilmesi için ise “tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” sözleri kullanılmaktadır. Bıyıkoğlu ayrıca tatlı dile güler yüz eklendiği zaman oluşacak güzelliğin "Gönüllerin anahtarı yumuşak huy ve yumuşak kelimelerdir" şeklinde ifade edildiğini; zira Anadolu kültürünün yetiştirdiği Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaşların hoşgörü ve güzel sözleriyle günümüze kadar geldiklerini ve gönüllere yerleştiklerini anlatmaktadır.

İnsanlarla barışa giden yol karşıdaki insana sevgi ile yaklaşmaktan ve tanışmaktan geçmektedir. Bu yolun başlamasına sebep olan ve tüm insanlar için aynı anlamı ifade eden en güzel söz ise selamdır. Özçelik (2012: 14-16) “Bir esenlik olarak Selam ve Selamlaşma” isimli makalesinde bu konuyu şu şekilde anlatmaktadır: *“O düşmanlık ayrılık, çağında Yunus Emre tarafından söylenen şu mısralar gelmektedir aklıma:*

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Bu dünya kimseye kalmaz.”

Siz, bunu duyduğunuz zaman selamı hatırlamaz mısınız? Çünkü Yunus Emre, bu dörtlüğünde “tanış olmak” tan “işi kolay kılmak” tan, “sevmek ve sevilmek” ten bahsediyor. Sevgi ve kardeşliğe dayanan bir hayatın şifresini veriyor bize… yalnızca bu hayatın değil ebedi hayatın şifresi de selamda gizlidir. Cennete “daru’s-selam=selamet evi, barışıklık yeri, barış konağı” denildiğini biliyoruz. Cennet, barış yeri olduğuna göre oraya ulaşmak için ilk olarak bu dünyayı böyle bir barış, huzur, esenlik ve güven yurduna çevirmek

gerekmektedir. Yunus'un mesajının özü de budur.

Peki bu nasıl olacak? Elbette selamla, selamlaşma ile olacak. Çünkü tanış olmanın atılan ilk adımı selamdır. Selam, karşılıklıdır. Yani biri selam verip diğeri de aldığı zaman selamlaşma olur. İki insan arasında bir selam hukuku kurulması böyle olmaktadır. Selamı verenin, alandan bir adım önde olmasının nedeni budur. O başlatmıştır böylesi bir güzelliğin inşa edilmesini. O, selam vermek suretiyle bir sünneti ifa etmiştir; ama onun bu ilk adımı karşılıksız kalmaz. Çünkü selam vermek sünnetken; selam almak farz hükmündedir. Yani uzatılmış bir eli, havada bırakmamak, tutmak gerekir. Nitekim öyle değil midir? Selamlaşmadan sonra birbiriyle buluşur, musafaha yapılır. Hatta bunu çoğu defa sarılma, kucaklaşma takip eder.

Selam, bizi, yeni bir insan ve hayat algısına çağırıyor. Burada Yunus'un sözü edilen dörtlükte ifade ettiği "işi kolay kılmak" ibaresi üzerinde de düşünmek gerekiyor. Yani zor olanın kolay kılınması yalnız birlik, dirlik içinde olabildiğinde mümkün olabilir.

Yine insan için yaşamın en temel amacı "sevmek ve sevilmek" ise selamlaşmak, bu amaçların gerçekleşmesinin temel şartı olacaktır. Ama burada asıl önemli olan selamı bütün ruhu ve anlamı ile canlı, hakiki bir kelama dönüştürmektir. Yoksa yalnızca söz olarak ifade etmenin çok da anlam taşımayacağı ortadadır. Söz, selama uygun tavır ve davranışı, beraberinde getirirse selamlaşma bir mana taşıyacaktır. Tıpkı onu da "kalbi, kavli ve fiili" boyutları olan bir kavram olarak bir bütünlük içinde anlamak gerekmektedir."

Toplumsal davranış biçimi ve insani ilişkileri düzenleyen temel kurallardan biri olan selamlaşma ve selamlaşmada kullanılan bedensel hareketler kültürler arasında farklılıklar göstermektedir (Toklu, 1995: 120).

Her kültürün değer yargılarına, gelenek ve göreneklerine uygun olarak

belirlenmiş selam şekilleri vardır. İnsanlar, bulunduğu konum ve yere göre kendilerine bu selam şekillerinden hangisi uyuyorsa onu kullanırlar (Selçuk, 2005: 2).

Efendioğlu (2009:36/ 343) bu selam şekillerini şu şekilde aktarmaktadır: *"Tarih boyunca geleneklerin birçoğunda sözlü ve fiili selam biçimleri süregelmiştir. Değişik dinlerde ve kültürlerde selam için kullanılan kelimeler genellikle barış, huzur, sağlık, güven, uzun ömür dilemek gibi temennileri içermektedir. Fiili olarak yani beden dili kullanılarak selam verme şekillerinden en yaygın olanları el, yüz, alın dudak ve omuz öpme, sağ elle tokalaşma, sarılma, el kaldırma ve sallama, başı hafifçe öne eğme, avuçları birbirine yapıştırıp göğüs hizasında kavuşturma, şapka çıkarma, ayakları birleştirme, dizleri biraz bükerek öne eğilme ve yere kapanmadır."*

Türk kültüründe selam barış ve iyi niyetin ifadesi ayrıca karşı taraftaki insana değer verildiğinin göstergesidir (Alptekin &Kaplan, 2017).

Türk kültüründe selamın geçmişine bakacak olursak; tarihte selamlaşma amacıyla başvurulan pek çok yöntem görmekteyiz. Bunları el sıkışmak, başı öne eğerek saygı ifadesinde bulunmak, sağ eli göğsün üzerine götürmek, eli başa götürülmek, el sıkışmak, sarılmak, göz kırparak ve gülümseyerek başı öne doğru eğmek olarak sıralayabiliriz. Ayrıca baş, el ve bağır bölgelerinin selamlaşma türlerinde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Selamlaşmada kullanılan öpmek eylemi ise daha sonraki dönemlerde eklenmiştir (Keskin, 2017: 125-146).

Kültürümüzde selamlaşmanın nasıl yapıldığı ve dünden bugüne ne şekilde kullanıldığını görmek adına daha eski dönemlerde kullanılan ifade ve sözcüklere de göz atmak gerekmektedir.

Dede Korkut'da geçen selamlaşma örneklerinde Türklerin daha çok Tanrı'ya ve hükümdarlara selam vermek ve saygı göstermek için secde

ettiklerini, Cengiz Han'ın sağ dizi üzerinde çökerek güneşe selam verdiğini görmekteyiz (Ögel, 2001: 551. Ayrıca bkz. Keskin, 2017: 130).

Divan-ü Lügati-t Türk de birbirini tanımayan iki insanın karşılaştıkları zaman önce selamlaştığı daha sonra birbirlerine "hangi kabiledensin" anlamına gelen boy kim? sorusunu yönelttikleri aktarılmaktadır (Atalay, 1998: 141. Ayrıca bkz. Keskin, 2017: 131). Burada kullanılan boy kim? sorusu kimsin, nasılsın, kimlerdensin anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde de kullanılan kimlerdensin sorusunun (Akalın, 2008: 114. Ayrıca bkz. Keskin, 2017: 131) selamlaşmanın yerini tuttuğu ve kolayca tanınmayı sağlayan bir ifade olduğu düşünülmektedir. Amaç, hal hatır sorarken ve selamlaşırken insanların bireysel kimliklerinden ziyade hangi topluluğa, hangi aileye mensup olduklarını öğrenmeye çalışmaktır (Genç, 1997: 84. Ayrıca bkz. Keskin, 2017: 131).

Selamın önemine geniş yer veren Kutadgu Bilig, İslamiyet'in etkisinde Türkler tarafından yazılmış bir eserdir. Bir siyasetname olarak kabul edilen Kutadgu Bilig, selamın güven sağladığı, selamet yolunu açtığından bahsederek selamın nasıl verilmesi gerektiği detaylı bir şekilde anlatılmaktadır (Çelepi, 2018: 270).

> "Bilir sen selam fazlı artuk uluğ / Kim aşnu aşunsa açar bu yoluğ // Selam ol kişike selamet yolu / Selam kıldı erse uruldı ulı // Selam ol kişike iminlik aman / Selam kılsa ötrü imin boldu can // Aman birdi erke selam kılguçı / Selamet bolundı aleyk alguçı // Selam ol selamet kişi şerringe / Selametlik aldı yanut kılguçı // Uluğlar kerek kim kiçigke selam/ Aşundursa ötrü bolur iş tamam" (Arat, 1999: 505. Ayrıca bkz. Çelepi, 2018: 269).

"Bilirsin selamda, fazilet ulu / Kim önce davransa, açar bu yolu //

Selamdır kişiye, selamet yolu / Selam verdi ise, attı temeli //

Selamdır kişiye emniyet güven / Selam verdi ise, emin olur can //

Güven verir ere, selam verenler / Selameti bulur, selam alanlar //

Selam koruyucu, kişi şerrinden / Güvenceyi bulur, yanıt verenler //

Büyükler vermeli, küçüğe selam / Bundan dolayı da, iş olur tamam/"

(Silahdaroğlu, 1996: 407. Ayrıca bkz. Çelepi, 2018: 269).

Türklerin ilk karşılaşma sözcükleri zaman içinde din değiştirmeler, göçler ve diğer kültürlerle ilişkiler sonucunda farklılaşmıştır. Ancak selamlaşma ifadelerinin sevgi, saygı, barış ve dostluk içermesinden dolayı Türkler için her zaman büyük önemi olmuştur. Örneğin İslamiyet öncesi eserlerde "Esenlik dilemek" Tanrıya dönme ve sağlık dileme anlamlarında kullanılmaktadır. Bu dönem eserlerinde ağaçlara, gökyüzü cisimlerine ve kahramanların selamlaşmalarında heybetli hareketler sergilediklerine yer verilmektedir. İslamiyet sonrasında kullanılan "Selam" ise barış ve esenlik, maddi ve manevi sıkıntıları geride bırakmak ve Allah'ın selamı anlamlarında masal, hikaye, destan ve halk arasında yerini bulmuştur. Selam'ın Allah'ın ismi olmasından dolayı da Türkler ilk karşılaşma sözcüğü olarak "Selamün Aleyküm"ü kullanmaya başlamışlardır (Çelepi, 2018: 284-285).

Halk anlatıları olan hikaye, efsane ve masallarda selamlaşmanın İslamiyetin kabulünden sonra "selamün aleyküm", "aleyküm selam", şeklinde kalıplaşarak söylendiği görülmektedir. Hatta savaş anında hangi tarafın Müslüman hangi tarafın düşman olduğunun anlaşılması için selamın seçici bir özellik olduğu ortaya çıkmıştır. Türk töresinde selamın önemli bir değer olduğu ortadadır. Nitekim Müslüman olduktan sonra Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in selamlaşmayı teşvik ve tavsiyesi ile önem verilen selam

Müslüman olmadan öncede Türkler için mukaddes olan yerlere (dağ, taş, ateş, ağaç ve pınar) selam verme şeklinde üzerinde önemle durularak yapılmış bir değerdir (Alptekin& Ata, 2018: 329).

Günümüzde yaygın olarak kullanılan selamlaşma ifadelerini de; merhaba, selam, selamünaleyküm, günaydın, hoş geldin, hayırlı sabahlar, güle güle, iyi günler, görüşürüz, iyi akşamlar, hoşça kal, iyi geceler, iyi yolculuklar, esen kal, Allah'a ısmarladık, kendine iyi bak şeklinde sıralayabiliriz. Bu ifadeleri yakından inceleyecek olursak; Selamünaleyküm, Allah'a ısmarladık veya Allah'a emanet ol, merhaba ifadeleri ile içinde hayırlı olan kullanımların Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki dönemlerde kullanılmaya başladığını görürüz. Günümüzde kullanılan iyi sözcüğünün have a good day ve good morning ile, hoşgeldinizin wellcome ile, görüşürüzün see you later ile, güle güle'nin good bye, kendine iyi bak sözcüğünün ise take care of you, gibi yabancı kalıplarla olan benzerlikleri ortadadır (Keskin, 2017: 125-146).

Toplumsal yaşam içinde önemli bir yeri olan "selam alıp vermek" geleneksel kültür içinde de önemli bir yere sahiptir. Herhangi bir mahallede kahveye giren kişi "selamün aleyküm" dediği zaman kahvede bulunan herkes o kişiye "aleyküm selam" diyerek cevap verir. Çünkü toplumda biriyle karşılaştığında selam vermenin sünnet, verilen selama cevap vermenin ise farz olduğu bilinmektedir (Cüceloğlu, 2002: 47).

Kültürün nesilden nesile aktarılmasında toplumun önde gelen bilgesi ve yol göstericisi olarak manevi önderler büyük rol oynamış ve insanlara örnek olmuşlardır (Çubukçu, 1987: 75).

Anadolu kültürünün manevi önderlerinden Yunus Emre bir şiirinde kendisini tanıyan tanımayan tüm insanlığa selam etmiştir. Nitekim uzakta olan kimseye esenlik dilemek anlamında kullanılan selam olsun deyimini bu şiirinde

Yunus Emre iyi dilek ifadesi olarak kullanmıştır.

Bu dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selam olsun

Ecel büke belimizi
Söyletmeye dilimizi
Hasta iken halimizi
Soranlara selam olsun

Tenim ortaya açıla
Yakasız gömlek biçile
Bizi bir asan veçhile
Yuyanlara selam olsun

Yunus Emre, insanın içinde hangi duygu beslenirse onun ön plana çıkacağını ifade etmektedir. Ona göre güzel duyguları ön plana çıkarmak için kin yerine sevgiyi, öfke yerine sabrı, kibir yerine ise tevazuyu beslemek gerekir. Kendisiyle ve etrafıyla barışık, sevgi, huzur ve en önemlisi güven ortamının hâkim olduğu gelişmiş ve medeni bir toplum için çabalanması gerekmektedir (Tarhan, 2013: 63).

Sevginin en çok hissedildiği yerin gönül ve gönül kapısının da sevgi ile açılacağını ifade eden Özden'e (2015: 113) göre, sevgi ile iki insan birbirine yaklaşır ve bütünleşir. Beraberinde ise karşı tarafa merhamet ve şefkat duyma, onunla anlaşma ve iletişim kurma duyguları gelişir. Sevgi, bizi aydınlatan ve rehberlik eden bir erdemdir.

Güzel duygular yaşanmasına neden olan ve beslendikçe çoğalan bir erdem olan sevgi ile bir taraf diğer tarafa içtenlikle ve art niyetsiz yaklaşıyorsa orada saygı duyma, değer verme ve önemseme de vardır (Özden, 2015: 115).

Özden'e (2015:125-127) göre Anadolu Bilgelerinden Mevlana'nın da önemle üzerinde durduğu en önemli husus sevgidir. Ona göre; "Sevgi sayesinde acılar tatlılaşır; sevgiden bulanık, tortulu sular arı, duru hale gelir; sevgi sayesinde dertler deva bulur." Mevlana'ya göre insan, evrenin özü niteliğindedir ve yaratılmışlar arasında en yüksek mertebeye sahiptir. "Âlemden maksat insandır" şeklinde açıklama yapan Mevlana'nın bu düşüncesini pek çok İslam düşünürü de "Evren, büyük bir insandır; insanda küçük bir evrendir." şeklinde açıklamışlardır. Bu yüzden insan varlıkların tamamını temsil etmektedir. İnsanın her zaman önem taşıdığı Türk kültüründeki bu durumu Mevlana,

"İnsanın bir soluğu bir cana değer
Ondan düşen bir kıl, bir madene değer"

dizeleriyle ifade etmektedir.

Bir selam ile insanın diğer insanlara olan sevgisi artabilir. Bununla kişinin gönül dünyası genişler, Yaratıcı ile olan iletişimi artar. Mevlana bu durumu; "Kişi, gönlünü parlattıkça daha çok görür, suretler ona daha çok görünür." şeklinde açıklamaktadır (Özdoğan, 2009: 63).

Anadolu kültüründe ve edebiyatında "selam" ın yer aldığı atasözü, deyim, şiir, öykü ve romana sıklıkla rastlanmaktadır.

"Selam verdüm, rüşvet değildür deyu almadılar….." (Fuzuli)

"Benden selam söylen vefasız yâre
Gurbet benim olsun sıla kendine…" (Aşık Veysel Şatıroğlu)

“Tekrar mülaki oluruz bezm-i ezelde

Evvel giden ahbaba selam olsun erenler.” (Yahya Kemal)

“Hereke’den çıktım yola,

Selam verdim sağa sola.” (Orhan Veli)

“Bir yol da burada duralım;

Ellerinde nasır, yüzlerinde nur, yarına ümitle yürüyenlere

Bir selam uçuralım.” (Orhan Veli)

“Bir gemi yanaştı Samsun’a sabaha karşı,

Selam durdu kayığı, çaparası, takası,

Selam durdu tayfası.

Selam vererek Anadolu çocuklarına,

Çıkarken yüce komutan,

Karadeniz’in halini bir görmeliydi.” (Cahit Külebi)

“Dost iline giden turna

Bekle kelamı kelamı

Uğrar isen yar yanına

Eyle selamı selamı.” (Erzurumlu Emrah)

“Telli turnam selam götür,

Sevgilimin diyarına

Üzülmesin, ağlamasın

Belki gelirim yarına, cananıma.” (Musa Eroğlu)

"Selam olsun dağa taşa

Yaranlara selam olsun

Ormandaki kurda kuşa

Cerenlere selam olsun" (Ülkü Tamer) (Akt: İleri, 2018: 350-355).

Konuyla ilgili "Selam" isimli şiirinde de Üstün Dökmen şöyle demiştir:

Yola çıkınca her sabah

Bulutlara selam ver

Taşlara, kuşlara,

Atlara, otlara,

İnsanlara selam ver.

Ne görürsen selam ver.

Sonra Çıkarıp cebinden aynanı

bir selam da kendine ver!

Hatırın kalmasın el gün yanında.

Bu dünyada sen de varsın!

Üleştir dostluğunu varlığa,

Bir kısmı seni de sarsın!"

Şiirin bu kadar sevilmesinin birinci nedeni; insanın öncelikle kendine değer vermesi, kendi benliğini hoşgörü ve sevgi ile kabullenmesidir. İkincisi ise; insanın kendine değer verdikten ve kendiyle iletişime geçtikten sonra toplumla, doğayla ve evrenle ilişki kurmasındandır. Sonuç olarak bu şekilde çevresiyle ve kendisiyle iletişime geçen birey; mutludur, umutludur ve yalnız değildir (Cüceloğlu, 2000: 12).

2.2. Selam Temalı Atasözleri ve Deyimler

Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında bir diğer aracı da atasözleri ve

deyimlerdir. Bu bölümde TDK'ya göre "selam, merhaba, selamlama, selamlaşma ve merhalaşma" konusunu içeren atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir.

- **Bir selam bin hatır yapar:** Selam sevginin ve ilginin belirtisidir, gönül kazanma konusunda önemli bir yeri vardır.
- **Garibe bir selam bin altın değer:** Memleketinden uzakta yalnız başına kalan kişiye gösterilecek küçük bir ilgi, büyük mutluluklar sağlar.
- **Selam para, kelam para:** Davranışların hepsi, para harcamakla ilgilidir ve ancak parayı her zaman ön planda tutmak doğru değildir.
- **Selam verdik, borçlu çıktık:** Bir anlık bir ilgi, üzerimize büyük bir sorumluluk ve iş yükledi.
- **Yoksul ala ata binse selam almaz:** fakir kişi kısa bir süre için bile durumunu düzelttiğinde kimseye selam vermez, herkesi hor görür.
- **(Biriyle) selamı sabahı kesmek:** Bütün ilişkilerini bitirmek.
- **Selam çakmak:** Selam vermek.
- **Selam etmek:** Uzakta olan birine esenlik ve mutluluk dilemek.
- **Selam olsun:** Mutluluk ve esenlik dileklerim ulaşsın, anlamına gelen bir iyi dilek ifadesi.
- **Selam (selama) durmak:** Bir üst rütbede olana, bir büyüğe ya da saygı duyulan bir şeye ayakta ve esas duruşta selam vermek; saygı duymak.
- **Selam (selamı) almak:** Birinin verdiği selama karşılık vermek ve selam gönderilmiş olmak.
- **Selam vermek:** Selamlamak; dini bilgi olarak da namazda başını sağ ve sol omuzlarına çevirdikten sonra namazı sonlandırmak.
- **Selam söylemek:** Selamını birine götürülmesini istemek ve biri

tarafından gönderilen selamı bir başkasına ulaştırmak.

- **(Biriyle) selam yollamak (salmak):** Birine esenlik ve iyi dileklerini içeren bir haber göndermek.
- **Selamünaleyküm kör kadı:** her ortamda açık sözlü olan kişileri uyarmak için söylenen bir söz.
- **Akşamdan sonra merhaba:** artık yapılacak bir şeyin olmadığı bir noktada gösterilen ilginin faydalı olmayacağını ifade eden bir söz.
- **Merhabası olmak:** Esenlik ve huzur dileyecek kadar yakınlığı, tanışıklığı olmak.
- **Merhabayı kesmek:** Biriyle ilişkisine ve ilgisine son vermek.
- **Merhaba çakmak:** Selamlamak.
- **Merhaba etmek:** Hal hatır sormak, görüşüp konuşmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

A.YÖNTEM

Araştırmanın teorik bölümü için literatür taraması yapılmıştır. Ölçeklerin kullanıldığı araştırma bölümünü ise yaşları 18-64 arasında değişen 501 yetişkin oluşturmaktadır. Farklı yaş grupları arasında karşılaştırmalar yapmak için örneklemin yaş aralığı geniş tutulmuştur. Katılımcılar, Amaçlı Örneklem tekniği ile belirlenmiştir. Amaçlı Örneklemin özelliği; çalışmanın amacına ulaşmak için konu ile ilgili bilgiye sahip olduğu düşünülen ve bu bilgiyi paylaşmak isteyen kişilere ulaşmaktır (Kumar, 2011: 220). Örneklemin gönüllü katılımcılardan seçilmesi ile araştırmada doğru ve zengin veri elde etme amaçlanmıştır. Bu bağlamda katılımda isteklilik ön planda tutulmuştur.

1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 18-64 yaş arasındaki yetişkinlerden oluşmaktadır. Örneklemin daha iyi temsil edilebilmesi için Türkiye'de bulunan iki kentte (Ankara-Çorum) Amaçlı Örneklem yöntemine göre ölçekler dağıtılmış ve gönüllü katılımcılara uygulanmıştır.

Yaşları 18 ile 64 arasında değişen 501 kişiye uygulanan bu araştırmada katılımcıların yaş ortalaması 33,74 tespit edilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	268	53,5
	Erkek	232	46,3
	Belirtmemiş	1	0,2
Yaş	18-27 yaş	209	41,7
	28-42 yaş	155	30,9
	43-64 yaş	135	26,9
	Belirtmemiş	2	0,4
Medeni Durum	Bekâr	215	42,9
	Evli	267	53,3
	Boşanmış-Dul	16	3,2
	Belirtmemiş	3	0,6
Eğitim Durumu	İlkokul	23	4,6
	Ortaokul	12	2,4
	Lise	84	16,8
	Lisans	311	62,1
	Lisansüstü	67	13,4
	Belirtmemiş	4	0,8

Tablo 1'e göre araştırma (268; %54,5'i kadın, 232; %46,3'ü erkek ve 1; %0,2 belirtmeyen) gönüllü katılımcıdan oluşmuştur. Yaş açısından incelendiğinde 18-27 yaş arasında olan katılımcılar tüm katılımcıların %41,7'sini, 28-42 yaş arası olan katılımcılar tüm katılımcıların %30,9'unu ve 43-64 yaş arasında olan katılımcılar ise tüm katılımcıların %26,9'unu oluşturmuştur. Bekâr olan katılımcıların oranı %42,9, evli olan katılımcıların oranı %53,3 ve boşanmış-dul olan katılımcıların oranı %3,2 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcılar eğitim durumu açısından incelendiğinde ise %4,6'sının ilkokul mezunu, %2,4'ünün ortaokul mezunu, %16,8'inin lise mezunu, %62'sinin lisans mezunu ve %13,54'ünün lisansüstü mezunu oldukları görülmektedir.

Katılımcılara araştırma kapsamında ailede dini eğitim alıp almadıkları, aile dışında herhangi bir yerde dini eğitim alıp almadıkları ve kendilerini

duygusal olarak dini bir gruba yakın hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Bu sorular kapsamında katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Dini Eğitim Alma ve Dini Bir Gruba Duygusal Yakınlık Duyma Durumlarının İncelenmesi

		f	%
Ailede Dini Eğitim	Evet, aldım.	447	89,2
	Hayır, almadım.	50	10,0
	Belirtmemiş	4	0,8
Aile Dışında Dini Eğitim	Evet, aldım.	378	75,4
	Hayır, almadım.	120	24,0
	Belirtmemiş	3	0,6
Duygusal Yakınlık	Evet, hissediyorum.	222	44,3
	Hayır, hissetmiyorum.	269	53,7
	Belirtmemiş.	10	2,0

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların %89,2'sinin ailesinde dini eğitim aldığı, %10'unun ailesinde dini eğitim almadığı, dört kişinin de bu soruyu yanıtlamadığı görülmüştür. Katılımcıların %75,4'ü aile dışında dini eğitim aldığını belirtirken, %24'ü aile dışında herhangi bir kurumda dini eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Üç kişi ise bu soruya yanıt vermemiştir. Katılımcıların %44,3'ünün kendilerini dini bir gruba yakın hissettikleri, %53,7'sinin kendilerini dini bir gruba yakın hissetmedikleri tespit edilmiş, on kişi ise bu soruyu yanıtlamamıştır.

2. Sınırlılıklar

Araştırma bulguları, araştırmada kullanılan ölçekler ile sınırlıdır. Araştırmayla ulaşılan bulgular, araştırmanın uygulandığı Ankara ve Çorum'dan

araştırmaya gönüllü olarak katılmış 501 kişiden oluşan yetişkin örneklem için geçerlidir.

Araştırmada elde edilen bulgular belli bir zaman aralığı içinde uygulandığından bu çalışma kesitsel bir çalışmadır ve araştırma bulguları bu zaman dilimi için geçerlidir.

3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği, Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen İletişim Becerileri Envanteri ve Ok (2011) tarafından geliştirilmiş olan Ok-Dini Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçme aracı formunda araştırmanın bağımsız değişeni olarak kullanmak amacıyla yedi sosyo-demografik bilgi sorusu bulunmaktadır. Ölçme araçlarından elde edilen puanların yapı geçerliğinin incelenmesi için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca ölçümlerin güvenirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach alfa ve McDonald Omega katsayıları kullanılmıştır.

3.1. Sosyo-Demografik Bilgiler

Veri toplama aşamasının ilk bölümünde gönüllülerin sosyo-demografik bilgilerine (doğum tarihi, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, ailesinde din eğitimi alıp almadığı, aile dışında din eğitimi alıp almadığı ve kendisini duygusal olarak dini bir gruba yakın hissedip hissetmediği) başvurulmuştur. İstenilen bilgilere ilişkin maddeler seçenekler şeklinde verilmiş ve katılımcılardan kendilerine uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir (Ek 1).

3.2. İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği

Selam verme davranışını değerlendirmek amacıyla hazırlanan ölçeğin geliştirilmesindeki amaç, bu konuda yapılmış standart bir ölçme aracı olmadığının görülmesi ve uygulamanın anlamlı olacağının düşünülmesidir.

Öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılarak kavramsal yönden araştırılan selamla bağlantılı olabilecek teoriler de incelenmiş, ardından araştırmaya ilişkin bir çerçeve oluşturulmuştur. Buna göre selam verme davranışını incelemek için ölçek geliştirme çalışmasına başlanmıştır.

Araştırma kapsamında 18-64 yaş aralığındaki yetişkinlerin selam verme davranışlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından "İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği" (Ek 2) geliştirilmiştir.

3.3. İletişim Becerileri Envanteri

Çalışmada kullanılan "İletişim Becerileri Envanteri" (Ek 3) Kurtman Ersanlı ve Seher Balcı tarafından insan ilişkilerindeki iletişim beceri düzeylerini ölçmek için oluşturulmuştur. 45 maddelik İletişim Becerileri Envanterinin maddeleri "her zaman, genellikle, bazen, nadiren ve hiçbir zaman" olarak düzenlenmiştir. Beşli likert tipi bir ölçek olan söz konusu envanterde her zaman 5, hiçbir zaman 1 olarak puanlanmaktadır.

Öncelikle bu envanteri geliştirebilmek amacıyla konuyla ilgili envanterler incelenmiş ve bunun sonucunda maddeler belirlenmiştir. İlk olarak üniversite öğrencisi 100 kişiye: "Başkalarıyla etkili bir iletişimi nasıl kurarsınız?" sorusu sorularak verilen cevaplar ışığında 150 maddeden oluşan liste oluşturulmuştur. Ortaya çıkan bu liste 205 kişilik bir gruba uygulanmış ve

kabul görmeyen maddeler elenerek sayı 135'e inmiştir. Yedi kişilik uzman ekibin görüşü alınan çalışmadan 32 madde daha elenmiş ve madde sayısı 103 olmuştur. Bu form da 110 öğrenciye uygulanmış ve 17 madde daha listeden çıkarılmış, 300 öğrenciye uygulanarak madde analizi yapılmıştır. Madde analizi sonunda 16 madde daha elenerek 70 maddelik bir envanter oluşmuştur. Daha sonra Faktör analizi Varimax yöntemi ile yapılmış, 30 üzerinde faktör yüklemesi olan maddeler alınmak suretiyle 3 faktörlü 57 maddelik bir envanter taslağı hazırlanmıştır.

Tekrar 220 öğrenci üzerinde uygulanan ve madde analizi yapılan bu taslak da faktör analizi, madde analizi ve korelasyon kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 ve üzerinde olan maddeler 3 faktörde 15 maddeden meydana gelen e 45 maddelik envanter oluşturulmuş, bunlarda bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak isimlendirilmiştir.

Güvenilirliği test etmek için 170 kişiden oluşan gruba yeniden uygulanan envanterin Test-tekrar test yöntemiyle uygulanan güvenirlik çalışmasının sonucu .68, test yanlama yöntemi ile yapılan güvenirlik çalışmasının sonucu .64, Cronbach alpha katsayısı ise, .72 olarak çıkmıştır. Bu sonuçlar ise ölçeğin güvenilir seviyede olduğunu ortaya koymaktadır.

Envanterin geçerlik çalışması için Fidan Korkut (1996)'ın geliştirdiği "İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Geçerlik katsayısı .70 bulunan ölçek için bu değerin yeterli olduğu düşünülmektedir. (Ersanlı; Balcı, 1998: 9-11).

3.4.Ok-Dini Tutum Ölçeği

Araştırmada kullanılan "Dini Tutum Ölçeği" (Ek 4), Üzeyir Ok tarafından

geliştirilmiş, bilişsel, duygusal, davranışsal ve ilişkisel olmak üzere 4 boyutta ve sekiz maddeden oluşmuştur. Likert tipinde sunulan bu ölçekte soruların cevapları "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum" biçiminde 5 farklı seçenek halinde sunulmuş ve kesinlikle katılıyorum 5, kesinlikle katılmıyorum ise 1 olarak puanlanmıştır.

I. Araştırma 930, II. Araştırma ise 388 üniversite öğrencisi örnekleminden

oluşmaktadır. Elde edilen veriler İslami bir kültürde dindarlığı ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilmesindeki amaç, dindarlık ölçeklerinin büyük kısmının Hıristiyanlık dini geleneğine göre yapılandırıldığı görülerek İslam dini geleneğinde gelişen ve uygulanan bir ölçeğin daha anlamlı olacağının düşünülmesidir.

İlk araştırmada anket Cumhuriyet Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesinden seçilmiş yaklaşık 950 öğrenciye uygulanmıştır.

Yazar tarafından sosyal psikolojide vurgulanan tutumlar bilgi, davranış ve duygu çerçevesinde hazırlanan ölçeğe tutum nesnesinin din olmasından dolayı birde Tanrıyla ilişki boyutu eklenerek ölçek dört alt boyutlu olarak tasarlanmıştır. Öncelikle 16 maddeden meydana gelen bir ölçek hazırlanmış, yapılan açılımlı ve doğrulayıcı faktör analizleri ve güvenirlik madde analizi sonucunda boyutlardan her birini iyi ölçen iki madde tespit edilerek toplamda sekiz maddeden meydana gelen ölçek geliştirilmiştir. .30'un altında kalanların tabloda yer almaması sağlanmış ve tüm maddeler toplam varyansın %78'ini açıklamıştır. Alt faktörler arasında en yüksek varyansı ise duygu faktörü açıklamıştır (%42).

Alt ölçeklerin kendi aralarında bulunan korelasyonlarının .26-.52

aralığında olması madde atılmasını gerek olmadığını göstermiştir.

Ölçeğin kesin inançla olumlu ilişkisi ise .33 çıkmış, bu sonuç da dini tutumla Kesin İnanç/Dünya görüşünün ayrı ayrı olguları ölçtüğünü, dini tutum ölçeğinin inanç/dünya görüşünü ölçmediği düşüncesini doğrular niteliktedir. Dini Tutum ortalamasının oldukça yüksek olması (4.5) ve standart sapma puanının düşük olması .69 örneklemin yapısının dini tutum bakımından oldukça homojen olduğun göstermiştir.

Bağımsız değişkenler bakımından ele alındığında dini tutumun kadınlar arasında, dönüşümün ve sekülerizmin ise erkekler arasında, daha yaygın olduğu görülmüş; dini tutumda yaş bakımından ise herhangi bir fark tespit edilmemiştir.

I. Araştırmanın ardından yapılan II. Araştırmada yer alan ölçeklerde aynıdır. Dini tutumun bilişsel boyutunu ölçen iki maddeyi iyileştirmek için a bu maddelerin benzer içerikleri olan iki maddeyle değiştirilmesi, tek istisnadır.

Anket bir devlet üniversitesinde felsefe, ilahiyat, halkla ilişkiler, sosyoloji, Türk Dili gibi farklı bölümlerde okuyan 388 öğrenciye uygulanmış, iç tutarlılığı gösteren alfa katsayıları .73-.92 şeklinde yüksek çıkmıştır.

Dini tutum alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar Araştırma I'de .26 -.52 arasında, Araştırma II'de .44 -.67 arasında değişmiştir. Bu sonuç da davranış-duygu, ilişki-duygu ilişki-biliş ikili ölçeklerinin belirli bir düzeyde birbirleriyle örtüştüğünü göstermektedir.

Her iki araştırma sonunda Ok-Dini Tutum ölçeğinin .81 ve .91 ile yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin (bilişsel, davranışsal duygusal ve ilişkisel) alt gruplarıyla iyi bir model oluşturduğunu Açılımsal ve doğrulayıcı faktör analizleri onaylamaktadır. Francis Hıristiyanlığa Yönelik Dini Tutum

ölçeği (Francis ve ark., 2005) ve İç-Güdümlü dindarlık (Allport ve Ross, 1967) ölçeklerine göre de Ok-Dini Tutum Ölçeğinin güçlü geçerliliğe sahip olduğu gözlenmiş ve sosyal bilimlerin farklı alanlarında dinin değişken olarak bulunacağı bir çalışmada güvenle kullanılabileceği gözlemlenmiştir (Ok, 2011: 528-547).

4. Uygulama

Araştırmada kullanılan ölçme araçları öncelikle Temmuz-Ağustos 2018 tarihleri arasında 286 kişiye uygulanmış, yapılan madde analizleri ile ölçek Aralık 2018 tarihinde 501 kişiye tekrar uygulanmıştır.

B. VERİLERİN İSTATİKSEL ANALİZİ

Çalışmada veri toplama araçlarından sağlanan sonuçlar SPSS 22.0 paket programıyla analiz edilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi için LISREL 8.80 programından yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin analizi yapılmadan önce yanlış veri girişleri kontrol edilip düzeltilmiştir. Sonrasında ölçek maddelerine verilen yanıtlarda kayıp veri olma durumu incelenmiş ve madde düzeyinde %0,2 ile %2,6 arasında kayıp veriler olduğu tespit edilmiştir. Kayıp verilerle baş etme yöntemlerinden ortalama değer atama kullanılarak kayıp verilere ortalama değer atanmıştır.

Çalışma kapsamında toplanan verilerin betimsel olarak çözümlenmesinde yüzde ve frekans analizleri kullanılmıştır. Ölçme araçlarından elde edilen puanların yapı geçerliğinin incelenmesi için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör

analizi yapılmıştır. Ayrıca ölçümlerin güvenirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach alfa ve McDonald Omega katsayıları kullanılmıştır.

Bireylerin selamlaşma düzeyinin belirlenmesinde küme sayısı üç olacak şekilde kümeleme analizi yapılmıştır. Grupların ortalamalarına göre düşük, orta ve yüksek olarak isimlendirilmiştir. Her bir boyut için oluşturulan grupların betimsel (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, maksimum-minumum değerleri) incelenmiştir.

Bireylerin selam verme davranışlarının cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumu, ailede dini eğitim alma durumu, aile dışında dini eğitim alma durumu ve duygusal olarak dini bir gruba yakın olma durumuna göre incelenmesinde bağımsız değişkenler iki kategorili ve bağımlı değişken sürekli olduğundan alt boyutların normal dağılım gösterdiği durumlar için ilişkisiz örneklemler t testi, normal dağılım göstermediği durumlar için ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Bireylerin selam verme davranışlarının yaşa göre incelenmesinde bağımsız değişken ikiden fazla kategoriye sahip olduğu ve bağımlı değişken sürekli olduğu için alt boyutların normal dağılım gösteriyorsa varyans analizi (ANOVA), normal dağılım göstermiyorsa Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Bireylerin iletişim becerileri ve dine yönelik tutumları ile selam verme davranışları arasındaki ilişki incelenirken normal dağılımın olduğu durumlarda Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı, normal dağılımın olmadığı durumlarda ise Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

1.Puanlama

Araştırma kapsamında SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilen "İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği" 5'li likert tipinde (1 = hiçbir zaman, 2 = nadiren, 3 = bazen, 4 = genellikle, 5 = her zaman) şeklinde puanlandırılmaktadır.

C. BULGULAR

1. İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Geliştirilmesi

1.1 Ölçeğin Madde Analizi

Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek önce, 20 madde olarak hazırlanmış ve 18-64 yaş aralığındaki 286 (155; %54,2 kadın, 130; %45,5 erkek, 1; %0,3 belirtmeyen) gönüllü katılımcıya uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin 8 maddesi 0,40'ın altında kaldığı için analiz dışında bırakılmış böylece 12 maddelik bir ölçek elde edilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's Küresellik Testi ile incelendiğinde, analiz sonucunda 286 kişilik çalışma grubu için İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği KMO değeri 0,714 olarak belirlenmiştir. Bu değer, örneklem büyüklüğünün faktör analizine devam etmek için kabul edilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bartlett Küresellik testinin de istatistiksel olarak manidar olması ($p<0,05$) örneklem büyüklüğünün analiz içi uygun olduğunun bir diğer göstergesidir. Bu

değerlere bakılarak, veri setinin faktör analizi yapabilmek için yeteri kadar büyük olduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda "İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği'nin üç boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Boyut sayısına karar vermede kullanılan bir diğer ölçüt screeplot grafiğinde de ölçek üçüncü boyuttan sonra düzlük göstermektedir. Buna göre tanımlanan boyutlara ait öz değer (eigenvalue) değerleri en fazla üç boyuta kadar farklılık göstermekte üç boyuttan sonra değişim fazla değildir.

İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği'nin üç boyutlu yapısının incelenmesi amacıyla ayrıca doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken çoklu normal dağılım varsayımı sağlanmadığı için güçlü (robust) kestirim yöntemi kullanılarak asimptotik kovaryans matrisine dayalı maksimum olabilirlik (likelihood) kullanılmıştır. Uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiğinde üç boyutlu modelin veriye uyum sağladığı görülmektedir.

Kalan 12 madde ile ilgili uzman hocalarla yapılan çalışma sonucunda ölçeğin bazı maddelerinin ifadelerinde değişiklik yapılmış, bir madde elenmiş ve ölçek 11 madde olarak yeniden uygulamaya hazırlanmıştır.

İkinci çalışmada 11 madde şeklinde oluşturulan İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam ölçeği İletişim Becerileri Envanteri ve Dini Tutum Ölçeği ile birlikte 18-64 yaş aralığındaki 501 (268; %53,5'i kadın, 232; %46,3'ü erkek, 1; %0,2'si belirtmeyen) yetişkin ve gönüllü katılımcıya yeniden uygulanmıştır.

1.2.Ölçeğin Yapı Geçerliliği

Araştırmacı tarafından geliştirilen İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği puanlarının yapı geçerliklerinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak yapılan faktör analizinde üçüncü maddenin iki boyutta yüklendiği faktör yük değerleri 0,10'dan küçük olduğu için bu madde analiz dışında bırakılarak analiz tekrarlanmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi yapılmadan önce örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's Küresellik Testi incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: KMO ve Bartlett's Küresellik Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO)		0,781
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare	1185,0,20
	Serbestlik Derecesi	45
	p	0,000

Tablo 3 incelendiğinde, analiz sonucunda 501 kişilik çalışma grubu için İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği KMO değeri 0,781 olarak belirlenmiştir. Söz konusu değer, örneklem büyüklüğünün faktör analizine devam etmek için kabul edilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bartlett Küresellik testinin de istatistiksel olarak manidar olması ($p<0,05$) örneklem büyüklüğünün analiz içi uygun olduğunun bir diğer göstergesidir. Bu değerlere bakılarak, veri setinin faktör analizi yapabilmek için yeter düzeyde

büyük olduğunu söylemek mümkündür.

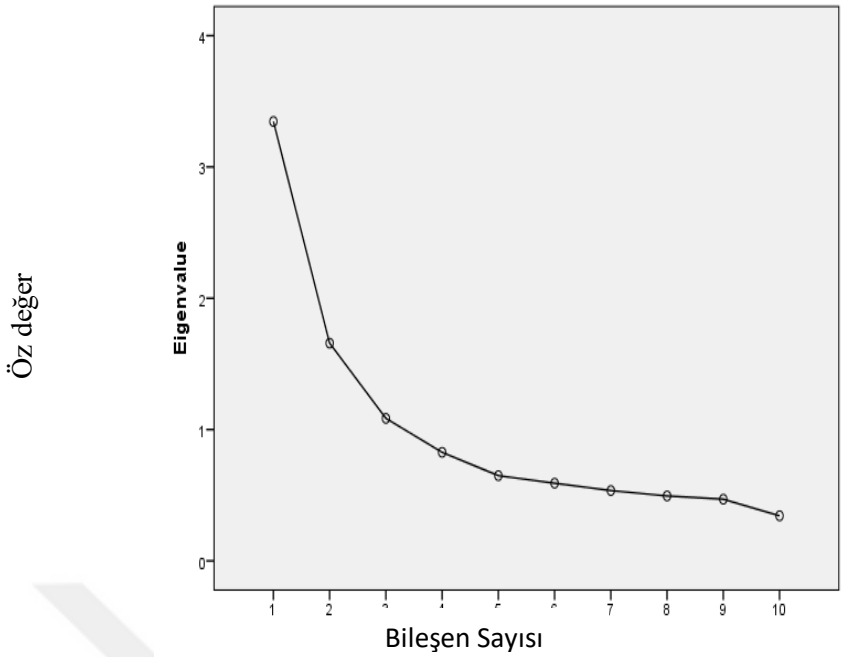
İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği puanları için yapılan temel bileşenler analizine dayalı faktör analizi sonucunda sağlanan öz değerler, açıklanan varyans değerleri ve döndürme işlemi (promax) sonrasındaki öz değerler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Faktörlere İlişkin Öz Değerler ve Açıklanan Varyans Yüzdeleri

	Başlangıç Değerleri			Döndürme İşlemi Sonrası Değerler
	Özdeğer	Açıklanan Varyans Yüzdesi	Toplamalı Açıklanan Varyans Yüzdesi	Özdeğer
1	3,346	33,464	33,464	3,346
2	1,658	16,582	50,046	1,658
3	1,085	10,854	60,899	1,085
4	0,827	8,267	69,167	
5	0,649	6,490	75,657	
6	0,592	5,917	81,574	
7	0,536	5,355	86,929	
8	0,494	4,944	91,873	
9	0,469	4,694	96,567	
10	0,343	3,433	100,000	

Tablo 4'e göre faktör analizi sonucunda toplam varyansın %60,899'u açıklanmaktadır. Bu durum her bir boyutun toplam varyansa yaptığı katkılar göz önüne alındığında açıklanan varyansın tanımlanan boyutlarda ölçme yapılabildiğine ve ölçeğin üç boyutlu yapıyı gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Boyut sayısına karar vermede kullanılan bir diğer ölçüt ise screeplot grafiğidir

Şekil 2: Scree Plot Grafiği

Screeplot grafiğinde üçüncü boyuttan sonra grafik düzlük göstermektedir. Buna göre tanımlanan boyutlara ait öz değer (eigenvalue) değerleri en fazla üç boyuta kadar farklılık göstermekte üç boyuttan sonra gösterdikleri değişim fazla değildir.

Buna göre elde edilen 10 maddelik ve üç alt ölçeğe sahip İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği puanlarının yapı geçerliği belirlenmiştir.

İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği'nin faktör desenine ilişkin promax döndürme yöntemi kullanılarak ulaşılan faktör yük değerleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Maddelere Ait Faktör Yük Değerleri

	Faktörler		
	Davranışsal	Anlamsal	Durumsal
1.Girdiğim her ortama selamla girerim.	0,855		
2.Dışarı çıktığımda tanımadığım biri dahi olsa selam verdiğimde mutlu olurum.	0,761		
3. Çok samimi olmasam da karşımdaki insana selam veririm.	0,749		
4. "Selamün aleyküm" ifadesine manevi bir anlam yüklerim.		0,645	
5. Selamın toplumsal barışa katkısı olduğunu düşünürüm.		0,727	
6. Kültürümüzde selamın önemli bir yeri olduğunu düşünürüm.		0,865	
7. Kültürümüzde kullanılan selamlaşmanın sorumluluk içerdiğini düşünürüm.		0,806	
8. Muhatabıma göre kullandığım selamlama ifadesi değişir.			0,819
9. Psikolojik durumuma göre (gergin ya da sakin) selamlama ifadem değişir.			0,792
10. Selamlama ifademe göre (Selamün aleyküm, merhaba, selam vd.) insanların bana yaklaşımının değiştiğini hissediyorum.			0,584

Tablo 5 incelendiğinde Davranışsal olarak isimlendirilen birinci boyuttaki maddelerin faktör yük değerleri 0,749 ile 0,855 arasında değişme göstermektedir. Anlamsal olarak adlandırılan ikinci boyuttaki faktör yük değerlerinin 0,645 ile 0,865 arasında değiştiği ve Durumsal olarak isimlendirilen üçüncü boyut için ise faktör yük değerlerin 0,584 ile 0,819 arasında değiştiği görülmektedir.

İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği'nin üç boyutlu yapısının incelenmesi amacıyla ayrıca doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken çoklu normal dağılım varsayımı sağlanmadığı için güçlü (robust) kestirim yöntemi kullanılarak asimptotik kovaryans matrisine dayalı maksimum olabilirlik (likelihood) kullanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken uyum indeksi değerleri, faktör yük

değerleri ve hata varyansları incelenerek model veri uyumu değerlendirilmiştir. Tablo 6'da faktör yük değerleri (max-min), uyum indeksi değerleri ve hata varyansı (max-min) değerleri verilmiştir. Bununla birlikte Şekil 3'te analiz sonucunda tespit edilen ölçme modeli verilmiştir.

Tablo 6: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

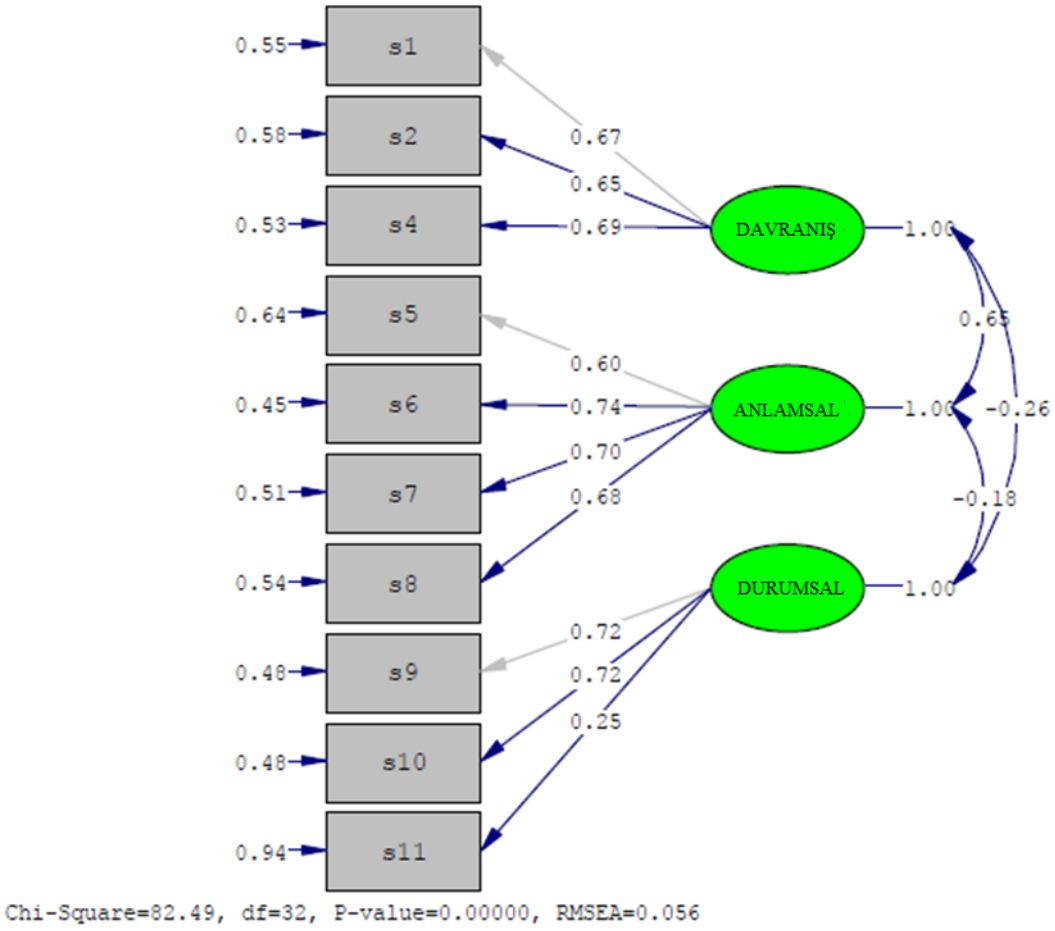
	χ^2	χ^2/sd	p	CFI	GFI	NFI	RMSEA	Faktör Yük Değerleri		Hata Varyansları	
								max	min	max	min
Ölçek	82,49	2,58	0,000	0,97	0,96	0,95	0,056	0,74	0,25	0,94	0,45
Önerilen Değer		χ2/df ≤ 3		≥0,90	≥0,90	≥0,90	≤0,080	≥0,30		≤0,90	

Tablo 6 incelendiğinde χ^2/sd değerinin 3'den düşük olduğu anlaşılmaktadır ve buna göre modelin veriye çok iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

CFI değeri 0,97; GFI değeri 0,96 ve NFI değeri 0,95 olarak tespit edilmiştir. Bu değerler 0,90'nın üzerinde olmasına modelin veriye çok iyi uyum gösterdiği anlamını taşımaktadır.

RMSEA indeksi açısından ele alındığında ise söz konusu indeksin model için 0,064 olduğu saptanmıştır ve bu indekse göre de modelin veriye uyum gösterdiği söylenebilir.

Uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiği zaman üç boyutlu modelin veriye uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Her bir boyuttaki maddeler için faktör yük değerleri 0,25 ile 0,74 arasında değişmektedir ve bir madde hariç 0,30'dan büyüktür. 0,30'un altında olan madde ise 0,25 olup genel olarak uyum indeksleri de göz önüne alındığında maddenin çalıştığı söylenebilir.

Şekil 3: İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Ölçme Modeli

Faktör analizi sonucunda 3 boyutlu yapısı ve bu boyutlarda bulunan maddeleri belirlenen İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin yapı geçerliği sağlanmış ve tamamlanarak kullanıma hazır hale getirilmiştir.

1.3.Ölçeğin Güvenilirliği

Ölçek güvenilirliğini belirlemek amacıyla hesaplanan Cronbach alfa değerleri davranışsal boyutu için 0,70; anlamsal boyutu için 0,76 ve durumsal boyutu için 0,57 olarak tespit edilmiştir.

2.İletişim Becerileri Envanteri Yapı Geçerliliği

Bu çalışmada İletişim Becerileri Ölçeği'nin üç boyutlu yapısının incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken kovaryans matrisine dayalı maksimum olabilirlik (likelihood) kullanılmıştır. Analiz sırasında hata varyansı yüksek olan on sekiz madde (3, 24, 28, 5, 9, 11, 27, 29, 42, 13, 23, 32, 41, 31, 35, 34, 10, 30) aşama aşama analiz dışında bırakılarak analizler tekrarlanmıştır. On sekiz madde faktör yük değerleri düşük ve hata varyans değerleri yüksek olduğu için analiz dışında bırakılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken faktör yük değerleri, uyum indeksi değerleri ve hata varyansları incelenmek suretiyle model veri uyumu değerlendirilmiştir. Uyum indeksi değerleri, faktör yük değerleri (max-min) ve hata varyansı (max-min) değerleri Tablo 7'de sunulmuştur. Öte yandan Şekil 4'te analiz sonucunda elde edilen ölçme modeli verilmiştir.

Tablo 7: İletişim Becerileri Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

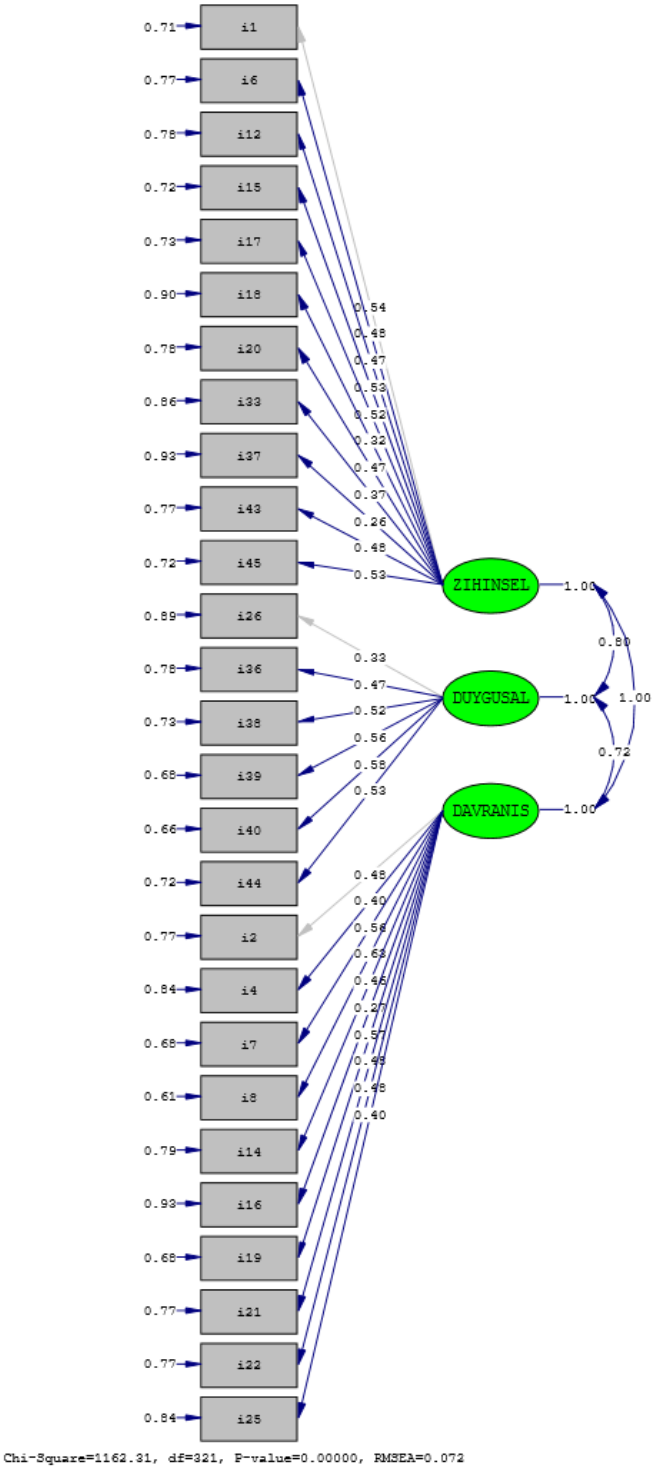
	χ^2	χ^2/sd	p	CFI	GFI	NFI	RMSEA	Faktör Yük Değerleri		Hata Varyansları	
								max	min	max	min
Ölçek	1162,31	3,62	0,000	0,91	0,85	0,87	0,072	0,63	0,26	0,61	0,93
Önerilen Değer		χ2/df ≤ 3		≥0,90	≥0,90	≥0,90	≤0,080	≥0,30		≤0,90	

Tablo 7 incelendiğinde χ^2/sd değerinin 3 ile 5 arasında olduğu görülecektir ve buna göre modelin veriye iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür.

CFI değeri 0,91 olarak tespit edilmiştir ve bu değerlerin 0,90'nın üzerinde olması, modelin veriye çok iyi uyum gösterdiğini göstermektedir.

RMSEA indeksi açısından değerlendirildiğinde ise bu indeksin model için 0,07 olduğu saptanmıştır ve bu indekse göre de modelin veriye uyum gösterdiği söylenebilir.

Uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiği zaman üç boyutlu modelin veriye uyum sağladığı anlaşılacaktır. Her bir boyuttaki maddeler için faktör yük değerleri 0,26 ile 0,63 arasında değişme göstermektedir ve iki madde hariç faktör yük değeri 0,30'dan büyüktür. Faktör yük değeri 0,30'un altında maddeler için faktör yük değerleri 0,26 'dır. Uyum değerleri de incelendiğinde modelin veriye uyum sağladığı görülmektedir.

Şekil 4. İletişim Becerileri Envanteri Ölçme Modeli

3. Ok-Dini Tutum Ölçeği Yapı Geçerliliği

Bu çalışmada Ok - Dini Tutum Ölçeği'nin dört boyutlu yapısının incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken çoklu normal dağılım varsayımı sağlanmadığı için güçlü (robust) kestirim yöntemi kullanılarak asimptotik kovaryans matrisine dayalı maksimum olabilirlik (likelihood) kullanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi yapılırken uyum indeksi değerleri, faktör yük değerleri ve hata varyansları incelenerek model veri uyumu değerlendirilmiştir. Tablo 8'de faktör yük değerleri (max-min). uyum indeksi değerleri ve hata varyansı (max-min) değerleri verilmiştir. Yine Şekil 5'te analiz sonucunda elde edilen ölçme modeli sunulmuştur.

Tablo 8: Ok - Dini Tutum Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

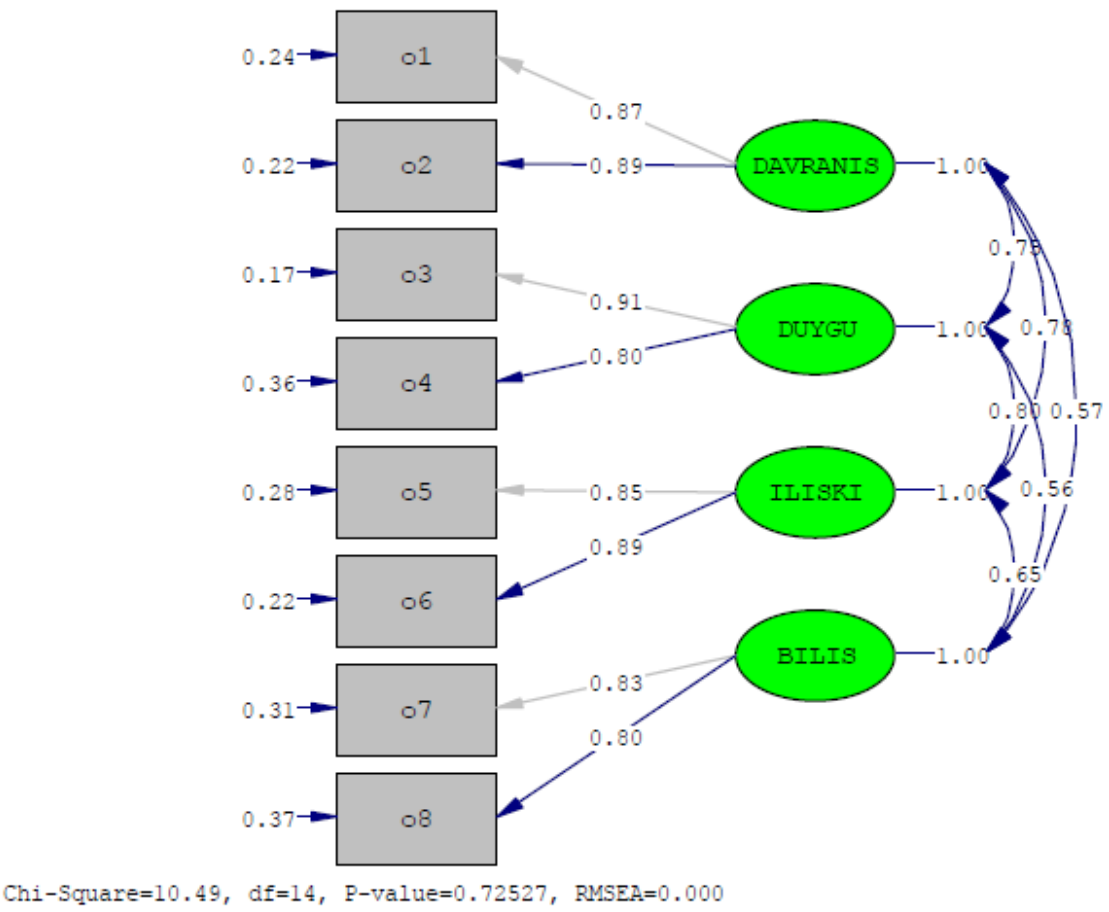
	χ^2	χ^2/sd	p	CFI	GFI	NFI	RMSEA	Faktör Yük Değerleri		Hata Varyansları	
								max	min	max	min
Ölçek	10,49	0,75	0,725	1,00	0,99	1,00	0,000	0,91	0,80	0,37	0,17
Önerilen Değer		χ2/df ≤ 3		≥0.,90	≥0,90	≥0,90	≤0,080	≥0,30		≤0,90	

Tablo 8 incelendiğinde χ^2/sd değerinin 3'ten küçük olduğu görülmektedir ve buna göre modelin veriye çok iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

CFI değeri 1,00; GFI değeri 0,99 ve NFI değeri ise 1,00 tespit edilmiştir. Bu değerlerin 0,90'nın üzerinde olması, modelin veriye çok iyi uyum gösterdiği anlamını taşımaktadır.

RMSEA indeksi açısından değerlendirildiğinde ise bu indeksin model için 0,000 olduğu saptanmıştır ve bu indekse göre de modelin veriye uyum gösterdiğini söylenebilir.

Uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiğinde üç boyutlu modelin veriye uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Her bir boyuttaki maddeler için faktör yük değerleri 0,80 ile 0,91 arasında değişmektedir ve tüm maddeleri için faktör yük değeri 0,30'dan büyük olup her madde bulunduğu boyuta hizmet etmektedir.

Şekil 5: Ok - Dini Tutum Ölçeği Ölçme Modeli

4.Ölçekler Arası İlişkiler

4.1. Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Bireylerin iletişim becerileri ile selam verme davranışları arasında ilişkiyi belirlemek amacıyla İletişim Becerileri Ölçeğinin alt boyutları (zihinsel, duygusal, davranışsal) ile İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin alt boyutları (davranışsal, anlamsal, durumsal) arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Selamlaşmanın anlamsal boyutu ve iletişimin duygusal boyutu puanları normal dağılım göstermediğinden bu boyutların puanları ile hesaplanan korelasyonlarda Spearman Sıra Farkları korelasyon katsayısı kullanılırken, diğer boyutların puanları normal dağılım gösterdiğinde kendi aralarında hesaplanan korelasyonlarda Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

			İletişim		
			Zihinsel	**Duygusal**	**Davranışsal**
Selam Verme	**Davranışsal**	r	0,163*	0,194*	0,264*
		p	0,000	0,000	0,000
	Anlamsal	r	0,204*	0,179*	0,229*
		p	0,000	0,000	0,000
	Durumsal	r	-0,014	0,046	-0,032
		p	0,759	0,309	0,480
*p<0,05					

Tablo 9 incelendiğinde selamlaşmanın davranışsal boyutu ile iletişim zihinsel duygusal ve davranışsal boyutu arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle bireylerin selamlaşmanın davranışsal boyutundaki davranışlar artıkça zihinsel, duygusal ve davranışsal iletişim becerileri artmaktadır. Selamlaşmanın davranışsal boyutu puanları ile iletişimin zihinsel boyutu arasındaki korelasyon katsayısı 0,163; iletişimin duygusal boyutu arasındaki korelasyon katsayısı 0,194 ve iletişimin davranışsal boyutu arasındaki ilişki 0,264'tir. Buna göre selamlaşmanın davranışsal boyutu iletişim zihinsel boyutundaki değişimin %3'ünü, iletişim duygusal boyutundaki değişimin %4'ünü ve iletişimin davranışsal boyutundaki değişim %7'sini açıklamaktadır.

Selamlaşmanın anlamsal boyutu ile iletişimin zihinsel, duygusal ve davranışsal boyutu arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle selamlaşmanın anlamsal boyutundaki davranışlar artıkça iletişim becerileri artmaktadır. Selamlaşmanın anlamsal boyutu ile iletişimin zihinsel boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,204; duygusal boyutu arasında korelasyon değeri 0,179 ve davranışsal boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,229'dur. Selamlaşmanın anlamsal/bağlamsal boyutu iletişimin zihinsel boyutundaki değişimin %4'ünü, iletişimin duygusal boyutundaki değişimin %3'ünü ve iletişimin davranışsal boyutundaki değişimin %5'ini açıklamaktadır.

Selamlaşmanın durumsal boyutu ile iletişimin alt boyutları arasında sıfıra yakın ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durumda selamlaşmanın durumsal boyutu ile iletişim becerileri arasında ilişkinin olmadığı yorumu yapılabilir.

4.2 Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla Dine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Bireylerin dine yönelik tutumları ile selam verme davranışları arasında ilişkiyi belirlemek amacıyla OK-Dini Tutum Ölçeğinin alt boyutları (davranış, duygu, ilişki, biliş) ile İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin alt boyutları (davranışsal, anlamsal, durumsal) arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. OK-Dini tutum ölçeğinin alt boyut puanları normal dağılım göstermediği için korelasyonların hesaplanmasında Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Tablo 10'da konuyla ilgili sonuçlar verilmiştir.

Tablo 10: Bireylerin Selam Verme Davranışlarıyla Dine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

			Dini Tutum			
			Davranış	**Duygu**	**İlişki**	**Biliş**
Selam Verme	**Davranışsal**	r	0,318*	0,323*	0,293*	0,195*
		p	0,000	0,000	0,000	0,000
	Anlamsal	r	0,337*	0,477*	0,377*	0,244*
		p	0,000	0,000	0,000	0,000
	Durumsal	r	-0,098	-0,083	-0,066	-0,029
		p	0,029	0,062	0,141	0,513
*p<0,05						

Tablo 10 incelendiğinde selamlaşmanın davranışsal boyutu ile dini tutumun davranış ve duygu boyutları arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülürken, dini tutumun ilişki ve biliş boyutu ile düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

belirlenmiştir. Diğer bir deyişle bireylerin selamlaşmanın davranışsal boyutundaki davranışları sergileme durumu artıkça dini tutumun davranış, duygu, ilişki ve biliş boyutlarındaki davranışları artmaktadır. Selamlaşmanın davranışsal boyutu ile dini tutumun davranış boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,318; duygu boyutu arasındaki korelasyon 0,323; ilişki boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,293 ve biliş boyutu arasındaki korelasyon katsayısı 0,195'tir. Selamlaşmanın davranışsal boyutu dini tutumun davranış ve duygu boyutundaki değişimin %10'unu, ilişki boyutundaki değişimin %9'unu ve biliş boyutundaki değişimin %4'ünü açıklamaktadır.

Selamlaşmanın anlamsal boyutu ile dini tutumun davranış, duygu, ilişki boyutu arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ve dini tutumun biliş boyutu ile düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Diğer bir deyişle bireylerin selamlaşmanın anlamsal boyutundaki davranışları sergileme durumu artıkça dini tutumları artmaktadır. Selamlaşmanın anlamsal boyutu ile dini tutumun davranış boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,337; duygu boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,477, ilişki boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,377 ve biliş boyutu arasındaki korelasyon değeri 0,244 olarak belirlenmiştir. Selamlaşmanın anlamsal boyutu dini tutumun davranış ve ilişki boyutundaki değişimim %14'ünü, duygu boyutundaki değişimin %23'ünü ve biliş boyutundaki değişimin %6'sını açıklamaktadır.

Selamlaşmanın durumsal boyutu ile dini tutumun davranış boyutu arasında çok düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilirken, dini boyutun diğer alt boyutları arasında sıfıra yakın ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durumda selamlaşmanın durumsal boyutu ile dini tutum arasında ilişkinin olmadığı yorumu yapılabilir (Salvucci,

Walter, Conley, Fink, & Saba, 1997).

5. Ölçek Puanlarının Güvenilirliği

Araştırma kapsamında kullanılan İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği, İletişim Becerileri Envanteri ve Ok-Dini Tutum Ölçeğinden elde edilen puanların güvenirliğini incelemek amacıyla Cronbach Alfa ve McDonald Omega Katsayıları kullanılmıştır. Tablo 11'de sonuçlar verilmiştir.

Tablo 11: Ölçek Puanlarının Güvenilirliği

	Madde Sayısı	**Cronbach Alfa**	**McDonald Omega**
İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği			
Davranışsal	3	0,70	0,71
Anlamsal	4	0,76	0,78
Durumsal	3	0,57	0,61
İletişim Becerileri Envanteri			
Zihinsel	11	0,73	0,74
Duygusal	6	0,67	0,67
Davranışsal	10	0,72	0,74
Ok-Dini Tutum Ölçeği			
Davranış	2	0,87	0,87
Duygu	2	0,84	0,84
İlişki	2	0,86	0,86
Biliş	2	0,79	0,80

Tablo 11 incelendiğinde araştırmada kullanılan ölçeklerin puanları için güvenirlik değerlerinin 0,57 ile 0,87 arasında değiştiği görülmektedir. Güvenirlik ölçümleri için 0,50 altındaki değerler düşük güvenirlik, 0,50 ile 0,80 arasındaki değerler orta düzeyde güvenilir ve 0,80 üzeri değerler yüksek güvenilir olarak değerlendirilmektedir (Salvucci, Walter, Conley, Fink, & Saba, 1997). Bu durum da elde edilen ölçek puanlarının güvenilir olduğu söylenebilir.

6. Demografik Değişkenlerin İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği Puanları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular

6.1. Bireylerin Selam Verme Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal, Anlamsal ve Durumsal boyutları puanları üzerinden küme sayısı üç olacak şekilde kümeleme analizi yapılmıştır. Grupların ortalamalarına göre düşük, orta ve yüksek olarak isimlendirilmiştir. Her bir boyut ve toplam puan için oluşturulan grupların betimsel istatistikleri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının İncelenmesi

		f	%	$\overline{X}$	ss	Minimum	Maksimum
Davranışsal	Yüksek	153	30,5	14,47	0,50	14	15
	Orta	227	45,3	12,09	0,78	11	13
	Düşük	121	24,2	8,83	1,57	3	10
Anlamsal	Yüksek	242	48,3	19,69	0,46	19	20
	Orta	205	40,9	16,70	1,03	15	18
	Düşük	54	10,8	11,81	2,35	4	14
Durumsal	Yüksek	225	44,9	12,39	1,34	11	15
	Orta	224	44,7	8,84	1,07	7	10,51
	Düşük	52	10,4	4,92	1,01	3	6

Tablo 12 incelendiğinde selam davranışının davranışsal boyutu için katılımcıların %30,5'i yüksek, %45,3'ü orta ve %24,2'si düşük düzeyde davranış sergilemektedir. Selam davranışının anlamsal boyutu için katılımcıların %4,83'ü yüksek, %40,9'u orta ve %10,8'i düşük düzeyde davranış sergilemektedir. Selam davranışının durumsal boyutu için incelendiğinde ise katılımcıların %44,9'unun yüksek, %44,7'sinin orta ve %10,4'ünün düşük düzey

davranış sergiledikleri görülmektedir.

6.2. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiği için ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediğinden dolayı Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 13'de verilmiştir.

Tablo 13: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Kadın	268	11,53	2,28	498	5,537*	0,000
	Erkek	232	12,62	2,11			
Durumsal	Kadın	268	10,25	2,74	498	1,996*	0,046
	Erkek	232	9,77	2,64			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Kadın	268	230,35	61734,50	3,428*		0,001
	Erkek	232	273,77	63515,50			
*p<0,05							

Tablo 13 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının davranışsal, anlamsal ve durumsal boyutları için cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği (p<0,05) görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde selam vermenin davranışsal ve anlamsal boyutu için erkeklerin puanlarının daha yüksek olduğu görülürken, durumsal boyutu için kadınların puanının daha yüksek olduğu tespit

edilmiştir.

6.3. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiğinden varyans analizi (ANOVA), Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Sonuçlar 14'de sunulmuştur.

Tablo 14: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Yaşa Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
Davranışsal	18-27 yaş	209	11,47	2,28	(2, 496)	12,560*	0,000	1-2 / 1-3
	28-42 yaş	155	12,28	2,21				
	43-64 yaş	135	12,64	2,14				
Durumsal	18-27 yaş	209	10,73	2,60	(2, 496)	13,064*	0,020	1-2 / 1-3
	28-42 yaş	155	9,42	2,60				
	43-64 yaş	135	9,63	2,74				
		n	Sıra Ortalaması	sd		χ^2	p	Anlamlı Fark
Anlamsal	18-27 yaş	209	216,81	2		31,215*	0,000	1-3/2-3
	28-42 yaş	155	247,99					
	43-64 yaş	135	303,69					

*p<0,05

Tablo 14'e göre bireylerin selam verme davranışları davranışsal, durumsal ve anlamsal boyutları için yaşa göre anlamlı farklılık gösterdiği (p<0,05) görülmektedir. Anlamlı farklılık tespit edilen davranışsal boyutu için varyansların homojenliği sağlandığından dolayı post hoc testi olarak Benforoni

testi kullanılırken, durumsal boyutu için varyansların homojenliği varsayımı sağlanmadığından ikili karşılaştırmalarda post hoc testlerinden Dunnett C testi kullanılmıştır.

Selamlaşmanın hem davranışsal hem de durumsal boyut için yapılan karşılaştırmalar sonucu 18-27 yaş arasındaki katılımcılar ile 28-42 yaş ve 43-64 yaş arası katılımcılar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde davranışsal boyutu için 18-27 yaş grubundaki katılımcıların aldıkları puanlar 28-42 yaş ve 43-64 yaş arasında olanlardan daha düşük iken durumsal boyutu içi durum tam tersidir. Bu durumda yaş artıkça selamlaşmanın davranışsal boyutu davranışlarının arttığı ancak durumsal boyutundaki davranışların azaldığı yorumu yapılabilir.

Selamlaşma anlamsal boyutu için yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 18-27 yaş arasındaki katılımcılar ile 43-64 yaş arasındaki katılımcılar arasında ve 28-42 yaş arasındaki katılımcılar ile 43-64 yaş arasındaki katılımcılar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde 43-64 yaş arasındaki katılımcıların selamlaşmanın anlamsal boyutundan aldıkları puanların 18-27 yaş arasındaki katılımcılar ile 28-42 yaş arasındaki katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda yaş artıkça selamlaşmanın anlamsal boyutundaki davranışların arttığı söylenebilir.

6.4.Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Medeni Duruma Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının medeni duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler

Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Duygusal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiğinden ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 15'de verilmiştir.

Tablo 15: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Bekâr-Boşanmış-Dul	231	11,49	2,34	496	5,182*	0,000
	Evli	267	12,52	2,10			
Durumsal	Bekâr-Boşanmış-Dul	231	10,52	2,60	496	3,938*	0,000
	Evli	267	9,58	2,71			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Bekâr-Boşanmış-Dul	231	218,44	50459,50	4,584*		0,000
	Evli	267	276,37	73791,50			

*p<0,05

Tablo 15 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının davranışsal, anlamsal ve durumsal boyutları için medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterdiği (p<0,05) görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde selam vermenin davranışsal ve anlamsal boyutu için evli olmayan katılımcıların puanlarının daha yüksek olduğu görülürken, durumsal boyutu için evli katılımcıların puanının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

6.5.Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiği için ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediğinden dolayı Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 16'da verilmiştir.

Tablo 16: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Lise ve altı	119	12,18	2,31	495	0,805	0,421
	Lisans ve üstü	378	11,98	2,26			
Durumsal	Lise ve altı	119	9,88	2,67	495	0,712	0,477
	Lisans ve üstü	378	10,08	2,71			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Lise ve altı	119	267,31	31809,50	1,631		0,103
	Lisans ve üstü	378	243,24	91943,50			

Tablo 16 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Diğer bir deyişle katılımcıların İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin davranışsal, anlamsal ve durumsal boyutlarından aldıkları puanlar eğitim durumuna göre birbirine benzerdir.

6.6. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Ailede Dini Eğitim Alma Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının ailede dini eğitim alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiğinden ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Ailede Dini Eğitim Alma Durumuna Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Evet, aldım.	447	12,02	2,30	495	0,229	0,819
	Hayır, almadım.	50	12,10	2,06			
Durumsal	Evet, aldım.	447	10,13	2,67	495	2,852*	0,005
	Hayır, almadım.	50	8,99	2,79			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Evet, aldım.	447	251,31	112337,00	1,098		0,272
	Hayır, almadım.	50	228,32	11416,00			

*p<0,05

Tablo 17 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının ailede dini eğitim alma durumuna göre davranışsal ve anlamsal boyutu için farklılaşmadığı görülürken (p>0,05) durumsal boyutu için anlamlı farklılık tespit edildiği (p<0,05) görülmektedir. Anlamlı farklılık tespit edilen durumsal boyutu için ortalamalar incelendiğinde, ailede dini eğitim aldıklarını belirten

katılımcıların bu boyuttan aldıkları puanların ailede dini eğitim almayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin davranışsal ve anlamsal aldıkları puanlar ailede dini eğitim alma durumuna göre birbirine benzerdir.

6.7. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Aile Dışında Dini Eğitim Alma Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının aile dışında dini eğitim alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım gösterdiği için ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediğinden dolayı Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 18'de verilmiştir.

Tablo 18: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Aile Dışında Dini Eğitim Alma Durumuna Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Evet, aldım.	378	12,13	2,17	176,917	1,632	0,135
	Hayır, almadım.	120	11,74	2,56			
Durumsal	Evet, aldım.	378	10,17	2,63	496	2,191*	0,029
	Hayır, almadım.	120	9,55	2,90			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Evet, aldım.	378	252,64	95487,50	0,884		0,377
	Hayır, almadım.	120	239,61	28753,50			
*p<0,05							

Tablo 18 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının aile dışında dini eğitim alma durumuna göre selamlaşmanın davranışsal ve anlamsal boyutuna anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülürken, selamlaşmanın durumsal boyutu için anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ortalamalar incelendiğinde duygusal boyutu için aile dışında dini eğitim alan katılımcıların bu boyuttan aldıkları puanlarının aile dışında dini eğitim alan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda dini eğitim almanın selamlaşmanın durumsal boyutundaki davranışları arttırdığı yorumu yapılabilir.

6.8. Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Duygusal Olarak Dini Bir Gruba Yakın Hissetme Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Bireylerin selam verme davranışlarının duygusal olarak dini bir gruba yakın hissetme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin Davranışsal ve Durumsal boyutlarının puanları normal dağılım göstermediği için ilişkisiz örneklemler t testi, Anlamsal boyutu normal dağılım göstermediğinden dolayı Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar 19'da verilmiştir.

Tablo 19: Bireylerin Selam Verme Davranışlarının Duygusal Olarak Dini Bir Gruba Yakın Hissetme Durumuna Göre İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Davranışsal	Evet, hissediyorum	222	12,23	2,09	487,764	1,886	0,060
	Hayır, hissetmiyorum	269	11,85	2,40			
Durumsal	Evet, hissediyorum	222	10,02	2,63	489	0,036	0,972
	Hayır, hissetmiyorum	269	10,01	2,77			
		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z		p
Anlamsal	Evet, hissediyorum	222	266,83	59236,50	3,023*		0,003
	Hayır, hissetmiyorum	269	228,81	61549,50			
*p<0,05							

Tablo 19 incelendiğinde bireylerin selam verme davranışlarının anlamsal boyutu için duygusal olarak dini bir gruba yakın hissetme durumuna anlamlı farklılık gösterdiği (p<0,05) görülürken, selamlaşmanın davranışsal ve durumsal boyutu için istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenememiştir (p>0,05). Anlamlı farklılık tespit edilen selamlaşmanın anlamsal boyutu için duygusal olarak dini bir gruba yakın hisseden bireylerin bu boyuttan aldıkları puanların duygusal olarak dini bir gruba yakın hissetmeyen bireylere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

H. TARTIŞMA

Kadınların selam verme davranışı durumsal boyutta erkeklerin ise anlamsal ve davranışsal boyutta daha yüksektir

Yapılan araştırmada bireylerin selam verme davranışları cinsiyetlerine

göre incelendiğinde her üç boyutta da (davranışsal, anlamsal ve durumsal) anlamlı farklılık ($p<0,05$) gösterdiği ortaya çıkmıştır. Selam verme davranışının durumsal boyutunda kadınlar, davranışsal ve anlamsal boyutun da ise erkekler daha fazla davranış sergilemektedir.

Yaş arttıkça selamlaşmanın durumsal boyutundaki davranışlar azalmakta, anlamsal ve davranışsal boyutundaki davranışlar artmaktadır.

Araştırmaya göre bireylerin selam verme davranışları davranışsal, durumsal ve anlamsal boyutları için yaşa göre anlamlı farklılık ($p<0,05$) göstermektedir.

18-27 yaş grubu davranışsal boyutta aldığı puanlar; 28-42, 43-64 yaş grubuna göre daha düşük davranış sergilemekte; 18-27 yaş grubu durumsal boyutta, 28-42, 43-64 yaş grubunda olanlardan daha yüksek davranış sergilemekte, 43-64 yaş grubu, 18-27 ve 28-42 olanlardan daha yüksek davranış sergilemektedir.

Selam verme davranışı bekarların davranışsal ve anlamsal boyut da evlilerin ise durumsal boyut da daha yüksektir.

Yapılan araştırmada bireylerin selam verme davranışları davranışsal, anlamsal ve durumsal boyutları için medeni duruma göre anlamlı farklılık ($p<0,05$) göstermektedir.

Eğitim düzeyi selam verme davranışı üzerinde etkili değildir.

Araştırmaya göre bireylerin selam verme davranışlarının eğitim durumuna göre farklılaşmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Buna göre İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeğinin davranışsal, anlamsal ve durumsal boyutlarından aldıkları puanlar eğitim durumuna göre

birbirine benzerdir.

Ailede dini eğitim alanların selam verme davranışı ailede dini eğitim almayanlara göre durumsal boyut da daha yüksektir.

Araştırmada bireylerin selam verme davranışlarının ailede dini eğitim alma durumuna göre durumsal boyut da anlamlı farklılık ($p<0,05$) gösterdiği, davranışsal ve anlamsal boyut da anlamlı farklılık ($p>0,05$) göstermediği ortaya çıkmıştır. Davranışsal ve anlamsal boyut da ailede dini eğitim alanlarla ailede dini eğitim almayanların puanları birbirine benzer bulunmuştur.

"Yapılan son araştırmalar, dini inanışın genel olarak daha mutlu bir hayat yaşamaya katkısı olduğunu göstermektedir. Anket organizasyonları ve bağımsız araştırmalar tarafından yapılan çalışmalar, güçlü dini inanca sahip bireylerin dini inanları olmayan bireylere göre daha mutlu oldukları sonucunu ortaya koymaktadır. Sözü edilen araştırmalar, aynı zamanda dini inancı olanların aile hayatında daha huzurlu olduklarını ve hayatın zorlukları ile daha iyi mücadele ettiklerini ortaya koymuştur" (Dalailama, 2000: 319. Ayrıca bkz. Mutluer, 2006: 150).

Aile dışında dini eğitim alanların selam verme davranışı aile dışında dini eğitim almayanlara göre durumsal boyut da daha yüksektir.

Yapılan araştırmada bireylerin selam verme davranışlarının aile dışında dini eğitim alma durumuna göre durumsal boyut da anlamlı farklılık ($p<0,05$) göstermiş, davranışsal ve anlamsal boyut da ise anlamlı farklılık ($p>0,05$) tespit edilmemiştir.

Bu sonuçlara göre dini eğitim almanın selam verme davranışının durumsal boyutundaki davranışları arttırdığı yorumu yapılabilir.

"Din inancı, insana ait bir özelliktir. İnsan, yapısından kaynaklı sorulara ve arayışlara doyurucu cevapları dinde bulur. Kainatı ve daha önemlisi kendisini anlamaya çalışan insan, esasında "Tanrı"yı arayan varlıktır. Tanrı'yı arayan insanın Tanrı'yı bulmasını sağlayan dindir. Hayatın anlamını Tanrı'ya bağlar."(Bilgin, 1980: 146. Ayrıca bkz. Mutluer, 2006: 150).

Duygusal olarak kendini dini bir gruba yakın hissedenlerin selam verme davranışı duygusal olarak kendini dini bir gruba yakın hissetmeyenlere göre anlamsal boyut da daha yüksektir.

Araştırmaya göre bireylerin selam verme davranışlarının duygusal olarak dini bir gruba yakın hissetme durumuna göre anlamsal boyut da anlamlı farklılık ($p<0,05$) gösterdiği, davranışsal ve durumsal boyut da anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Selam verme davranışı ile iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan araştırmada bireylerin selam verme davranışının davranışsal ve anlamsal boyutundaki davranışlar arttıkça iletişim becerileri artmaktadır. Ancak selam verme davranışının durumsal boyutu ile iletişim becerileri arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

"İnsanın başkalarıyla daha yakınlaşarak yakın ilişkiler kurması, sevgi sayesinde olacaktır. İnsanların beraberlik içinde varlıklarını sürdürebilmeleri, kendi sınırlarını aşarak başkalarının dünyasına girmeleri, onlarla sıkı bir diyalog kurmalarıyla mümkün olabilir. İnsan, sadece bir başka insanlara yönelerek kendini aşabilecektir. Sevgi de diğer insana, onun kendi dünyası içinde ulaşabilmesini gerektirmektedir" (Geçtan, 1992: 137).

İnsanın yaşadığı topluma yabancılaşmasını önlemek ve iletişim kapılarını açık tutmak için selam alıp vermek, çevreyle iletişime geçmek ve diyalog kurmak için bir sebeptir.

Selam verme davranışı ile dini tutum arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmaya göre bireylerin selam verme davranışının davranışsal ve anlamsal boyutundaki davranışlar arttıkça dini tutum artmaktadır. Ancak selam verme davranışının durumsal boyutu ile dini tutum arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

"Bireyin inançları; onun hayat biçimini, hayata karşı yaklaşımını, kişilerle ilişkilerini, toplumsal ve ahlaki tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Dini inanç da inanan birey için aslında en güçlü etkenlerden biridir." (Güler, 2007: 11).

I. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda selam verme davranışıyla iletişim becerileri ve dini tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Yaşam deneyimlerini paylaşma ve iletişime geçme isteği olan insan bu sayede mutlu olur, korku ve endişelerinden uzaklaşır. Karşı tarafla iletişime geçmenin en uygun ve kolay yolu ise selamlaşmadır. Selam, insanın kendi varlığından karşı tarafı haberdar etmesi ve ben buradayım mesajı vermesinin yanında, karşı tarafın varlığına da saygı duyduğunu göstermesi için gerekli bir kuraldır.

Günden güne kullanımının azaldığını gözlemlediğimiz bu değerin aslında

hem anlamı hem de işlevi itibariyle birçok sorunun çözümüne yardımcı olacak güce sahip olduğunun kavranması gerekmektedir. Kelime anlamı itibariyle barış, huzur, güven ve esenlik gibi anlamları bulunan selam duygusal olarak da kalpleri birbirine ısındıran ve iletişimi güçlendiren etkiye sahiptir.

Küskünleri barıştırma, kin ve nefreti yok etme, insanları birbirine yakınlaştırma özellikleri ile iletişim açısından önemli etkileri olduğu gözlemlenen selam, ruhu besleyen manevi kaynaklardan biri olan dinde de üzerinde hassasiyetle durulan ve uygulanması gereken bir kaide olarak yerini almaktadır.

İnsanı besleyen bir diğer kaynakta kültürdür. Anadolu kültüründe selamın ve selamlaşmanın uygulanmasına ehemmiyet verildiği ve selamın sadece bir görgü kuralı değil, içerisinde sorumluluk barındıran bir değer olduğu da gözlemlenmektedir. Araştırma bulguları sonucunda belirlenen öneriler şu şekilde sıralanabilir.

1. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre selam verme davranışı ve iletişim becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Selam birbirini tanıyan ya da tanımayan insanların iletişime geçme ve diyalog kurma ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu nedenle iletişime geçmek için selama neden gereksinim duyulduğu ayrıntıları ile açıklanarak bu konuda toplumun bilinç düzeyi yükseltilebilir.
2. Yaşamak için biyolojik olarak birbirine ihtiyaç duyan insan psikolojik olarak da diğer insanlarla iletişime geçip ilişkiler geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Zira çok küçük gibi görünse de bu tür paylaşımlar insanın huzur ve mutluluğu için gereklidir. Bu sayede selam veren insanın bu güzel başlangıcı ve iyi niyeti karşıdaki insanın gönlünü kazanmaya vesile olmakta; "Kalpten kalbe yol gider"

sözü de burada yerini bulmaktadır. Bu bağlamda selamın içeriği ile ilgili toplum aydınlatılabilir.

3. Selamlama ifadelerinin hepsi iyi niyet ve güzel duygunun yansımasıdır ancak selamın ayrıca toplumu barıştıran, ve bütünleştiren özelliği ile ilgili insanlar bilgilendirilebilir.

4. Manevi değerler insan yaşamının vazgeçilmezleridir. Selamda manevi değerlerden biridir ve bu değeri korumak için gerek iletişim araçları gerekse eğitim öğretim araçları ile günlük yaşamda daha çok kullanılmasına önem verilebilir.

5. İnsan hayatında her zaman güncelliğini koruyan selamın Anadolu kültüründeki yerinin kavranması için Yunus Emre, Hacı Bektaş, Mevlana gibi manevi önderlerden faydalanılabilir.

6. Selamın önemi ile ilgili farkındalık sağlaması adına önce ailede daha sonra sosyal çevrede kullanımına özen gösterilerek kuşaktan kuşağa aktarımı sağlanabilir.

ÖZET

Karakuş, Fatma Zehra, "İletişim Psikolojisi Açısından Selam" Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Öznur Özdoğan- 2019, 117 s.

Araştırma iletişime başlamak için kullanılan selamın insan psikolojisine yaptığı katkıyı ve manevi değerlerdeki önemini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Birinci bölümde öncelikle araştırmanın ana kavramları olan iletişim, psikoloji ve selam üzerinde durulmuş; insanların birbirleriyle iletişime geçmek için selamı kullandıklarında hissettiği duygular ve bunun psikolojilerine olan yansıması incelenmiştir.

Selamın insan psikolojisine yaptığı etkilerin yanında, ruhu besleyen manevi bir kaynak olan din olgusu içinde önemi ortadadır. Selamın, küskünleri barıştırma, insanları birbirine yakınlaştırma, kin ve nefreti yok etme özellikleri ile insan psikolojisini yakından ilgilendirdiği, ayrıca dini değer olarak da karşımıza çıktığı görülmektedir. Bir diğer manevi kaynak olan Anadolu kültüründe de selama ehemmiyet verilmesi, konunun öneminin kavranmasına ve farkındalık sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çerçeve doğrultusunda İkinci Bölümde selamın Kur'an ve Hadis başta olmak üzere diğer dinlerdeki yeri ile insanın gelişme ve şekillenmesinde önemli bir konuma sahip olan kültürel boyutu da ele alınarak sosyal yaşantı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ayrıca Anadolu bilgelerinin selam ile ilgili sözleri de bu bölümde yer almıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölüm ise araştırma bölümüdür. 18-64 yaş aralığındaki 501 yetişkin birey üzerinde gerçekleştirilen çalışmada ilk olarak gönüllülerin sosyo-demografik bilgilerine başvurulmuştur. Daha sonra araştırmacı tarafından geliştirilen İletişim Psikolojisi ve Manevi Değerler Bağlamında Selam Ölçeği, İletişim Becerileri Envanteri ve Dini Tutum Ölçeği

bu bölümde yer almıştır.

Yapılan ölçeklerde, selam ile iletişim becerileri ve dini tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Psikoloji, İletişim Psikolojisi, Manevi Değerler, Selam.

ABSTRACT

Karakuş, Fatma Zehra, “Salaam in terms of Communication Physiology” Master's Thesis, Consultant: Prof. Dr. Öznur Özdoğan- 2019, 117 s.

The research was conducted to determine the importance of the effect of salute and spirituality on human psychology.

In the first part, communication, psychology and Salaam which are the basis of the research are emphasized. The feelings that people felt when they used salutes to communicate with each other were investigated and their psychologies as well.

Obviously the effects of salute on human psychology, the importance of religion in spiritual sources which feeds the soul . It is seen as the religious value that we observe that people like to make people closer to each other, to eliminate hatred and dislike inside of people. Another important consideration is the importance of saluting in the Anatolian culture, which helps to comprehend the importance of the issue and provide awareness.

İn the second chapter, the effect of Salaam on the other religions, Qur'an and Hadith, as well as the cultural dimension which has an important position in human development, shaping,and its effect on social life has been investigated. In addition, the words of the Anatolian wise people about Salaam are also here in this section.

The third and the last part is the part of research. Which name is “Salaam Scale in the context of Communication Psychology and Spiritual Values” was developed by the researcher, was first applied to 286 adults aged 18-64 years and after analysis it was conducted on 501 adults in the 18-64 age range again. The firstly the socio-demographic information of the volunteers was learned and after in this section “Salaam Scale in the context of Communication Psychology

and Spiritual Values", "Communication Skills İnventory" and "Religious Attitude Scale".

Scales, positive meaningful relationships were found between Salaam and communication skills and religious attitudes.

Key Words: Communication, Pschology, Communication Pscyhology, Spiritual Values, Salaam.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Hâluk, **Binyıl Önce Binyıl Sonra Kâşgarlı Mahmud ve Dîvânu Lugâti't Türk,** T.D.K Yayınları, Ankara, 2008.

Alptekin, Ali Berat; Ata, Emine Nur, **"Halk Anlatılarında Selam"**, Selamlaşma-Emine Gürsoy Naskali, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 291-332.

Alptekin, Mehmet; Kaplan, Tuba, **"Bamsı Beyrek Destanında Selamlaşma"**, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S.6, 217, s. 2522-2544.

Altıntaş, Hayrani, **İnsan ve Psikoloji**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

Altuntaş, Halil, **"Selamlaşmak"**, Diyanet aylık Dergi, S.259, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2012, s. 9-12.

Akdoğan, Ali, **"Kültür ve Din"**, Din Sosyolojisi el Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.446-451.

Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, T.D.K. Yayınları, Ankara, 2000.

Albayrak, Kadir, **"Selam"** Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 36, T.D.V. Yayınları, s. 343-344, İstanbul, 2009.

Arat, Reşit Rahmeti, **Kutadgu Bilig, I, Metin**, TDK Yayınları, Ankara, 1999.

Atalay, Besim (Çev.), **Dîvânü Lugâti't-Türk Tercümesi,** 4.Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1998.

Atar, Fahrettin, **"Teşehhüd"** Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 40, T.D.V. Yayınları, s. 563-564, İstanbul, 2009.

el-Beydavi, Kadı Nasruddin, Ebi Saîd Abdullah, **Envaru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1996.

Bıyıkoğlu, Yakup, **"Güzel söz söylemek"**, Diyanet aylık dergi, S.254, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2012, s.20-23.

Bilgin, Beyza, **Tükiye'de Din Egitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Emel

Matbaası, Ankara, 1980.

Budak, Selçuk, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.

Buhari, **Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Terc. Kamil Miras, D.İ.B. Yayınları, S. 123-7, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1983.

Cüceloğlu, Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, 22. Basım, İstanbul, 2000.

Cüceloğlu, Doğan, **İletişim Donanımları**, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul, 2002.

Çağrıcı, Mustafa, **"Selâm"** Mad., İ.F.A.V. Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, trs.

Çamdibi, H.Mahmut, **Güzel Ahlak ve İnsan İlişkileri**, Seçil Matbaacılık, İstanbul, 2012.

Çelepi, Mehmet Surur, **"Halk Edebiyatı Metinlerinde Selamlaşma Sözcük ve İfadeleri"**, Selamlaşma-Emine Gürsoy Naskali, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 267-289.

Çubukçu, İbrahim Agah Çubukçu, **Türk-İslam Kültürü Üzerinde Araştırmalar ve Görüşler,** A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara, 1987.

Dalailama, Cutler, **Mutluluk Sanatı**, Çev: Günes Tokcan, Klan Yay., İstanbul, 2000.

Dökmen, Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yay., İstanbul, 2002.

Duman, M. Zeki, **Kuran-ı Kerim'de Adab-ı Muaşeret**, Görgü Kuralları, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1986.

Efendioğlu, Mehmet, **"Selam"** Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 36, T.D.V. Yayınları, s. 342-343, İstanbul, 2009.

Ersanlı Kurtman; Balcı Seher, **"İletişim Becerileri Envanteri Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması"** Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, C.2, S.10, 1998, s. 7-12.

Evliyaoğlu, Gökhan, **İletişim Psikolojisi Psikolojik İletişim**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, 1987.

Fiske, John, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1996.

Genç, Reşat, **Kâşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası,** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997.

Geçtan, Engin, **Varolus ve Psikiyatri,** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

Gökçe, Orhan, **İletişim Bilimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.

Görmez, Mehmet, **"Başyazı"**, Diyanet Aylık Dergi, S.259, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2012, s.1.

Güler, Özlem, **"Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü.S.B.E., Ankara, 2007.

Hökelekli, Hayati, **Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler**, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2013.

İleri, Canan, **"Hoş Geldin Mısır Unu"**, Selamlaşma-Emine Gürsoy Naskali, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 335-361.

İnceoğlu, Metin, **Tutum-Algı İletişim,** İmaj Yayınevi, Ankara, 2000.

el-İsfahani, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb, **Müfredât Elfâzi'l-Kur'an,** Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

Kalkan, Seda Öztürk, **"Türk Kültüründe Selamlaşma Kavramı, Bu Kavramın (İköğretim ve Ortaöğretim) Ders Kitaplarına ve Ders Programlarına Yansıtılması"** Necmettin Erbakan Üniversitesi, YL Tezi, Konya, 2012.

Karacoşkun, Mustafa Doğan; **"Dini Psikolojisi Bilimi ve Türkiye'deki Gelişimi"**, Din Psikolojisi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.59-73.

Karacoşkun, Mustafa Doğan, **"Psikoloji Bilimi ve Tarihçesi"**, Din Psikolojisi

El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.19-31.

Karaman, Çağrıcı, Dönmez, Gümüş, **"Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir"**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006-2007-2008, I-V.

Keskin Ahmet, **"Türk Kültüründe "Selamlaşma" ve "Vedalaşma" Hakkında Genel Bir Değerlendirme"**, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S.43, 2017, s.125-146.

Koç, Ahmet, **Din Eğitiminde Etkili İletişim**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2014.

Köknel, Özcan, **İnsanı Anlamak**, Postiga Yayınları, İstanbul, 2013.

Kumar, Ranjit, **Araştırma Yöntemleri**, Editör: Ömay Çokluk, Edge Akademi Yayınları, Ankara, 2011.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 86-A, Ankara, 2014.

el-Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabiyye, Beyrut, 1995.

Macit, Yusuf, **İletişimde Model olarak Hz. Muhammed**, Yeni Akademi Yayınları, İstanbul, 2006.

Mutluer, Sema, **"Özgüven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü.S.B.E., Ankara, 2006.

Naskali, Emine Gürsoy, **Selamlaşma**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Nevevi, İmam, **Riyazü's Salihin,** C.4, Tercüme:M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, Erkam Yayınları, İstanbul, 2001, I-VIII.

Ok, Üzeyir, **"Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması",** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.8, S.2, 2011, s.528-549.

Oktay, Mahmut, **Halkla İlişkiler Mesleğinin İletişim Yöntem ve Araçları**, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

Oskay, Ünsal, **İletişimin ABC'si**, Der Yayınları, İstanbul, 1999.

Ögel Bahaeddin, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları,** Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2001.

Öğüt, Salim, **"Selam"** Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 36, T.D.V. Yayınları, s. 344, İstanbul, 2009.

Özçelik, Mustafa, **"Bir esenlik bildirisi olarak Selam ve Selamlaşmak"**, Diyanet aylık Dergi, S.259, Ankara, 2012, s.14-16.

Özden, H. Ömer, **Türk Düşünce Tarihi**, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2015.

Özdoğan, Öznur, **"İnsan-kutsal kitap ilişkisi",** A.Ü.İ.F.D. C.41, S.1, 2000, s.293-308.

Özdoğan, Öznur, **İsimsiz Hayatlar**, Özdenöze Yayınları, Ankara, 2007.

Özdoğan, Öznur, **Mutluluğu Seçiyorum**, Özdenöze Yayınları, Ankara, 2009.

Özdoğan, Öznur, **"Kendini Gerçekleştirme açısından İnsan-Din İlişkisi",** A.Ü.İ.F.D. C:37, S:1, 1997, s.359-364.

Peker, Hüseyin, **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2011.

Salman, Yüksel, **"Editörden"**, Diyanet aylık Dergi, , S:259, D.İ.B. Yay., Ankara, 2012, s. 4.

Salvucci, S., Walter, E., Conley, V., Fink, S., & Saba, M. "Measurement error studies at the National Center for Education Statistics (NCES)" Washington D. C.: U. S. Department of Education, 1997.

Selçuk, Ayhan, **"Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları"**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.13, 2005, s.2.

Silahdaroğlu, Fikri, **Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig Uyarlaması**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

Sönmez, Mahmut, "İletişim ve Mutluluk İlişkisi", (Yayımlanmamış Yüksek

Lisans Tezi), M.Ü.S.B.E., İstanbul, 2016.

Tarhan, Nevzat, **Yunus Terapi**, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

Tirmizi, Muhammed b. İsa, **Sünen-i Tirmizi,** Terc. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınları, İstanbul, 1975.

Toklu, Mehmet Osman, **"Türkçe ve Almancada Kalıp Sözler**", DTCF Batı Dilleri ve Araştırma Enstitüsü Dergisi, C. 3, s. 113-140, Ankara, 1995.

Tolan, Muhammet Bilal, "**Kur'an'da Selam Kavramının Semantik Analizi**", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), F.Ü.S.B.E., Elazığ, 2006.

Topaloğlu, Bekir, **"Selam"** Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 36, T.D.V. Yayınları, s. 341-342, İstanbul, 2009.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Haz: Şükrü Haluk Akalın..(ve başk.), T.D.K. Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2011.

Uysal, Veysel, **Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış Ve Şahsiyet Özellikleri,** M.Ü.İ.F.A.V. Yayınları, İstanbul, 1996.

Yaparel, Recep, **"Yirmi-Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dinî Hayat İle Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), A.Ü.S.B.E., Ankara, 1987.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an dili,** Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, 1992, I-IX.

Yılmaz, H. Kamil, **"Kardeşliğin devamında selamın yeri"**, Diyanet aylık Dergi, S.259, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2012, s.5-8.

Yılmaz, H. Kamil, **"Öz'ün tercümanı söz"**, Diyanet aylık dergi, S.254, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2012, s.5-8.

Zıllıoğlu, Merih, **İletişim Nedir?,** Cem Yayınevi, İstanbul, 2010.

EKLER

(Ek 1)

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Yaşınız: ……..

2. Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek

3. Medeni Durumunuz: ( ) Bekar ( ) Evli ( ) Boşanmış ( ) Dul

4. Eğitim durumunuz: ( )İlkokul( )Ortaokul( )Lise ( )Lisans ( )Lisansüstü

5. Ailenizde dini eğitim aldınız mı? ( )Evet, aldım ( )Hayır, almadım

6. Ailenizin dışında herhangi bir yerde dini eğitim aldınız mı? ( )Evet, aldım ( )Hayır, almadım

7. Kendinizi duygusal olarak dini bir gruba yakın hissediyor musunuz? ( )Evet, hissediyorum ( )Hayır, hissetmiyorum

(Ek 2)

İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ VE MANEVİ DEĞERLER BAĞLAMINDA SELAM ÖLÇEĞİ

Bu bölüm selamın iletişim psikolojisi ve manevi değerler ile olan ilişki düzeyini belirlemek amacıyla verilmiştir. Size en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
1. Girdiğim her ortama selamla girerim.					
2. Dışarı çıktığımda tanımadığım biri dahi olsa selam verdiğimde mutlu olurum.					
3. Çok samimi olmasam da karşımdaki insana selam veririm.					
4.“Selamün aleyküm” ifadesine manevi bir anlam yüklerim.					
5. Selamın toplumsal barışa katkısı olduğunu düşünürüm.					
6. Kültürümüzde selamın önemli bir yeri olduğunu düşünürüm.					
7.Kültürümüzde kullanılan selamlaşmanın sorumluluk içerdiğini düşünürüm.					
8. Muhatabıma göre kullandığım selamlama ifadem değişir.					
9. Psikolojik durumuma göre (gergin ya da sakin) selamlama ifadem değişir.					
10. Selamlama ifademe göre (Selamün aleyküm, merhaba, selam vd.) insanların bana yaklaşımının değiştiğini hissediyorum.					

(Ek 3)

İLETİŞİM BECERİLERİ ENVANTERİ

Bu bölüm iletişim beceri düzeyinizi belirlemek amacıyla verilmiştir. Size en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
1. İnsanları anlamaya çalışırım.					
2. İletişimde bulunduğum insanlardan gelen öğüt ve önerileri içtenlikle dinlerim.					
3. Düşüncelerimi başkalarına tam olarak iletmekte zorluk çekerim.					
4. Konuşurken, etkili bir göz iletişimi kurabilirim.					
5. Genelde eleştirilmekten hoşlanmam.					
6. Dikkatimi karşımdakinin ilgi alanı üzerinde toplayabilirim.					
7. Kişilerin, anlatmak istediklerini dinlemek için yeterince zaman ayırırım.					
8. Karşımdaki kişiye genellikle söz hakkı veririm.					
9. Karşımdaki kişiyi dinlerken hayal kurarım.					
10. Başkaları konuşurken sabırsızlanır, onların sözünü keserim.					
11. İnsanları dinlerken sıkıldığımı hissederim.					
12. Eleştirilerimi karşımdaki kişiyi incitmeden iletirim.					
13. Konuşurken ilk adımı atmaktan çekinmem.					
14. Konuşurken açık, sade ve düzgün cümleler kurarım.					
15. Karşımdaki kişiyle aynı görüşü paylaşmazsam bile fikirlerine saygı duyarım.					
16. İletişimde bulunduğum kişinin yüzüne baktığım halde sözlerini dinlemediğim olur.					
17. Karşımdaki kişinin konuşmaya ve dinlenmeye istekli olup olmadığını anlamaya çalışırım.					
18.Yanlış tutum ve davranışlarımı kolaylıkla kabul ederim.					
19.Dinlediğim kişiyi daha iyi anlamak için sorular yöneltirim.					
20. Dinleyenim anlamaz göründüğünde, iletmek istediklerimi tekrarlar, yeni kelimelerle ifade eder, özetlerim.					
21. İnsanlarla görüşürken, bilerek onları rahatlatacak şeyler yaparım.					

22. Dinlerken, karşımdaki kişinin sözünü kesmemeye özen gösteririm.					
23. Küs olduğum birisiyle barışmak istediğimde ilk adımı atmaktan çekinirim.					
24. Karşımdaki kişinin bana ters düşen duygu ve düşüncelerini yargılarım.					
25. Ses tonumu konunun özelliğine göre ayarlayabilirim.					
26. Genellikle insanlara güvenirim.					
27. Karşı cinsten biriyle iletişim kurduğumda rahatsızlık duyarım.					
28. Başkalarını dinlemek mecburiyetinde olmadığımı düşünürüm.					
29. Özür dilemek bana zor gelir.					
30. Tartışma sonunda, savunduğum düşüncelerin yanlış olduğunu kabul edebilirim.					
31. Konuşurken sözümün kesilmesinden rahatsız olurum.					
32. İnsanları kontrol etmeye ve istediğim kalıba sokmaya çalışırım.					
33. İletişim kurduğum kişinin tutumundan daha çok sorununu anlamaya çalışırım.					
34. Çevremdeki insanlara karşı ilgisiz kaldığım kanısındayım.					
35. Çoğunlukla duygularımdan emin olamıyorum.					
36. İletişim kurduğum kimse tarafından anlaşılmaktan mutluluk duyarım.					
37. Başkaları ile ilişkilerimi bozacak çıkışlar yapabilirim.					
38. Karşımdaki kişiye güvenmek beni mutlu eder.					
39. Her insanı olumlu beklentilerimle karşılarım.					
40. İletişim kurduğum kimselerden bir şeyler alır ve onlara da bir şeyler verdiğimi hissederim.					
41. İnsanlara cevaplamada zorlanacakları ani sorular yöneltirim.					
42. Beni rahatsız eden duygularımı iletmekte sıkıntı çekerim.					
43. Öneride bulunduğum kişinin öneriye açık olup olmadığına dikkat ederim.					
44. İletişim kurduğum insanlar tarafından anlaşıldığımı hissederim.					
45. Kendimi karşımdakinin yerine koyarak, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışırım.					

(Ek 4)

OK-DİNİ TUTUM ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelere ne düzeyde katılıyorsunuz?	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.İnandığım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım.					
2. Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim.					
3. Ezan, dua veya ayet gibi dini okumaları dinlediğimde duygulanırım.					
4. Dini etkinliklere katıldığımda gerçekten zevk alırım.					
5. Allah'ın bana çok yakın olduğunu hissediyorum.					
6. Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum.					
7. Dinin gereksiz olduğunu düşünüyorum.					
8. Dini inancın insanlara yararından çok zararı olduğunu düşünüyorum.					